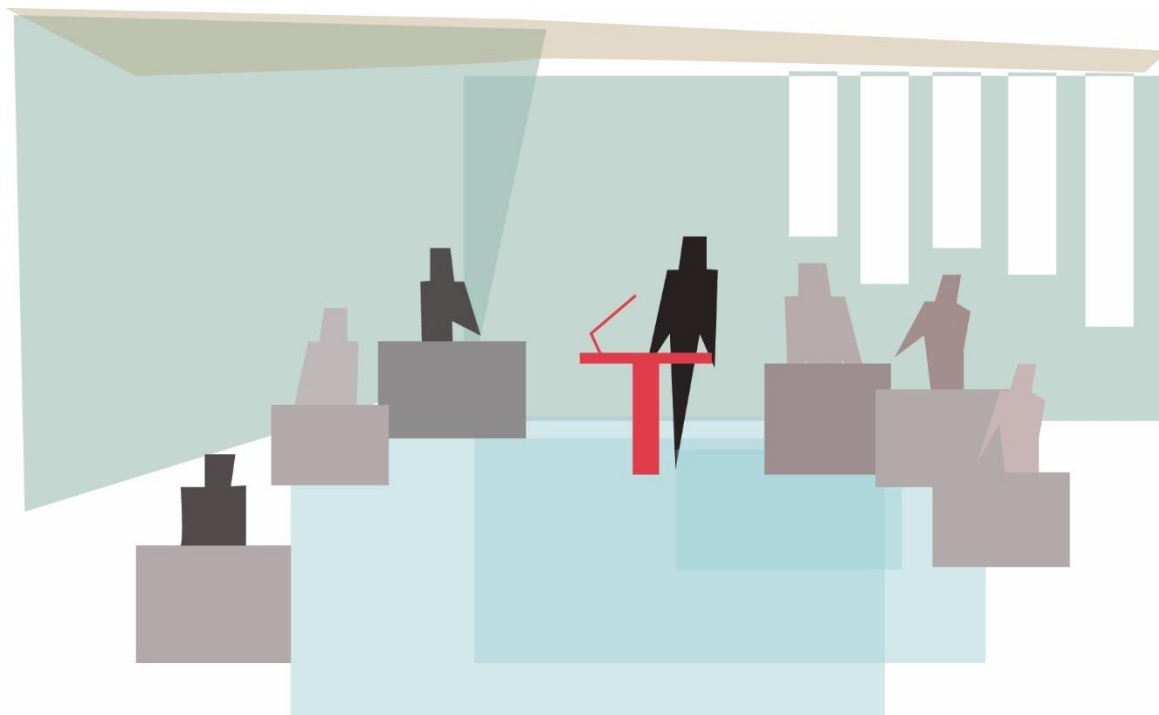

Wie mag beslissen?

*Een verhaal over het “primaat van de politiek” en
participatieve projecten in een hybride democratie.*

*Naam student: Dhr. ing. B. Jansen
Radboud Universiteit Nijmegen
Faculteit der Managementwetenschappen
Opleiding Bestuurskunde
Masterthesis
29-08-2021
Begeleidend docent: Dhr. dr. G.J. Brandsma
Tweede lezer: Dhr. prof. dr. T. Brandsen*

Radboud Universiteit

gemeente Steenbergen

“ From these accumulated considerations it is evident that the only government which can fully satisfy all the exigencies of the social state is one in which the whole people participate; that any participation, even in the smallest public function, is useful;[...] and that nothing less can be ultimately desirable than the admission of all to a share in the sovereign power of the state ”

- De engelse filosoof John Stuart Mill in in het boek “Considerations on Representative Government”, oorspronkelijk uitgegeven in 1861 (J.S. Mill, 2001, p. 47). -

Een (dank)woord vooraf

Tijdens het schrijven van dit laatste dankwoord denk ik met plezier terug aan de stage en de afstudeerperiode voor mijn masteropleiding Bestuurskunde. Een periode waarin ik zowel op het professionele vlak alsmede op het wetenschappelijk vlak veel geleerd en ervaren heb. Het was ook een bedrijvige periode. Een thesis schrijven is immers een dynamisch proces, met soms gedreven periodes van schrijven en produceren, en soms meer contemplatieve periodes van remmen en nadenken. Ik wil daarom Sven Langenberg van de gemeente Steenbergen en Gijs Jan Brandsma van de Radboud Universiteit bedanken voor hun waardevolle input tijdens dit proces. Daarnaast wil ik ook de interim griffie Robert Defilet bedanken voor zijn hulp tijdens de pilotstudy voor de enquête. Verder wil ik ook Manon van Broekhoven, Chris Methorst en de gemeentesecretaris Thijs de Jongh bedanken voor de aansluitende werkzaamheden die ik binnen de gemeente Steenbergen mocht doen. Het waren erg mooie projecten waarin ik veel geleerd heb over de organisatie van participatie en de regionale strategische samenwerkingen.

En dan rest nog de zingeving van deze thesis. Ik ben binnen de thesis een kant opgegaan die mij persoonlijk erg gevangen heeft, namelijk de kant die gaat over wie in een democratie mag en kan beslissen. Een complexe en veelzijdige kant die nooit in één thesis gevangen kan worden, maar die in mijn ogen wel een belangrijke hoeksteen vormt voor ons hele politiek-bestuurlijke systeem. Beleid is per slot van rekening niet alleen een instrumentarium of een doel tot iets. Beleid behoort ook in onze moderne democratie wezenlijk democratisch te *zijn*. Maar wie zou dan het beleid moeten bepalen in een democratie? De burger en daarmee “*het volk*” of de verkozen representatieve organen die wij als burger elke vier jaar kiezen? Deze vraag legt een interessant spanningsveld bloot tussen de verschillende democratische tradities die bestaan in een (nadrukkelijke) hybride democratie. Het werkelijke verhaal van deze hybride democratie is dan een verhaal waarin deze verschillende democratische tradities (soms) met elkaar botsen. Met name tussen de concepties van de representatieve democratie en de participatieve democratie zit dan een interessant spanningsveld. Ik zal in mijn thesis dan ook verder aandacht besteden aan een gepercipieerde spanning tussen deze twee radicaal verschillende concepties van de democratie.

Juist dit soort fundamentele en filosofische vragen en contemplaties vind ik ontzettend interessant. De filosofische en politiek theoretische werken van onder andere Jean-Jacques Rousseau, John Stuart Mill, Joseph Schumpeter en Edmund Burke heb ik dan ook met veel plezier gelezen. Ik hoop dan ook dat mijn enthousiasme over het thema democratie en de spanning rondom dit thema te zien zal zijn in de thesis die voor u ligt.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Bart Jansen
Etten-Leur, 29 augustus 2021

Inhoudsopgave

Een (dank)woord vooraf.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	6
1.1. De relevante achtergrond: de nieuwe Omgevingswet als katalysator voor participatie en gebiedsgericht werken.	6
1.2. De verdere achtergrond: Gebiedsgericht werken binnen de Omgevingswet en binnen de gemeente Steenbergen.	9
1.3. De vraag van dit onderzoek: Het primaat van de politiek als obstakel voor authentieke “macht voor de burger”?	10
1.4. De probleemstelling van dit onderzoek.	14
1.5. De bijdrage van dit onderzoek: inzichten in de reële werking van de “hybride en complexe” democratie.	14
1.6. Inkijk in het theoretische kader en analytische kader.....	17
1.7. Inkijk in het methodologische kader.....	18
1.8. De verdere opbouw van het verslag.....	18
Theoretisch Kader	19
2.1. Het kritische startpunt: Een greep uit de bestaande modellen over participatie.	19
2.2. De representatieve democratie: de wettelijke gegronde en dominante democratische traditie.	24
2.3. Dominant maar niet zonder zorgen: de representatieve democratie in crisis?	27
2.4. De participatieve democratie: een kritisch antwoord op de representatieve democratie.....	30
2.5. De participatieve democratie in opmars?.....	34
2.6. De (dis)balans tussen de representatieve en participatieve democratie: het volhardende “primaat van de politiek” als mogelijk obstakel in participatieve tijden?	36
Analysekader.....	40
3.1. De houding, attitudes en rolpercepties van gemeenteraadsleden als lakmoesproef voor mogelijk vasthoudendheid aan het “primaat van de politiek”.	40
3.2. Het eerste begrip: De houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie.....	41
3.3. Het tweede begrip: De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden.	45
3.4. Het derde begrip: Rolpercepties van gemeenteraadsleden.	47
Methodologisch Kader	52
4.1. Inleiding.....	52
4.2. Het onderzoeksontwerp.....	52
4.2.1. Cross-sectioneel surveyonderzoek als onderzoekstrategie.	52
4.2.2. De methodologische kwaliteit van cross-sectioneel surveyonderzoek.	53
4.3. De steekproef	54
4.3.1. Gekozen onderzoekseenheden.....	54
4.3.2. De grootte van de steekproeftrekking.....	54
4.3.3. Een gestratificeerde random steekproef als steekproefkeuze	58
4.3.4. De methodologische kwaliteit van een gestratificeerde steekproef.	62
4.4. Methode van dataverzameling.....	63
4.4.1. Gesloten enquêtes als methode van dataverzameling.....	63
4.4.2. Pilotstudy van de gesloten enquête.....	65
4.4.3. Verspreiding van de enquête.....	66
4.4.4. Methodologische kwaliteit van gesloten enquêtes.	66

4.5. Methode van analyse.....	67
4.5.1. OLS regressieanalyse als methode van analyse.	67
4.5.2. De methodologische kwaliteit van de OLS lineaire regressieanalyse.....	68
4.6. Operationalisatie.....	68
4.6.1. Operationalisatie van de afhankelijke variabelen.....	68
4.6.2. Operationalisatie van de controlevariabelen.....	69
4.6.3. Operationalisatie van de: “Houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie”.	69
4.6.4. Operationalisatie van de: “De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden”.	77
4.6.5. Operationalisatie van de: “Rolpercepties van gemeenteraadsleden ”.	81
4.7. Richting de regressieanalyse.....	82
Resultaten.....	83
5.1. Een aantal descriptieve statistieken.....	83
5.2. Het checken van de assumpties en mogelijke dataproblemen.....	85
5.3. OLS lineaire regressieanalyse over het begrip “Houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie”.....	88
5.3.1. OLS lineaire regressieanalyse over de kansen en probleemfactoren van Mckenna.	88
5.3.2. OLS lineaire regressieanalyse over de variabelen van Karlsson.	91
5.4. OLS lineaire regressieanalyse over het begrip “De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden”.....	93
5.5. OLS Lineaire regressieanalyse over het begrip “Rolpercepties van gemeenteraadsleden”.	95
Conclusie.....	99
6.1. Het antwoord op de vraagstelling.....	99
6.2. De bijdrage van dit onderzoek.....	100
6.3. Ideeën voor vervolgonderzoek.....	101
6.4. Methodologische eindreflectie.....	102
6.5. Persoonlijke reflectie op het onderzoek.....	103
Literatuurlijst.....	104
Bijlagen.....	115
Bijlage 1: Alle gemeenten met CBS-code 4 (tussen 20.000 en 50.000 inwoners) met aantal raadsleden per gemeente.....	115
Bijlage 2: De grootte van de gemeenteraad naar inwonertal (naar Artikel 8 van de Gemeentewet).....	120
Bijlage 3: Het aantal gemeenteraadsleden per stratum met het aantal <i>de facto</i> gemeenteraadsleden per stratum.....	121
Bijlage 3: Lijst van gemeenteraadsleden (per gemeente) die present (of niet present) waren in het register van overheidsorganisaties.....	122
Bijlage 4: Lijst van het aantal gemeenteraadsleden (per gemeente) die op aselechte wijze geselecteerd waren voor de proportionele steekproef.....	129
Bijlage 4: Eerste begeleidende email naar de raadsleden voor de enquête.....	136
Bijlage 5: Eerste concept enquête.....	137
Bijlage 6: Aanvullende vragen voor de pilotstudy.....	146
Bijlage 7: Aangepaste (definitieve) enquête na Pilotstudy.....	147
Bijlage 8: Herinneringsmail aan de Raadsleden.....	158

Inleiding

1.1. De relevante achtergrond: de nieuwe Omgevingswet als katalysator voor participatie en gebiedsgericht werken.

De nieuwe Omgevingswet, die door het toenmalige kabinet-Rutte II bestempeld werd als: “*de grootse wetgevingsoperatie sinds de grondwetsherziening van 1848*” heeft inmiddels een vrij lange en op zichzelf staande geschiedenis achter zich (Zuidervaart & Markus, 2021). Het eerste idee voor een nieuwe Omgevingswet ontstond in 2010, wanneer het voormalige kabinet-Rutte I in het regeerakkoord “*Vrijheid en Verantwoordelijkheid*” stelde dat er een sterke vereenvoudiging, versobering en bundeling moest komen van het wettelijke stelsel rondom het omgevingsrecht (Rutte, Verhagen & Wilders, 2010, p. 29). Een wettelijk stelsel dat in de ogen van het toenmalige kabinet steeds complexer en onoverzichtelijker was geworden, diende dan doelmatiger en inzichtelijker te worden gemaakt voor burgers, ondernemers en (decentrale) overheden (Kamerstukken II 2010/11, 31953, 40). De nieuwe Omgevingswet was de wettelijke uitwerking van dit punt uit het regeerakkoord (Kamerstukken II 2010/11, 31953, 40). De nieuwe Omgevingswet werd vervolgens in 2014 door het volgende kabinet (het kabinet-Rutte II) ingediend als formeel wetsvoorstel. De Tweede Kamer stemde vervolgens op 1 juli 2015 in met dit wetsvoorstel voor de nieuwe Omgevingswet (Schreuder, 2014; Kamerstukken I 2014/15, 33962, A).

Het wetsvoorstel voor de nieuwe Omgevingswet kon ook rekenen op de goedkeuring van de Eerste Kamer. De Eerste Kamer stemde op 22 maart 2016 namelijk ook in met het wetsvoorstel. De Omgevingswet was daarmee formeel aangenomen (Eerste Kamer, z.d.). Desondanks de instemming van beide Kamers is de Omgevingswet nog niet in werking getreden. De initiële ingangsdatum van de Omgevingswet is in de loop van de jaren meerdere keren uitgesteld. Het laatste uitstel van de inwerkingtreding vond vrij recentelijk plaats. Op 27 mei 2021 maakte minister van Binnenlandse Zaken Ollongren middels een kamerbrief bekend dat de nieuwe Omgevingswet (naar verwachting) op 1 juli 2022 in werking zal treden. Hierdoor is de inwerkingtreding van de Omgevingswet met een half jaar vertraagd (Kamerstukken I 2020/21, 33118, CF. p. 1).

De nieuwe Omgevingswet zelf kent meerdere juridische en bestuurlijke doelstellingen. Enerzijds omvat de nieuwe Omgevingswet een grondige stelselwijzing binnen het omgevingsrecht. Zo bundelt de nieuwe Omgevingswet 26 ruimtelijke wetten, 60 Algemene Maatregelen van Bestuur (hierna te noemen als AMvB's) en 75 ministeriele regeling tot één duidelijk wet, vier AMvB's en één omgevingsregeling (Rijksoverheid, z.d.). Door de bundeling van deze ruimtelijke wetten en regelingen wordt het omgevingsrecht meer inzichtelijker gemaakt en gemakkelijker in gebruik (Aan de slag met de Omgevingswet, z.d.-a). Dit komt overeen met de wens uit het regeerakkoord van het toenmalige kabinet-Rutte I om tot een sterke vereenvoudiging te komen van het stelsel rondom het

omgevingsrecht. De vereenvoudiging van dit stelsel is dan ook het *juridische doel* van de nieuwe Omgevingswet.

Anderzijds kent de Omgevingswet ook doelen die meer in het *bestuurlijke domein* vallen. De nieuwe Omgevingswet biedt overheden namelijk meer afwegingsruimte binnen het ruimtelijke domein. In het bijzonder wordt de positie van de lokale (decentrale) overheden versterkt. Gemeentes worden binnen de nieuw Omgevingswet dan verantwoordelijk voor de algemene zorg van de fysieke leefomgeving. Onder de fysieke leefomgeving worden dan ruimtelijke elementen zoals water, bodem, milieu en natuur bedoeld (Aan de slag met de Omgevingswet, z.d.-b). Daarbij geldt het “*Decentraal, tenzij*” principe, waarbij het Rijk of de provincie alleen taken in de fysieke leefomgeving uitvoert als deze daadwerkelijke noodzakelijk zijn (Aan de slag met de Omgevingswet, z.d.-c). De Omgevingswet heeft dus een nadrukkelijke decentrale focus.

Aansluitend op de decentrale focus van de Omgevingswet worden er ook doelen en eisen gesteld aan het samenwerken met andere partijen, inwoners en stakeholders. Gemeenten behoren dan “*anders te werken*” met betrokken partijen en de verschillende beleidsdomeinen binnen de gemeentelijke organisatie (VNG, z.d.-a). De gemeenten dienen dan hun taken op “*integrale*” wijze uit te voeren. Dat betekent dat er zowel op interne als externe wijze een integrale afweging van alle belangen dient te worden gemaakt. Externe partners zijn dan bijvoorbeeld initiatiefnemers, omwonende en andere publiek- of privaatrechtelijke belanghebbende. Interne belanghebbende omvatten dan de verschillende (beleids)domeinen binnen gemeenten, zoals de ruimtelijke, sociale en juridische (beleids)domeinen binnen een gemeente (VNG, z.d.-b). Het integrale werken is daarmee ook breder dan zuiver fysieke thema’s als bijvoorbeeld milieu en ruimte en omvat daarmee ook maatschappelijke en sociale thema’s zoals gezondheid, jeugd en zorg (Aan de slag met de Omgevingswet, z.d.-d).

Om deze interne en externe belangen op integrale wijze af te wegen is het belangrijk om de belangen te identificeren en te inventariseren. Wat zijn de belangen in een bepaald traject of project en wat houden deze belangen in? En wat zijn mogelijke tegenstellingen die spelen onder de interne en externe partners (Aan de slag met de Omgevingswet, z.d.-d)? Bij het integrale afwegingsproces speelt participatie met de externe partners dan ook een belangrijke rol (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2017, p. 3).

In de nieuwe Omgevingswet is daarom een participatieplicht opgenomen die als eis stelt dat gemeenten in het kader van een omgevingsvisie, een omgevingsprogramma of een omgevingsplan participatie toe *moeten* passen¹. De omgevingsvisie, het omgevingsprogramma en het omgevingsplan worden ook wel de kerninstrumenten van de Omgevingswet genoemd. Er geldt dan een zogenaamde

¹ Deze participatieplicht geldt overigens niet voor de omgevingsvergunning, een ander kerninstrument van de Omgevingswet. Participatie kan wel verplicht worden voor een omgevingsvergunning als het gaat om een “buitenplanse omgevingsplantactiviteit” en als deze vergunning als participatieplichtig wordt aangemerkt door de gemeenteraad (BRO, z.d.).

“*motiveringsplicht*”, waarbij de gemeenten moeten aangeven hoe de omgeving is betrokken bij de voorbereiding van deze kerninstrumenten en wat er met de resultaten uit de participatietraject(en) is gedaan (BRO, z.d.). Participatie is dan wel in beginsel “*vormvrij*”. Dit betekent dat gemeenten zelf mogen bepalen wat voor soort participatiemiddelen ze mogen inzetten bij de (verplichte) participatietrajecten van de kerninstrumenten (BRO, z.d.).

Alhoewel de motiveringsplicht en daarmee de participatieplicht formeel alleen gelden voor bepaalde (fysiek/ruimtelijke) kerninstrumenten van de Omgevingswet (zie voetnoot een) is de roep tot het maken van (breder) participatiebeleid wel impliciet opgenomen in de Omgevingswet (BRO, z.d.). Deze roep tot het maken van breder participatiebeleid is op 11 februari 2020 ontstaan na een aangenomen motie van senator Nooren (motie-Nooren c.s.) in de Eerste Kamer (Kamerstukken 1 2019/20, 34986, AA.). Door deze motie is de motiveringsplicht uitgebreid met de eis dat gemeenten, waterschappen en provincies en dus de decentrale overheden ook binnen de motiveringsplicht moeten aangeven hoe invulling is gegeven aan het lokale participatiebeleid. Deze motie roept de decentrale overheden dan ook op om te werken aan hun eigen participatiebeleid (BRO, z.d.; Aan de slag met de Omgevingswet, z.d-e).

Het opstellen van breder participatiebeleid is dan vanwege de motie-Nooren c.s. ook een impliciete verplichting geworden. De motie-Nooren c.s. sluit verder aan op de wet: “*Versterking participatie op decentraal niveau*” waarin de bestaande inspraakverordening wordt verbreed naar een participatieverordening. Deze wet stimuleert gemeenten en andere decentrale overheden het participatiebeleid verder uit te werken in een nieuwe participatieverordening (Informatiepunt Leefomgeving, z.d.).

Daarmee is de Omgevingswet een katalysator voor participatie in de breedste zin van het woord. Participatie beperkt zich dan niet meer tot de fysieke kerninstrumenten van de Omgevingswet maar verplicht ook impliciet via de motie-Nooren c.s. gemeenten en andere decentrale overheden om te werken aan breder participatiebeleid. Daarnaast zoekt men binnen het integrale werken ook specifiek de verbinding met andere maatschappelijk en sociale thema’s, zoals gezondheid (Aan de slag met de Omgevingswet, z.d.-d). Daarmee heeft participatie (en ook het integrale werken) een zeker overstijgend karakter gekregen en gaat het niet meer zuiver om participatie binnen (de sterk ruimtelijke) kerninstrumenten van de Omgevingswet. In de volgende deelparagraaf wordt verder ingegaan op één specifieke vorm van integraal werken, namelijk gebiedsgericht werken, waarin de belangen integraal worden afgewogen in één aangewezen gebied, zoals een stadsdeel, wijk of dorp. Een manier van integraal werken die ook recentelijk door de gemeente Steenbergen is omarmd.

1.2. De verdere achtergrond: Gebiedsgericht werken binnen de Omgevingswet en binnen de gemeente Steenbergen.

Een van de vormen van “*integraal*” werken die door de Omgevingswet wordt gestimuleerd is het “*gebiedsgericht werken*”². Binnen gebiedsgericht werken worden de belangen binnen één afgebakende gebied op een integrale manier afgewogen (Brandsen, Helderman, Collington, & Rouw, 2010, pp. 8-9; Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2017, p. 4). Een afgebakend gebied kan dan een wijk, stadsdeel of dorp beslaan. Volgens Brandsen et al. (2010) gelden er een aantal randvoorwaarde voor gebiedsgericht werken. Zo moet er betrokkenheid zijn vanuit meerdere sectoren en domeinen (denk aan zorg, wonen, milieu, et cetera) binnen dat afgebakende gebied. Men behoort dan niet te vervallen in sectoraal en domeingericht denken. Daarnaast moet men samenwerken met de bestaande bouwstenen in het afgebakende gebied (Brandsen et al., 2010, p. 8). Met deze bestaande bouwstenen worden bijvoorbeeld bestaande sleutelpersonen, overlegvormen (wijkraden of stadsraden) en lopende bottom-up initiatieven bedoeld (Brandsen et al., 2010, p. 12).

Ook de gemeente Steenbergen (de opdrachtgever van dit onderzoek) is in het kader van de toekomstige inwerkingtreding van de Omgevingswet ook bezig met gebiedsgericht werken. Op 17 december 2020 is namelijk de “*Kadernota Leefbaarheid en Kernen*” vastgesteld door de gemeenteraad van Steenbergen (Gemeente Steenbergen, 2021, p. 1). Een van de pijlers binnen de Kadernota is dan het implementeren van het gebiedsgericht werken³ (Gemeente Steenbergen, 2020, p. 5; Gemeente Steenbergen, 2021, p. 2). De keuze voor gebiedsgericht werken heeft dan vooral te maken met het ruimtelijke en sociale karakter van de gemeente Steenbergen. De gemeente Steenbergen is namelijk een overwegend agrarische gemeente met een aantal duidelijk onderscheidende (leef)kernen. In deze verschillende kernen heersen dan ook verschillende wensen over de leefomgeving. Zo wil men in de stad Steenbergen meer beleving in het centrum, terwijl men in het dorpse Nieuw-Vossemeer juist de rust wilt behouden (Gemeente Steenbergen, 2021, p. 2).

Naast het gebiedsgericht werken wil de gemeente Steenbergen ook aan de slag met participatie. De gemeente Steenbergen wil dan: “[...] *op volle kracht door met participatie*” (Gemeente Steenbergen, 2020, p. 5). De wens is dan dat inwoners van de gemeente Steenbergen gezamenlijk werken aan gemeentelijke plannen en beleid (Gemeente Steenbergen, 2021, p. 2). Om dit te bewerkstelligen wordt er in het derde kwartaal van 2021 een participatieverordening opgesteld. In deze participatieverordening staan dan de kaders en eisen met betrekking tot vroegtijdige participatie van belanghebbende (Gemeente Steenbergen, 2020, p. 3; Gemeente Steenbergen, 2021, p. 5). De verwachting is dat deze participatieverordening in het vierde kwartaal van 2021 zal worden goedgekeurd door de gemeenteraad (Gemeente Steenbergen, 2021, p. 5). Verder wordt binnen de

² Andere termen voor gebiedsgerichte werken zijn dan “kerngericht werken” of de “gebiedsgerichte aanpak”.

³ Zowel in de Kadernota als de Doe-agenda wordt gebiedsgericht werken aangehaald als “kerngericht werken”.

Kadernota “*Leefbaarheid en Kernen*” ook expliciet de verbinding gezocht tussen gebiedsgericht werken en participatie. Zo zijn er kerncoördinatoren aangesteld die per kern (per gebied) de verbinding leggen tussen de gemeente en de verschillende participatieve partners in de kernen zoals de stads- en dorpsraden, initiatiefnemers, verenigingen en inwonersorganisaties (Gemeente Steenberg, 2020, p. 3).

Ook op politiek niveau is men binnen de gemeente Steenberg bewust geworden van gebiedsgericht werken en participatie. Zo heeft de gemeenteraad van Steenberg aangegeven dat ze graag zelf ook aan de slag willen met participatie en kerngericht (gebiedsgericht) werken. In de Doe-agenda “*samen aan de slag!*” staat namelijk aangegeven dat er actief samenwerking wordt gezocht met de gemeenteraad van Steenberg (Gemeente Steenberg, 2021, p. 3). Het is deze relatie tussen participatie (in het bijzonder participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn) en de gemeenteraad die mogelijkwerijs reden tot zorgen baart. In de volgende deelparagraaf zal namelijk duidelijk worden dat gemeenteraadsleden de uitkomsten van participatieve projecten niet zomaar lijken te accepteren en toch blijven vasthouden aan hun (wettelijk verankerde) beslissingsbevoegdheid (ook wel het “*primaat van de politiek*” genoemd) om het toch “*anders te doen*” en dus af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Een verschijnsel dat in het licht van de Omgevingswet als katalysator voor participatie wellicht des te meer urgenter is geworden.

1.3. De vraag van dit onderzoek: Het *primaat van de politiek* als obstakel voor authentieke “*macht voor de burger*”?

De laatste doelstelling in de Kadernota van de gemeente Steenberg legt een interessante kwestie rondom de term “*participatie*” bloot. Een kwestie die veel breder en veel fundamenteeler van aard is. De huidige wetenschappelijke theorie omtrent participatie kent namelijk een sterke nadruk op *burgerparticipatie*. Het huidige wetenschappelijke discours rondom de term participatie is dan ook sterk gericht op de “*logica van de burger*”, met bijvoorbeeld theoretische modellen over hoe het mogelijk is om *de burger* met instrumentele interventies te stimuleren tot participatie (Zie o.a. Lowndes, Pratchett, & Stoker, 2006; Arnstein, 2019). Toch omspannt burgerparticipatie slechts een gedeelte van het volledige verhaal over participatie. Het verhaal over participatie gaat namelijk ook over de verhouding met de grondwettelijk verankerde representatieve organen, zoals *gemeenteraden*. Gemeenteraden die nog steeds wettelijk gezien het laatste woord hebben. Wie werkelijk wil spreken over de macht of invloed van de inwoners en andere externe partners moet dan ook kijken naar hoe deze in verhouding staan met deze wettelijke representatieve organen (Karlsson, 2012, p. 799).

In meer fundamentele zin gaat het dan om de verhoudingen (en mogelijke spanningen) tussen twee *democratische tradities* in een nadrukkelijk hybride democratie (Somit & Peterson, 2005, p. 25; Michels, 2008, p. 473; Klijn & Koppejan, 2000, p. 118). Namelijk tussen de democratische traditie van de *participatieve democratie* die een grotere beslisrol van de burger in het gehele politieke

besluitvormingssysteem wenst en de democratische traditie van de *representatieve democratie* waar de representerende organen zoals gemeenteraden de koers bepalen (deze koersbepaling wordt ook wel het “*primaat van de politiek*” genoemd) (Raad voor het openbaar bestuur, 2002, p. 7). In deelparagraaf 1.5 wordt er verder ingegaan op de term “*democratie*” en de hybriditeit van die achter deze term schuilt. In deze laatste democratische traditie is participatie van de burgers slechts gereduceerd tot het stemmen op een politieke partij of op representanten van deze partijen (Schumpeter, 2003, p. 269). Verdere participatie worden dan (o.a. in de visie van Robert Dahl (2006a en 2006b) en Joseph Schumpeter (in Michels 2008)) gezien als schadelijk voor de democratische normen en een mogelijke open deur voor autoritaire ideeën en autoritaire politieke leiders (Dahl, 2006a, p. 18; Dahl, 2006b, p. 89; Michels, 2008, p. 474). In hoofdstuk 2 zullen deze democratische tradities in detail worden uitgelegd.

De huidige participatiemodellen zitten door hun onderliggende “*logica van de burger*” erg sterk op de participatieve democratische traditie. Ze vragen immers een nadrukkelijk en authentieke *machtsrol* voor de burger, of zoals de auteur van de welkende participatieladder Sherry Arnstein (2019) stelt over burgerparticipatie: “*citizenship participation is a categorical term for citizen power*” (Arnstein, 2019, p. 24). Toch zit de representatieve democratie (grond)wettelijk verankert in het Nederlandse politiek-bestuurlijke bestel. De lokale gemeenteraad staat immers volgens artikel 125 van de Nederlandse Grondwet als vertegenwoordigend orgaan⁴ aan het hoofd van de gemeente. In artikel 7 van Gemeentewet staat dan dat de gemeenteraad de gehele gemeentelijke bevolking representeert. De representatieve democratie is dus in zekere zin ook een *onontkoombare* democratische traditie. Het *primaat van de politiek* en dus de koersbepaling door de gemeenteraad kan daarmee ook niet genegeerd worden. Een feit wat de huidige theoretische modellen rondom participatie (te) gemakkelijk negeren. Met hun focus op de participatieve democratie negeren ze daarmee ook de hybriditeit rondom de term “*democratie*” (zie deelparagraaf 1.5 voor de hybriditeit rond de term democratie).

Toch lijkt de roep tot meer burgerparticipatie niet geheel onrechtvaardig te zijn. Sinds de jaren 60’ is er namelijk een verschuiving te zien naar een meer participatieve vorm van democratie, deze verschuiving wordt dan door Bherer, Dufour en Montambeault (2016) de “*participatieve draai*” (participatory turn) genoemd (Bherer, Dufour & Montambeault, 2016, p. 225). Er wordt dan ook steeds (onder andere in beleidsprocessen) meer gebruik gemaakt van participatieve technieken en praktijken zoals burgerraden, participatief begroten en participatief plannen (Bherer et al., 2016, p. 225). Ook de “*Monitor Burgerparticipatie 2018*” van ProDemos laat zien dat veel Nederlandse gemeenten inmiddels bekend zijn met veel verschillende participatietechnieken (ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, 2018, p. 16). Participatieve technieken zoals participatief begroten,

⁴ Alhoewel de wettekst van artikel 125 hier slechts refereert aan “hoofd van de gemeente” wordt op pagina 40 van de “Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden 2018” de gemeenteraad als “vertegenwoordigend orgaan” beschouwd.

internet-fora en stads- en dorpsgesprekken lijken dan ook in grote mate de gemeentelijke besluitvormingen te beïnvloeden (ProDemos – Huis voor democratie en rechtstaat, 2018, p. 19). De opmars van de participatieve democratie lijkt in het meest recente geval ook gesterkt te worden door de komst van de nieuwe Omgevingswet en het gebiedsgericht werken, waarin participatie (en breder participatiebeleid) mede door de notie-Nooren c.s. een impliciete randvoorwaarde is geworden. De omgevingswet maakt de term participatie des te urgenter.

Verder lijkt de nadruk op burgerparticipatie gesterkt te worden door de gepercipieerde “*crisis van de representatieve democratie*”, met als ogenschijnlijk gevolg dat de burger en de politiek steeds verder van elkaar af lijken te staan. Het louter stemmen op een politieke partij of representant – formeel het enige participatieve middel binnen de representatieve democratie – lijkt door deze crisis aan kracht en legitimiteit te verliezen (Schumpeter, 2003, p. 269). De participatieve democratie is dus meer dan slechts “*een roep in de woestijn*”.

Maar wordt de *stem* van de burger door deze verschuiving naar meer participatie wel krachtiger? Heeft de burger daadwerkelijk dan iets te beslissen in participatieve projecten? En andersom: willen gemeenteraadsleden schikken in “*primaat van de politiek*” en dus hun beslissingsbevoegdheid om de burger meer besluitvormingsmacht te geven? Daar lijken twijfels over te zijn. Ondanks de aandacht en de populariteit voor participatieve projecten en technieken blijkt dat de politiek ogenschijnlijk nog steeds zijn politieke *primaat* gebruikt om af te wijken bij uitkomsten bij participatieve projecten (Karlsson, 2012, pp. 799-800; Klijn & Koppejan, 2000, p. 110). Er is dan volgens Mckenna (2012) sprake van een interessante tweespalt rondom de relatie tussen participatieve projecten en gemeenteraadsleden. Enerzijds dienen de gemeenteraadsleden als een katalysator tot de totstandkoming van participatieve projecten en technieken. Hun steun heeft dan gezorgd voor de snelle toename van participatieve gebruiken en technieken (Mckenna, 2012, p. 103). Aan de andere kant blijven ze - ondanks hun steun aan participatieve projecten - nog steeds vasthouden aan hun “*primaat van de politiek*” (hun beslissingsbevoegdheid), waardoor ze alsnog het laatste woord blijven houden beleidsprocessen of bij uitkomsten van participatieve projecten. Dit maakt de participatieve projecten dan formeel slechts adviserend van aard (Mckenna, 2012, p. 103).

Deze vermeende tweespalt komt ook terug in de kritiek die Pateman (2012) heeft op de populariteit rondom participatieve projecten en initiatieven. Pateman (2012) erkent namelijk de verschuiving richting het gebruik van meer participatieve technieken, maar is tegelijkertijd kritisch op deze trend. Ze leiden namelijk niet tot meer besluitvormingsmacht bij de burger. Participatieve projecten (zoals participatief begroten) blijven dan slechts consultatief en informatief van aard. De stem van de burgers wordt door participatieve technieken – in Patemans (2012) woorden – weliswaar luider, maar de besluitvormingssysteem zelf blijven onaangetast waardoor de burger feitelijk nog steeds zeer beperkte invloed heeft (Pateman, 2012, pp. 14-15).

Dat vraagt om onderzoek waarin wordt gekeken waarom gemeenteraadsleden wel of niet willen afwijken met hun (wettelijke) beslissingsbevoegdheid (hun “*primaat van de politiek*”) bij uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn. Waarom houden gemeenteraadsleden dan vast aan hun beslissingsbevoegdheid en dus het “*recht om het anders*” te doen bij uitkomsten van participatieve projecten? En welke factoren liggen hieraan ten grondslag? Dit is een belangrijke vraag, zeker gezien de gepercipieerde opmars van participatieve technieken in gemeenten en de voorgenoemde nieuwe Omgevingswet als katalysator voor participatie.

Dit onderzoek richt zich verder op de lokale representatieve democratie. In het bijzonder dan op de gemeenteraadsleden. Het is immers de lokale representatieve democratie die hiërarchisch gezien het dichtst bij de gemeenschap en de burger staat. Verder focussen participatieve projecten zich vaak op het lokale niveau (Michels & De Graaf, 2010, p. 481). Dit onderzoek draait verder de klassieke participatievraag om. Niet de burgers zijn de focus van dit onderzoek, maar juist de gemeenteraadsleden. Bijgevolg is dan ook dat de huidige participatietheorieën met hun onderliggende “*logica van de burger*” hier geen antwoord op kunnen geven. Dit onderzoek vraagt dan om een andere theoretische basis. Concreet ligt de focus van dit onderzoek dan op de “*rolpercepties*” en “*houdingen*” van gemeenteraadsleden (zie hoofdstuk vier voor de operationalisatie van deze rolpercepties en houdingen). Deze rolpercepties en houdingen kunnen dan mogelijke factoren zijn waarom gemeenteraadsleden met hun besluitvormingsmacht juist wel of juist niet willen afwijken van uitkomsten van participatieve projecten.

Het onderzoek richt zich verder op gemeenten die een *gelijksoortig* inwonertal hebben als de gemeente Steenbergen. De gemeente Steenbergen is zelf een overwegend agrarische, middel(kleine) gemeente met 24.347 inwoners (Gemeente Steenbergen, z.d.). Dit onderzoek focust dan op gemeenten die een inwonertal hebben tussen de 20.000 en 50.000 inwoners en dus geclassificeerd kunnen worden als middelgrote tot middelkleine gemeenten. Deze populatie-interval correspondeert met de classificatie (code 4) die het CBS geeft aan gemeentegroottes in Nederland (CBS, 2020). Door de vraag dan te richten op gemeenteraadsleden die actief zijn in dergelijke gemeentes kan dit onderzoek ook gericht advies geven aan de gemeente Steenbergen om de raad te betrekken in participatie (en aansluitend ook bij kerngericht werken). Dit is immers een van de doelen die benoemd staan in de Kadernota “*Leefbaarheid en Kernen*”. Dit vormt dan ook de maatschappelijke bijdrage van dit onderzoek (Bleijenbergh, 2016, p. 18).

Vanuit deze aanleiding zijn dan de volgende vraag- en doelstellingen afgeleid (zie 1.4).

1.4. De probleemstelling van dit onderzoek.

Voor dit onderzoek is dan de volgende doelstelling geformuleerd:

“Verklaren wat de mogelijke factoren zijn waarom gemeenteraadsleden (in middelkleine tot middelgrote gemeentes) wel of niet hun wettelijke beslissingsbevoegdheid (het primaat van de politiek) willen gebruiken om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn, ten einde advies te geven aan de gemeente Steenbergen.”

Hieruit vloeit de volgende vraagstelling voort:

“Wat zijn mogelijke factoren die kunnen verklaren waarom gemeenteraadsleden (in middelkleine tot middelgrote gemeentes) wel of niet hun wettelijke beslissingsbevoegdheid (het primaat van de politiek) gebruiken om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn?”

1.5. De bijdrage van dit onderzoek:

inzichten in de reële werking van de “hybride en complexe” democratie.

In meer fundamentele en wetenschappelijk zin gaat het onderzoek over de reële werking van de “democratie”. Een woord en begrip wat in het dagelijkse spreken en handelen wordt gebruikt, maar waar toch een zekere ambiguïteit over bestaat (Schmitter & Karl, 1991, p. 75). Er zijn namelijk verschillende definities en concepties in omloop over wat de “democratie” nu daadwerkelijk inhoudt. Daarnaast bestaat er de discussie of er überhaupt gesproken kan worden over één absolute vorm van democratie. Is de democratie dan juist niet hybride en meervoudig van aard?

Als eerste de term “democratie” zelf. De term “democratie” kent verschillende concepties en definities, die volgens Dahl (2021) door de geschiedenis heen zijn veranderd (Dahl, 2021). In directe zin komt het woord “democratie” van het Griekse woord “*dēmokratia*”, waarbij het een combinatie is van de woorden “*dēmos*” (volk) en “*kratos*” (heerschappij). Democratie betekent dus in letterlijke en taalkundige zin de “*heerschappij van het volk*” (Dahl, 2021). Deze letterlijke term werd oorspronkelijk gebruikt om het politieke bestuur van de oude Griekse stadsstaten aan te duiden. Deze stadsstaten hadden dan een directe democratie als bestuursvorm (Dahl, 2021). In deze klassieke en directe vorm van democratie bestond de notie van representatie echter niet⁵ (Ankersmit, 2002, p. 32). De klassieke stadsstaten waren dan kleinschalig genoeg om deze directe bestuursvorm te borgen (Dahl, 2021).

Deze notie van de democratie als directe heerschappij van het volk wijkt echter sterk af van de meer modernere conceptie van de democratie. Deze moderne conceptie, die geassocieerd wordt met de moderne natiestaat, is nadrukkelijk indirect van karakter waarin representatie via verkiezingen juist

⁵ De notie van representatie is volgens Ankersmit (2002) ontstaan vanuit de middeleeuwen (zie verder hoofdstuk 2 voor verdere uitleg) (Ankersmit, 2002, p. 32).

wel een rol speelt. Een definitie die Schmitter en Karl (1991) geven is dan passender bij deze modernere conceptie van de democratie. Zij definiëren de democratie namelijk als een: “[...] *a system of governance in which rulers are held accountable for their actions in the public realm by citizens, acting indirectly through the competition and cooperation of their elected representatives*” (Schmitter & Karl, 1991, p. 76). In hoofdstuk 2 zal de exacte positie van de burgers in de representatieve democratie verder worden geïllustreerd.

Deze twee termen laten goed zien dat de concepties en opvattingen over de democratie door de eeuwen heen met de geschiedenis is mee veranderd. Van de kleinschalige Griekse stadsstaten met een directe vorm van democratie naar de grootschalige natiestaten met een indirect representatief democratisch systeem (Dahl, 2021). Toch vangt een dergelijke geschiedkundige ontwikkeling van de conceptie van de democratie nog niet de werkelijke complexiteit van het huidige democratische systeem en het huidige debat rondom democratie. Zo stelt Michels (2008) dat de conceptie van de democratie altijd het subject van twist is geweest (Michels, 2008, p. 473). Ook in de (meer recentelijke) wetenschappelijke literatuur rondom de democratie zijn dan verschillende filosofische en politiek theoretische perspectieven te vinden over wat nu de democratie in zou moeten houden.

Volgens Somit en Peterson (2005) bestaan er dan verschillende *democratische visies* over wat nu precies de democratie in zou moeten houden en welke rol participatie hierin zou moeten spelen (Somit & Peterson, 2005, p. 25). Verscheidende auteurs hebben over deze verschillende *democratische visies* geschreven. Soms met verschillende bewoordingen. Zo spreken Somit en Peterson over verschillende (filosofische) *perspectieven over de democratie* (Somit & Peterson, 2005, p. 25). Michels (2008) spreekt over verschillende tegenstrijdige *modellen van de democratie* (Michels, 2008, p. 473). Tot slot spreken Klijn en Koppejan over *tegengestelde democratische tradities* (Klijn & Koppejan, 2000, p. 118). Een tweetal democratische tradities (de participatieve democratie en de representatieve democratie) zijn al eerder benoemd in deelparagraaf 1.2 en zullen verder worden uitgelegd in hoofdstuk 2. Verder in de wetenschappelijke literatuur genoemde filosofische en politiek theoretische perspectieven over de democratie zijn onder andere polyarchie (Dahl in Somit en Peterson 2005), deliberatieve democratie en de associatieve democratie (beide in Michels 2008) (Somit & Peterson, 2005, p. 28; Michels, 2008, pp. 474-475).

Deze democratische tradities zijn echter niet alleen zuiver filosofisch of politiek theoretisch van aard. Ze kunnen ook daadwerkelijk naast elkaar bestaan. Michels (2008) stelt dan dat de meeste democratieën weliswaar representatief van aard zijn, maar dat ze wel elementen kunnen bevatten uit andere democratische tradities (Michels, 2008, p. 477). Edelenbos en Monnikhof (in Van Damme en Brans 2008) stellen ook dat er steeds meer elementen uit de directe democratie (participatieve democratie) worden geïntroduceerd in het representatieve democratische stelsel (Van Damme & Brans, 2008, p. 14). Er kan dus geconcludeerd worden dat het begrip “*democratie*” meervoudig en

hybride van karakter is. Meerdere democratische tradities en elementen bestaan dan naast elkaar. Het is exact deze hybriditeit die de bestaande participatieve theorieën met hun sterke focus op de “*logica van de burger*” en de participatieve democratie missen.

Dit onderzoek streeft dan naar het verschaffen van kleine inzichten in de reële werking van dit complexe en hybride democratische systeem. Een systeem wat bestaat uit verschillende democratische tradities en elementen die naast elkaar bestaan, maar die radicaal andere ideeën hebben over participatie en over de macht en invloed van de burger. Deze reële werking, zo benadrukken Geurtz en Van de Wijdeven (2010) van dit hybride democratische systeem is dan een stuk weerbarstiger van aard (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 534). Edelenbos en Monnikhof (in Van Damme en Brans 2008) stellen dit ook vast. De introductie van elementen uit de participatieve democratie binnen het representatieve systeem en daarmee de komst van de hybride democratie is dan gepaard gegaan met problemen en spanningen over legitimiteit, rollen, terreinverdeling(en) en regels (Van Damme & Brans, 2008, p. 14). Geurtz en Van de Wijdeven (2010) benoemen dat de representatieve democratie en participatieve democratie wellicht (alsnog) onverenigbaar zijn met elkaar, vanwege de verschillende opvattingen over sturing, legitimiteit en verantwoording (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 534).

De reële hybride democratie is dus een inherent een “*verhaal van nuances en van botsingen*”. Het is een verhaal van *nuances* omdat de democratie hybride van aard is en bestaat uit meerdere, naast elkaar bestaande democratische tradities. Het is een verhaal van *botsingen* omdat deze hybriditeit in realiteit toch mogelijk knelt. Dit onderzoek onderzoekt dan een van die botsingen in dit hybride democratische systeem, namelijk de vraag waarom gemeenteraadsleden het wel of niet “*het primaat van de politiek*” gebruiken om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten.

Het verhaal van nuances en van botsingen speelt overigens niet alleen op lokaal niveau. Denk aan de decennialange Haagse strijd om het correctief referendum er door te krijgen, waarbij een grondwetswijziging echter noodzakelijk is omdat een dergelijk referendum tegen het representatief democratische kader ingaat (Meijer, 2021). Dit onderzoek probeert dit verhaal van nuances en botsingen op dan op lokaal niveau verder te duiden. Dit onderzoek sluit dan aan op het reeds bestaande en lang gevoerde wetenschappelijk en maatschappelijke debat over de verhouding tussen representatie en participatie (Karlsson, 2012, p. 802).

De wetenschappelijke bijdrage van dit onderzoek is tweeledig. Enerzijds brengt dit onderzoek door zijn focus op de rolpercepties en de houdingen van gemeenteraadsleden een bijdrage aan de zogenoemde “*behavioristische*” school (behaviouralistic school). Dit is een school die zijn wetenschappelijke gronden heeft in de politieke wetenschappen, maar die ook in zekere mate aansluiting vindt in andere wetenschappelijke disciplines zoals bestuurskunde en gedragskunde (Harris, 1967, p. 30). Bestuurskunde is immers een multidisciplinair vak wat zich op het snijvlak van

andere vakken en disciplines begeeft. Hierdoor worden vaak theorieën en modellen gebruikt uit andere disciplines zoals de psychologie, sociologie en politicologie. Het juist deze multidisciplinariteit van bestuurskunde die dan nieuwe inzichten kan verschaffen in de vorming van nieuw beleid (Grimmelikhuijsen, Jilke, Leth Olsen, & Tummers, 2017, p. 2).

In deze behavioristische school staat dan het onderzoek naar het sociale en politieke gedrag van personen in bepaalde politiek-bestuurlijke situaties centraal. De focus van behaviouristische studies zijn dan niet de politieke en bestuurlijke arrangementen zelf, maar de personen en actoren die zich in deze arrangementen bewegen (Gunnell, 2013, p. 83; Harris, 1967, p. 30). Inzichten uit het sociale en politieke gedrag van raadsleden kunnen dan helpen om tot innovatieve beleidsoplossingen te komen. Denk bijvoorbeeld aan het “*nudgen*” (het aansturen van wenselijk gedrag) van bepaalde personen (Grimmelikhuijsen et al., 2017, p. 9). Een meer behavioristische en politicologische insteek kan dan wellicht leiden tot nieuwe wetenschappelijke inzichten over hoe men kan omgaan met participatiebeleid en participatieprocessen.

Het onderzoek is daarnaast ook op actuele wijze van belang. De Omgevingswet is immers in brede zin een katalysator voor participatie. Enerzijds vragen de kerninstrumenten van de Omgevingswet een motiveringsplicht, waarin expliciet moet staan wat er met de resultaten van het participatietraject is gedaan (BRO, z.d.). Anderzijds vormt de motie-Nooren c.s. een sterke roep en feitelijk een indirecte eis tot het maken van breder participatiebeleid (Kamerstukken 1 2019/20, 34986, AA.). In het licht van deze grotere nadruk op participatie(beleid) is het dan ook interessant wat nu de houding is van gemeenteraadsleden bij uitkomsten van participatieve projecten. Hebben zij ook de slag richting participatie gemaakt, of is hier (nog) verdere aandacht voor nodig? Dit is een belangrijk punt, want participatie is en blijft immers binnen de Omgevingswet vormvrij, gemeenten kunnen dan zelf bepalen welke vormen van inspraak en participatie ze gaan gebruiken binnen het participatiebeleid en binnen de kerninstrumenten van de Omgevingswet. Als er inderdaad zorgen zijn over de houding jegens participatieve projecten dan kan hier aan de voorkant rekening mee worden gehouden, zij het in de inhoud van de participatie zelf, zij het op het voorbereiden en het gedragsmatig trainen of sturen van gemeenteraadsleden op participatief vlak.

1.6. Inkijk in het theoretische kader en analytische kader.

In het theoretische kader zal eerst worden ingegaan op de huidige wetenschappelijke literatuur omtrent het begrip “*participatie*”. Er worden dan een aantal bekende participatiemodellen benoemd, zoals het CLEAR-model van Lowndes, Pratchett en Stoker (2006) en de participatieladder van Arnstein (2019) (Arnstein, 2019; Lowndes, Pratchett, & Stoker, 2006). Als tweede zal worden ingegaan op de eerste democratische traditie, namelijk de “*representatieve democratie*”. In dit hoofdstuk zal ook worden ingegaan op de (beperkte) rol van participatie in deze democratische traditie. Als derde wordt ingegaan op de gepercipieerde crisis waarin de hedendaagse representatieve democratie zich bevindt en de

consequenties die deze crisis heeft voor participatie. Als vierde volgt dan het kritische tegenwoord op de representatieve democratische traditie, namelijk de “*participatieve democratie*”. Als vijfde zal dan de gepercipieerde opmars van deze democratische traditie worden toegelicht. Als laatste wordt dan het spanningsveld beschreven tussen deze twee democratische tradities, waarmee ook de hoofdvraag van dit onderzoek beschreven wordt. Vervolgens is in een apart analytisch kader de theorie rond de rolpercepties en houding van gemeenteraadsleden jegens participatieve projecten beschreven. Specifiek worden dan de theorieën van Karlsson (2012) en Mckenna (2012) gebruikt om een conceptuele kader te schetsen, die als fundament dienen voor de verdere operationalisatie in het methodologische kader (Karlsson, 2012; Mckenna, 2012).

1.7. Inkijk in het methodologische kader.

Als eerste komt het gekozen onderzoekontwerp, de “*cross-sectionele survey*” aan bod. Als tweede volgt dan een uitleg over de selectie van de onderzoekseenheden, waarbij de populatie, de steekproef(grootte) en de steekproefkeuze worden uitgelegd. Binnen dit onderzoek is gekozen voor een “*gestratificeerde random steekproef*”. Voor deze steekproef zijn dan in totaal 1067 raadsleden benaderd met de vraag of ze mee wilden doen aan dit onderzoek. Als derde wordt de dataverzamelmethode uitgelicht. Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van (gesloten) enquêtes als dataverzamelmethode. Als vierde wordt dan de methode van analyse uitgelegd. Om de data te analyseren is binnen dit onderzoek gebruik gemaakt van een OLS⁶ (lineaire) Regressieanalyse. Als laatste volgt de operationalisatie van het eerder besproken analysekader, waarbij de theorieën van Karlsson (2012) en Mckenna (2012) verder worden geoperationaliseerd (Karlsson, 2012; Mckenna, 2012). Bij elk hoofdstuk volgt dan korte reflectie op de methodologische voor- en nadelen van de gekozen methodologie.

1.8. De verdere opbouw van het verslag.

Na het methodologisch kader zullen de resultaten uit de analyse worden gepresenteerd. Daarna volgen de conclusies en de aanbevelingen tot vervolgonderzoek. Achter deze scriptie staan verder de literatuurlijst en de relevante bijlagen.

⁶ OLS staat voor “Ordinary Least Squares”.

Theoretisch Kader

2.1. Het kritische startpunt: Een greep uit de bestaande modellen over participatie.

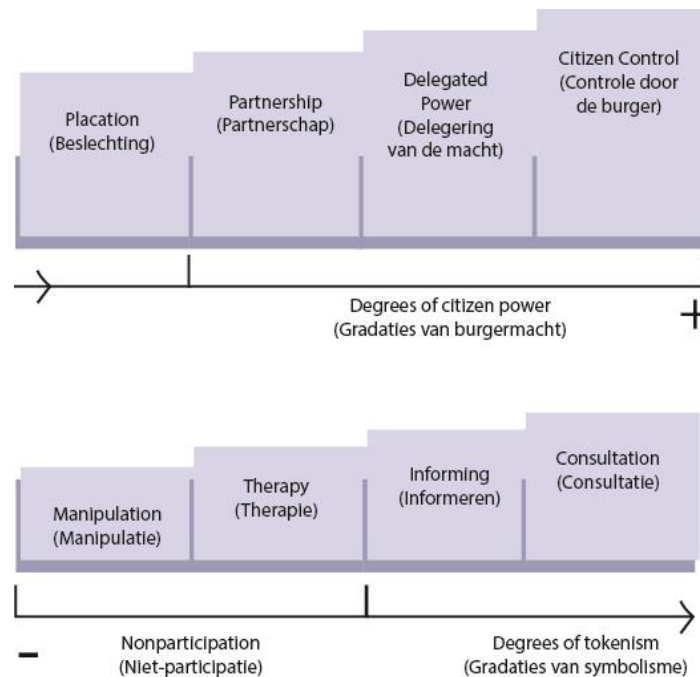
In de bestaande wetenschappelijke literatuur is veel geschreven rondom het fenomeen “*participatie*”. De literatuur daarom rijk aan verschillende participatiemodellen die dit begrip op verschillende wijze aan het voetlicht brengen (zie o.a. Hussey, 2020). Zo presenteren Lowndes et al. (2006) het “*CLEAR-model*”. Een diagnostisch model waarin een vijftal factoren worden geïllustreerd die de participatie van burgers kunnen sturen of kunnen beperken (Lowndes et al., 2006, p. 285). Een factor uit het CLEAR-model is bijvoorbeeld de “*like to*”-factor. Deze factor stelt dat burgers een zekere verbondenheid nodig hebben bij hetgeen waarover ze participeren. Het onderdeel zijn van een grotere politieke entiteit zoals een wijk of een gemeenschap stimuleert dan de participatie van burgers (Lowndes et al., 2006, p. 287). Een andere factor uit het CLEAR-model is de “*asked to*”-factor. Participatie kan dan gestimuleerd worden door de burger (direct) te vragen om mee te beslissen in bepaalde besluitvormingstrajecten (Lowndes et al., 2006, p. 288). Het is dan volgens Lowndes et al. (2006) wenselijk om een combinatie te maken van online en offline participatiemogelijkheden zodat zoveel mogelijk burgers direct benaderd kunnen worden (Lowndes et al., 2006, pp. 288-289).

Een andere welbekende theorie is de *participatie-ladder* van Arnstein (2019, oorspronkelijk gepubliceerd in 1969). In dit model worden acht typologieën gepresenteerd die reflecteren op de macht en invloed van burgers in participatieve processen (Arnstein, 2019, p. 25). Dit model was nadrukkelijk provocatief van aard en stelde de (her)distributie van de macht aan de kaak (Connor, 1988, p. 249). Burgerparticipatie staat volgens Arnstein namelijk gelijk aan authentieke macht voor de burgers (Arnstein, 2019, p. 24). De participatie-ladder maakt dan ook een verschil tussen typologieën die schijnvormige en illusoire participatie propaganderen en typologieën van daadwerkelijke authentieke participatie waarin de burger ook beslissingsbevoegdheden heeft (Arnstein, 2019, p. 25).

Een door Arnstein (2019) benoemde typologie van schijnvormige participatie zijn dan adviesraden waarin burgers in werkelijkheid zelf gemanipuleerd en gedisciplineerd worden door de machthebbers (Arnstein, 2019, p. 26). Deze (schijn)vorm van participatie behoort dan tot de laagste trap in het model, namelijk in die van manipulatie (manipulation) van de burgers (zie figuur 1 op de volgende bladzijde). Participatie heeft dan slechts een legitimerend doel voor de bestaande machthebbers. Anderzijds bestaan er ook typologieën die daadwerkelijk de besluitvormingsmacht verdelen tussen burgers en machthebbers. Een voorbeeld daarvan zijn partnerschappen (partnerships) waarin ook burgers een bepaalde verantwoordelijkheid en gedeelde besluitvormingsmacht hebben (Arnstein, 2019, p. 30). Figuur 1 illustreert de participatie-ladder van Arnstein en de bijbehorende typologieën.

Figuur 1

Het participatiemodel van Arnstein.

Noot: het participatiemodel zoals oorspronkelijk bedoeld door

Sherry P. Arnstein (Arnstein, 2019, p. 26).

Arnstein's participatieladder heeft vele andere auteurs geïnspireerd om met een eigen versie van de participatieladder te komen. Auteurs zoals Connor (1988), Edelenbos en Monnikhof (in Peeters 2012) en Burns, Hogett en Hambleton (in Hambleton 2015) hebben dan ook een vervolg gegeven aan de participatieladder van Arnstein.

Zo presenteerde Connor in 1988 een "*nieuwe ladder voor burgerparticipatie*" waarin de focus lag op het voorkomen en oplossen van publieke controverses in grote beleidsvraagstukken (Connor, 1988, p. 250). Dit model was ook nadrukkelijk breder georiënteerd dan eerdere laddermodellen. Dit model focust zich namelijk volgens Connor (1988) – in tegenstelling tot Arnstein's participatieladder – niet alleen op armere wijken, maar ook op de bredere rurale en stedelijke contexten (Connor, 1988, p. 250). Connor's participatieladder is ook nadrukkelijk cumulatief van aard, waarbij de verschillende "trappen" in het model elkaar opvolgen. Kan een publieke controverse dan bijvoorbeeld niet opgelost worden doormiddel van mediatie (*mediation*), dan vormt een gerechtelijke procedure (*litigation*) de volgende stap binnen het laddermodel om deze controverse op te lossen (Connor, 1988, p. 255).

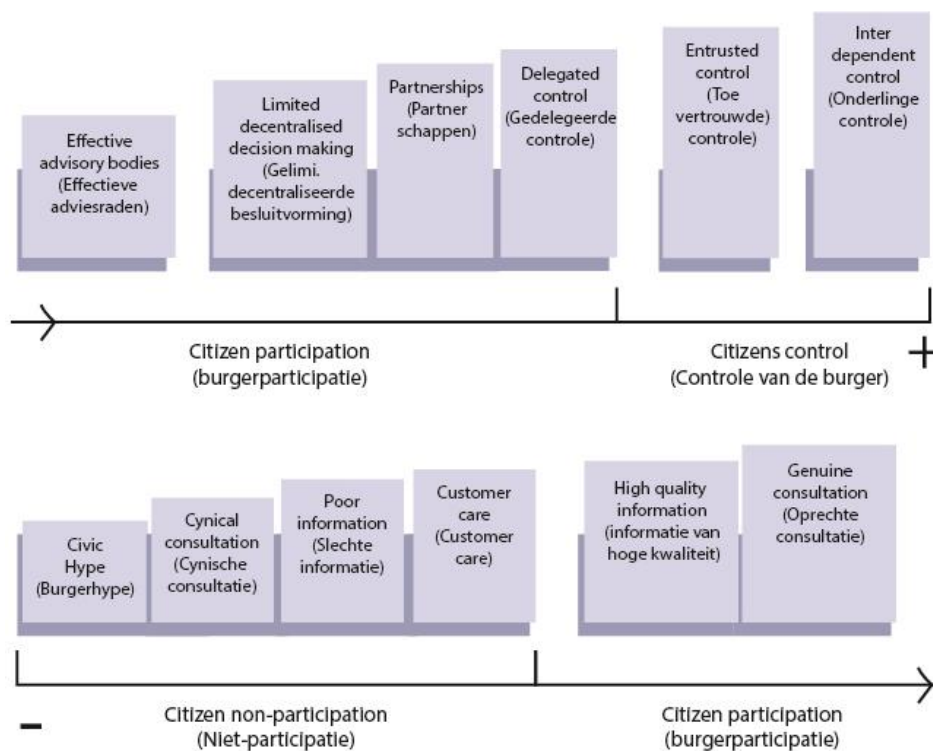
Burns, Hogett en Hambleton (in Hambleton 2015) hebben ook een vervolg gegeven aan Arnstein's participatieladder. Het laddermodel van Burns et al. (2015) verschilt wel op twee belangrijke punten van het oorspronkelijke model van Arnstein. Als eerste bevat de participatieladder van Burns et al. (2015) meer trappen dan het model van Arnstein. Het model van Burns et al. (2015) identificeert dan

ook meer diverse vormen van burgerparticipatie dan het model van Arnstein (Hambleton, 2015, p. 192). In figuur 2 staan de trappen van het model van Burns et al. (2015) afgebeeld. De trappen in het model zijn dan te onderscheiden in drie soorten groepen. Als eerste zijn er de vormen van burgerparticipatie (trappen) die zuiver en alleen de burger laat consulteren over zaken. Deze trappen worden dan in het model aangehaald als vormen van niet-participatie (citizen non-participation) (Hambleton, 2015, p. 192). Het gaat dan om de trappen: “*civic hype*”, “*cynical consultation*”, “*poor information*” en “*customer care*” (Hambleton, 2015, p. 193). De volgende groep zijn dan de trappen die over authentieke burgerparticipatie gaan, hierbij wordt dan een verschil gemaakt tussen: “*high quality information*”, “*genuine consultation*”, “*effective advisory bodies*”, “*limited decentralised decision making*”, “*partnership*” en “*delegated control*” (Hambleton, 2015, p. 193). De laatste groep omvat manieren van burgerparticipatie waarin de burger zelf actie onderneemt en ook zelf daadwerkelijk de controle heeft (Hambleton, 2015, p. 192). De trappen in deze groep zijn dan: “*entrusted control*” en “*interdependent control*” (Hambleton, 2015, p. 193).

De participatieladder van Burns et al. devieert ook op andere wijze van het participatiemodel van Arnstein. De afstanden tussen de trappen zijn namelijk niet gelijk aan elkaar. Volgens Hambleton (2015) is het namelijk als burger lastiger om de hogere trappen van burgerparticipatie te behalen, waardoor deze op grotere afstand staan dan de lagere trappen in het model (Hambleton, 2015, p. 192).

Figuur 2

Het participatiemodel van Burns et al.

Noot: het participatiemodel van Burns et al. (Hambleton, 2015, p. 193).

Ook Edelenbos en Monnikhof (in Peeters 2012) hebben meer recentelijk een variant gepresenteerd op Arnsteins participatieladder. Edelenbos en Monnikhof maken dan een verschil tussen “*raadplegen*”, “*adviseren*”, “*coproduceren*” en “*meebeslissen*”. De trappen bepalen dan de invloed van burgers in participatieve projecten, waarbij binnen de trap “*adviseren*” burgers de minste invloed hebben en bij de trap “*meebeslissen*” juist de meeste invloed (Peeters, 2012, p. 45).

Het participatieladder-model heeft recentelijk ook meer aandacht gekregen vanwege de nieuwe Omgevingswet. Loos en Van Twillert (2021) pleiten dan ook voor een participatieladder om duidelijkheid te verschaffen rondom de invulling van, de immers, vormvrije participatie binnen de Omgevingswet (Loos & Van Twillert, 2021). Ook de gemeente Steenbergen maakt binnen de Kadernota “*samen aan de slag!*” gebruik van de participatieladder om te beoordelen welke participatievorm passend is voor het beleid en plannen (Gemeente Steenbergen, 2020, p. 5).

De geïllustreerde theorieën en modellen vormen een kleine greep uit een omvangrijk wetenschappelijk thema. Toch vallen twee zaken op binnen de gepresenteerde participatiemodellen. Het eerste punt wat opvalt is dat de participatiemodellen zich inhoudelijk voornamelijk richten op de *instrumentaliteit* en de al dan niet gewenste *vorm* van participatie. Met instrumentaliteit wordt bedoeld dat de gepresenteerde participatiemodellen vooral bezig zijn met de vraag welke instrumenten (of factoren) participatie kunnen verbeteren. Een goed voorbeeld van een *instrumenteel* model is het CLEAR-model van Lowndes et al. (2006), waarin wordt gefocust op factoren die participatie kunnen stremmen of kunnen stimuleren. Dit model geeft dan naar eigen zeggen een handreiking naar beleidsmakers om te onderzoeken wat participatie wel of en niet stuurt (Lowndes et al., 2006, p. 281). Het participatiemodel van Connor (1988) kan ook worden gezien als een instrumentele theorie, alhoewel deze theorie wel in een andere context geplaatst dient te worden. De cumulatieve “trappen” in het model vormen namelijk handreikingen voor het oplossen van publieke controverses. Het laddermodel van Connor (1988) heeft dus een iets andere insteek dan het CLEAR-model van Lowndes et al. (2006) maar is vanwege de handreikingen wel degelijk in karakter instrumenteel van aard. Deze instrumentele theorieën geven dus letterlijk *instrumenten* tot het verbeteren van participatie, zij het dan door verschillende handreikingen te presenteren.

Met de al dan niet gewenste *vorm* van participatie wordt bedoeld dat een aantal theorieën zich focussen op (de wel of niet) gewenste vormen van participatie. Een duidelijk voorbeeld hiervan is Arnstein’s participatieladder. Waarin een verschil wordt gemaakt tussen enerzijds schijnvormen van participatie, waarin de burger geen macht heeft en anderzijds participatievormen waarin de burger daadwerkelijk (enige) macht heeft (Arnstein, 2019, p. 24).

Het tweede punt wat opvalt aan de benoemde participatiemodellen is dat deze vaak uitgaan van de onderliggende: “*logica van de burger*”. Veel participatiemodellen gaan namelijk specifiek in op de *rol van burgers* in participatietrajecten. In het CLEAR-model van Lowndes et al. (2006) zijn de factoren

namelijk gericht op de participatie van *burgers* kunnen beperken of sturen (Lowndes et al., 2006, p. 285). Anderzijds focust het participatieladder-model van Arnstein (2019) op bepaalde typologieën die de *invloed* dan wel de *macht van burgers* belichten (Connor, 1988, p. 249). Wanneer dus over participatie gesproken wordt gaat het dus over *burgerparticipatie*. In wezen wordt “*logica van de burger*” dan ook door vertaald naar instrumenten en vormen van *burgerparticipatie*.

De focus op de “*logica van de burger*” laat zien dat de modellen en theorieën gestoeld zijn op de *participatieve democratie* als dominante democratische traditie. Binnen de *participatieve democratie* is participatie van de burgers een vitaal onderdeel van de politieke besluitvorming. Binnen de *participatieve democratie* streeft men dan naar authentieke en wezenlijke burgerparticipatie in het gehele politieke besluitvormingssysteem. De burger moet dan zelf ook een invloed hebben in dit besluitvormingssysteem (Michels, 2006, pp. 325-326). In deelparagraaf 2.4. zal verder worden ingegaan op de “*participatieve democratie*” als democratische traditie.

Deze democratische traditie wordt ook meerdere malen onderstreept in de genoemde theorieën. Zo stellen Lowndes et al. (2006) dat het oude democratische narratief van stemmen als enige (politieke) participatievorm is verschoven naar een meer participatieve interpretatie van de democratie (Lowndes et al., 2006, p. 282). In deze participatieve interpretatie staat dan de betrokkenheid van de burger centraal. Arnstein (2019) neemt zelfs nog een extremer standpunt in door te stellen dat participatie zonder een herverdeling van macht slechts een leeg proces is. Burgerparticipatie moet dan ook daadwerkelijk gelijk staan aan macht voor de burger (Arnstein, 2019, p. 24).

Toch kan men de vraag stellen of deze dominante focus op de *participatieve democratie* en daarmee de focus op de “*logica van de burger*” binnen deze theorieën wel zo volledig en juist is. Kan de *participatieve democratie* vereenzelvigd worden met de democratie als geheel? Het antwoord op deze vraag is al gegeven in deelparagraaf 1.5 en de verdere inleiding. De democratie *kan niet* exclusief vereenzelvigd worden met de *participatieve democratie*, omdat de democratie inherent meervoudig en hybride is en bestaat uit verschillende, naast elkaar bestaande democratische tradities. Deze hybridisering (zo zal ook later te zien zijn in 2.5) brengt dan ook spanningen en knellingen met zich mee (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 534; Van Damme & Brans, 2008, p. 14). Twee democratische tradities die deel uitmaken van deze hybride democratie zullen worden besproken in dit onderzoek. Als eerste wordt dan in de volgende deelparagraaf de democratische traditie van de “*representatieve democratie*” besproken.

2.2. De representatieve democratie:

de wettelijke gegronde en dominante democratische traditie.

Een van de democratische visies of tradities is die van de “*representatieve democratie*”⁷. Zoals eerder gesteld (in deelparagraaf 1.5) is de notie van de democratie door de geschiedenis heen veranderd. De directe democratie binnen de Griekse stadstaten maakte dan plaats voor een meer representatieve vorm van democratie binnen grootschalige moderne natiestaten (Dahl, 2021). In Europa is de representatieve democratie opgekomen in het post-Napoleontische tijdperk (na 1815) om de politiek ideologische verschillen binnen de staat op vreedevolle wijze (via compromissen) te beslechten (Ankersmit, 2002, p. 26). De staat werd volgens Ankersmit (2002) na 1815 en dus na de Napoleontische oorlogen namelijk zélf het centrum van het conflict. Ideologische en binnenlandse kampen stredden dan om controle over de staat (Ankersmit, 2002, p. 26). De staat kon dan zoals voorheen zelf niet meer de politieke problemen oplossen, aangezien de staat zelf het centrum van het probleem was geworden. De representatieve democratie fungeerde dan als politieke oplossing om stabiliteit te handhaven en om deze ideologische verschillen binnen de staat te overbruggen (Ankersmit, 2002, pp. 26-27). Onderliggend geweld maakte dan plaats voor consensus, waardoor men op ideologisch niveau redelijkerwijs konden samenleven (Ankersmit, 2002, p. 27).

De representatieve democratie is dan ook een ietwat vreemd huwelijk tussen twee compleet verschillende politieke en geschiedkundige concepten die door de tijd heen aan elkaar verbonden zijn geraakt. Het gaat dan over de concepten en de woorden “*representatie*” en “*democratie*” (Ankersmit, 2002, p. 31). Het woord democratie komt – zoals eerder besproken in deelparagraaf 1.5 – in de meest directe zin voort uit de Oudheid. In deze klassieke notie omvat de democratie de directe *heerschappij van het volk* (een “*kratos*” van de “*dēmos*”) zonder enige notie van representatie of representerende organen. Representatie is daarentegen een politiek concept wat zijn oorsprong heeft in de middeleeuwen. Een politiek concept wat voorkomt uit de drie rangen en standen van de middeleeuwse standenmaatschappij (de geestelijke, de adel en de boeren). Deze standen werden dan gerepresenteerd als de soeverein (een koning bijvoorbeeld) hun opriep in een assemblee (Ankersmit, 2002, p. 31). Toch was de middeleeuwse standenmaatschappij volgens Ankersmit (2002) zeker geen democratisch experiment (Ankersmit, 2002, pp. 31-32). De politieke concepten “*democratie*” en “*representatie*” hebben dus feitelijk geen intrinsieke link met elkaar. De representatieve democratie is er dan in geslaagd om deze twee totaal verschillende politieke concepten met elkaar te verbinden: “[...] *it nevertheless succeeded [...] in marrying Athens to medieval Europe*” (Ankersmit, 2002, p. 32). De representatieve democratie is dan een vorm van indirecte democratie, waarbij de representerende organen (zoals gemeenteraden) de plaatsvervangers (maar geen directe kopie of gelijkenis⁸) zijn van

⁷ Somit en Peterson (2005) hebben het dan over “democratie als proces” (Somit & Peterson, 2005, pp. 25-26).

⁸ Zie het verschil tussen “*representation of resemblance*” (representatie als gelijkheid) en “*representation as substitution*” (representatie als plaatsvervanging) in Ankersmit (2002) (Ankersmit, 2002, pp. 31-35).

het volk (Ankersmit, 2002, p. 35). Begrijpelijkerwijs wijkt deze democratische traditie daardoor af van de meer klassieke notie van de democratie als directe “*Heerschappij van het volk*” (Ankersmit, 2002, p. 35).

In de representatieve democratie is de participatie en de macht de van burgers dan ook beperkt van aard (Michels, 2006, p. 324). Deze beperkte rol wordt dan onder andere geïllustreerd door de Oostenrijkse politicoloog Joseph A. Schumpeter. In zijn boek, genaamd: “*Capitalism, Socialism & Democracy*”, (2003, oorspronkelijk uitgegeven in 1943) bekritiseert Schumpeter namelijk de (in zijn ogen) klassieke leer van de democratie. Deze klassieke leer van de democratie behelst dat het volk zelf via representanten de koers bepaald. De representanten dienen dan in letterlijke zin de “*wil van het volk*” uit te voeren (Schumpeter, 2003, p. 250). Schumpeter (2003) formuleerde daarentegen een alternatief model voor de representatieve democratie. Een vorm waarin de democratie geconstrueerd wordt als een competitie voor de politieke macht. Deze essentie van dit representatieve systeem wordt dan door Schumpeter (2003) als volgt omschreven:

“To put it differently, we now take the view that the role of the people is to produce a government, [...] the democratic method is that institutional arrangement for arriving at political decisions in which individuals acquire the power to decide by means of a competitive struggle for the people’s vote” (Schumpeter, 2003, p. 269).

Het gaat binnen deze vorm van democratie dan om een competitie tussen politiek leiders en representanten, die strijden om de stemmen van de burgers (het electoraat). De enige participerende rol die de burger dan heeft in dit representatieve systeem is het *stemmen*, of in de Schumpeteriaanse zin het: “*produceren*” van een regering (“*producing a government*”) (Schumpeter, 2003, p. 269). Via het stemmen wordt door de burgers de besluitvormingsmacht toevertrouwd aan een politieke leider of representant (Schumpeter, 2003, p. 273). De burgers controleren dan alleen tijdens verkiezingsperiodes de politieke leiders en de representanten, door wel (of niet) te stemmen op deze politieke leiders en representanten (Schumpeter, 2003, p. 272). Buiten deze cycli van verkiezingen heeft de burger geen controlerende macht om de representatieve organen te corrigeren of een halt toe te roepen (Schumpeter, 2003, p. 272).

Het is echter niet zo dat stemmen als enige participatiemiddel niet van belang kan zijn binnen de representatieve traditie. Stemmen als participatiemiddel is binnen deze democratische traditie zelfs essentieel te noemen, omdat een verandering in stemgedrag juist kan leiden tot een verandering van politieke leiders en representanten en dus ook tot een verandering in het gevoerde beleid (Michels, 2006, p. 325). Burgers kunnen namelijk kiezen om juist *niet* te stemmen op een bepaalde politiek leider of representant, waardoor ze *binnen* de cycli van verkiezingen toch een bepaalde controle hebben over leiders en representanten en over het gevoerde beleid (Schumpeter, 2003, p. 272). Het stemmen stelt de burger verder in staat om – in periodes (tijdens verkiezingen) – de representerende

machten en de politieke leiders ter verantwoording te roepen (Schmitter & Karl, 1991, p. 80). In zekere zin hebben burgers daarmee toch (indirecte) invloed op besluitvorming, zij het gelimiteerd tot één actie, namelijk stemmen en zij het ook slechts in bepaalde periodes, namelijk in tijden van verkiezingen.

De daadwerkelijke besluitvormingsmacht zélf en de wil tot politieke actie ligt in deze democratische traditie dan bij de verkozen representanten en de politieke leiders (Michels, 2008, p. 43; Michels, 2006, p. 326). Daarmee heerst in de representatieve democratie feitelijk het *“primaat van de politiek”*. Dit *primaat* behelst dan het recht en de plicht om als volksvertegenwoordiging en politiek bestuur besluiten te nemen en deze te doen uitvoeren (Raad voor het openbaar bestuur, 2002, p. 7). Het *“primaat van de politiek”* kent verder een intrinsieke verbinding met het enige middel tot burgerparticipatie in de representatieve democratie, namelijk het stemmen. Met het stemmen vertrouwt de burger namelijk de besluitvormingsmacht toe aan de representatieve organen (Raad voor het openbaar bestuur, 2002, p. 13). Het *primaat van de politiek* (de besluitvormingsmacht) wordt dus als het ware ontleent via het stemmen en dus de verkiezingen. Deze intrinsieke verbinding komt ook terug in het eerder genoemde citaat van Schumpeter (2003). De macht (*“the power to decide”*) wordt dan verwerft door de strijd om de stemmen van de burgers: *“[...] acquire the power to decide by means of a competitive struggle for the people’s vote”* (Schumpeter, 2003, p. 269). De daadwerkelijke besluitvormingsmacht blijft in deze democratische traditie echter volledig in handen van de politieke leiders en representanten.

Verdere (massa)participatie wordt in deze traditie gezien als onwenselijk en zelfs risicovol. Schumpeter (2003) stelt dat politieke en beleidsmatige problemen simpelweg te ver af staan van het normale leven van de burgers. Zij kunnen dan geen goed oordeel vellen over onder andere meningen, beleid en politiek (Michels, 2006, p. 325; Schumpeter, 2003, p. 261). Dahl (2006a en 2006b) stelt dat meer participatie van de lagere sociaaleconomische klasse wellicht ook kan leiden tot meer autoritaire politieke ideeën en leiders. Grootschalige participatie kan dan de basisnormen van de democratie ondermijnen (Dahl, 2006a, p. 18; Dahl, 2006b, p. 89; Michels, 2008, p. 474).

Resumerend is participatie in de traditie van de representatieve democratie dus beperkt tot het stemmen en daarmee tot het produceren van een regering, waarbij de burger hoogstens indirect invloed kan uitoefenen op de politieke leiders en representanten. De daadwerkelijke besluitvormingsmacht ligt dan in handen van deze politieke leiders en representanten, die deze besluitvormingsmacht en dus het *“primaat van de politiek”* ontleen via de verkiezingen en dus het stemmen. Verdere (massa)participatie wordt dan als ondermijnend gezien voor de basisnormen van de democratie. De machtsrol van burgers is in deze democratische traditie dus zeer beperkt van aard en zou idealiter dan ook zeer beperkt van aard moeten zijn.

Het representatieve systeem is de heersende en dominante democratische traditie in de wereld. De meeste moderne democratieën in de wereld hebben namelijk een overheersend representatief democratisch systeem (Loeper, 2017, p. 180; Michels, 2008, p. 477). De representatieve democratische traditie is ook sterk verbonden met het (wettelijke vastgelegde) politiek-bestuurlijke stelsel in Nederland. Zo is in artikel 4 van de Nederlandse Grondwet geregeld dat iedere Nederlander het recht heeft om leden van algemeen *vertegenwoordigende* organen te kiezen. Met een algemeen vertegenwoordigende orgaan wordt dan op lokaal niveau de gemeenteraad bedoeld⁹. De gemeenteraad staat dan volgens Artikel 125 van de Nederlandse Grondwet aan het hoofd van de gemeente en representeert dan volgens Artikel 7 van de Gemeentewet de gehele gemeentelijke bevolking. De (lokale) representatieve democratie is ligt dus verankerd in de Nederlandse wetten en is daarmee ook op lokaal niveau de heersende democratische traditie.

De representatieve democratie is dus de dominante democratische traditie die ook op lokaal niveau (grond) wettelijk is vastgelegd. Deze heersende en dominante democratische traditie is echter niet zonder zorgen. In de volgende deelparagraaf zal te zien zijn dat de representatieve democratie in een schijnbare crisis zit. Het is dan deze “*crisis van de representatieve democratie*” die het stemmen als enige participatief middel lijkt te verzwakken.

2.3. Dominant maar niet zonder zorgen: de representatieve democratie in crisis?

Alhoewel de representatieve democratie dus dominant lijkt te zijn zit deze democratische traditie volgens sommige auteurs wel in een staat van crisis (Tormey, 2014; Przeworski, 2019, p. 82). Auteurs verschillen wel van mening of deze gepercipieerde “*crisis van de representatieve democratie*” gezien kan worden als een zuiver hedendaags effect of als een meer permanente staat van “*crisis*”¹⁰ (Tormey, 2014, p. 2). De Franse filosoof Pierre Rosanvallon stelt bijvoorbeeld dat de electorale (representatieve) democratie altijd heeft gezorgd voor een vorm van ontevredenheid (*malaise*) omdat deze vorm van democratie beloftes maakt die zij niet kan waarmaken (Heidenreich, 2018, p. 177). Het kiezen van representanten is namelijk onvoldoende effectief gebleken om politieke bestuurders te dwingen zich aan beloftes te houden. Het falen van deze electorale band tussen kiezer en bestuurder vormt dan ook de grondslag voor deze ontevredenheid (Rosanvallon, 2011, p. 103). Het gevolg is dan dat er in deze ontevredenheid een tegendemocratie (*Contre-démocratie*) is ontstaan die als het ware de electorale democratie (representatieve democratie) wantrouwt, controleert en ook corrigeert (Rosanvallon, 2011, p. 103). Het bestaan van deze permanente tegendemocratie kan dan niet als een negatieve crisis worden bestempeld omdat deze tegendemocratie in beginsel niet destructief is. Deze permanente

⁹ Zie het kopje “Kiesrecht” in “hoofdstuk 1 Grondrechten” van “Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden 2018”.

¹⁰ Het woord crisis is hier expliciet tussen haakjes gezet. Zie latere tekst over de tegendemocratie van Pierre Rosanvallon.

tegendemocratie kan dan juist de electorale representatieve democratie versterken, controleren en corrigeren. Deze tegendemocratie zorgt er verder voor dat de electorale democratie haar politieke beloftes nakomt en fungeert daarmee als een soort van (permanente) steunboog tegenover de electorale democratie en zijn falen (Rosanvallon, 2011, p. 99). De tegendemocratie kan dan alleen vernietigend zijn als deze daadwerkelijk de electorale democratie zwartmaakt en afbreekt (Rosanvallon, 2011, p. 114).

Buiten deze notie van een meer permanente crisis, of (nu) beter gezegd een systematische wantrouwen tegenover de electorale democratie is er ook een notie die stelt dat de “*crisis van de representatie*” daadwerkelijk als een meer urgentere crisis beschouwd mag worden. Tormey (2014) stelt dan dat de representatieve democratie in een neerwaartse spiraal zit (Tormey, 2014, p. 2). Daar lijken verschillende factoren aan debet te zijn. Tormey (2014) benoemt dan vier factoren of trends die deze meer urgentere “*crisis van de representatieve democratie*” laten zien (Tormey, 2014, p. 2). Een van deze factoren is de dalende opkomst bij verkiezingen. In Nederland is deze trend ook te zien bij de gemeenteraadsverkiezingen. Waar in 1970 nog 67,2% van de stemgerechtigde hun stem uitbracht tijdens de gemeenteraadsverkiezingen, was dit aantal in 2018 geslonken naar 55% (Kennisbank Openbaar Bestuur, z.d.). We zijn dan in de woorden van Tormey (2014) “*onwillige*” stemmers (reluctant voters) geworden (Tormey, 2014, p. 2).

Een tweede (belangrijke) trend die een mogelijke crisis laat zien is de afnamen van het aantal partijlidmaatschappen. Slechts een fractie van de totale bevolking is tegenwoordig lid van een politieke partij. In Nederland zweeft het gezamenlijke ledental van politieke partijen al jaren rond de 300.000 leden. Over de gehele linie is wel een daling te bemerken, zo kende de PvdA en de vroegere KVP¹¹ respectievelijk 150.000 en 400.000 partijleden (PARLEMENT.com, z.d.). In totaal waren in de jaren 50’ meer dan 700.000 burgers lid van een politieke partij (Voerman, 2012, p. 4). Daarnaast lijkt de kiezer ook sneller te wisselen van partij en minder belang te hechten aan het partijlidmaatschap. Tijdens de verkiezingen van 2012 was slechts 2.4% van het totaal aantal kiezers ook daadwerkelijk lid van een politieke partij (Voerman, 2012, p. 4). De burger lijkt dus minder gebonden te zijn aan een politieke partij en aan het partijlidmaatschap.

De daling van leden zorgt volgens Tormey (2014) voor een afstand tussen de kiezer en de partij. Partijen worden namelijk door dalende partijcontributies gedwongen om elders financiële steun te zoeken, bijvoorbeeld bij bedrijven en andere private ondernemingen. Deze hechtere band met het bedrijfsleven zorgt er dan voor dat de burger zich vervreemd gaat voelen van de partij. De partij lijkt dan met andere woorden niet meer voor de wensen van de burgers te staan (Tormey, 2014, p. 2). Ook Voerman (2012) benoemt in zijn oratie dat partijen steeds meer los zijn geraakt van de samenleving

¹¹ KVP: Katholieke Volkspartij, in 1980 opgegaan in het CDA.

(Voerman, 2012, p. 6). Later zal in deze deelparagraaf de ontzuiling in Nederland worden aangestipt als mogelijke reden voor deze lossere electorale band tussen kiezer en politiek.

Een derde factor die Tormey benoemd is het verminderde vertrouwen in politici, politiek bestuurders en politieke instituties (Tormey, 2014, p. 3). Toch moet binnen deze factor een zekere nuancering gemaakt worden. In Nederland heeft namelijk een meerderheid (64%) nog steeds vertrouwen in de gemeenteraad. Een stuk meer dan de nationale en Europese volksvertegenwoordigingen die behoorlijk minder vertrouwen genieten bij de burger (57% respectievelijk 32%) (Nederlandse verenging voor de Raadsleden, 2019). De vierde en laatste factor is de dalende interesse in de politiek (Tormey, 2014, p. 3). We besteden als persoon in de huidige tijd minder aandacht aan de politiek.

De “*crisis van de representatieve democratie*” lijkt dus vooral te gaan over de steeds lossere band tussen burgers en politieke partijen. Die verwijding tussen kiezer en partij lijkt te zijn veroorzaakt door de gestage ontzuiling van Nederland in de jaren 60’ en 70’¹². De verzuilde Nederlandse maatschappij werd namelijk gedomineerd door twee principes (van Dam, 2011, p. 55). Enerzijds waren de zuilen (liberaal, socialistisch, protestants en katholiek) georganiseerd als afzonderlijke maatschappijen in de Nederlandse samenleving. Kenmerkend voor deze zuilen was de politieke passiviteit van de burgers, die de politieke leiders van hun zuil op passieve wijze volgden (van Dam, 2011, p. 69). Er was ook sprake van een helder afgebakend electoraat en een zeker vertrouwen tussen de politieke leiders en hun achterban (van Dam, 2011, p. 73). De burgers in het verzuilde Nederland waren dus ideologisch scherp afgebakend en hadden een binding met de partij, maar waren tegelijkertijd ook politiek passief. Anderzijds bestond er onder de politieke elites wel een politiek van pragmatisme en verdraagzaamheid (pacificatie) en dus een zekere afstemming “*boven*” de zuilen op dit (elite) niveau (van Dam, 2011, p. 55).

De ontzuiling van Nederland zorgde ervoor dat deze “*spelregels van de verzuiling*” verdwenen (van Dam, 2011, p. 69). De zuilen en het helder afgebakende electoraat verdwenen langzaam uit het sociale leven en werden vervangen door veel “*lichtere*” gemeenschappen waarin slechts enkele gemeenschappelijke kenmerken leidend zijn (van Dam, 2011, p. 61). Denk hierbij aan het CDA, ontstaan in 1980 uit een fusie van de protestantse ARP en de katholieke KVP of aan de FNV (Federatie Nederlandse Vakbeweging) die voortkwam uit een fusie van een sociaaldemocratische en katholieke vakbond (van Dam, 2011, p. 67). De transformatie van een verzuilde naar een lichtere gemeenschap betekende ook dat de politieke elite steeds minder kon vertrouwen op de minder ideologisch afgebakende achterban. De politiek trok zich daardoor volgens Van Dam (2011) steeds meer terug in het publieke debat, en zocht daardoor steeds meer de raad van experts. Politiek heeft daardoor een besloten karakter gekregen (van Dam, 2011, p. 73). Dit hangt samen met wat Voerman

¹² Alhoewel Van Dam (2011) stelt dat de ontzuiling al begonnen is in de jaren 50 en zicht doorontwikkelde door de jaren 70’. Vandaar dat men spreekt over de “lange jaren 70” (Van Dam, 2011, p. 55).

(2012) en Tormey (2014) eerder concludeerde over de vervreemding tussen de burger en de politiek (Tormey, 2014, p. 2; Voerman, 2012, p. 6).

De eens nauwe ideologische relatie tussen (politieke) partijen en burgers is dus in zekere zin in een trend van vervreemding terecht gekomen. De burgers stemmen minder tijdens gemeenteraadsverkiezingen, hebben minder vertrouwen in de politieke actoren en instituties en zijn minder gebonden aan politieke partijen (of überhaupt aan een partij). Anderzijds lijkt de politiek zich ook terug te trekken uit het publieke debat en lijkt daardoor niet meer voor de wensen van de burgers in te staan. De (electorale) band tussen kiezer en politiek lijkt dus losser zijn geworden. Terwijl deze electorale band tussen de kiezer en de politiek in de vorm van stemmen hét enige participatieve instrument is in de representatieve democratie. Toch is hier een zekere nuance op zijn plaats, aangezien het vertrouwen in de gemeenteraad nog steeds van een aanzienlijk niveau is. Nu de representatieve democratie en de mogelijke crisis van deze democratische traditie zijn besproken wordt in de volgende deelparagraaf verder aandacht besteed aan het kritische antwoord op de representatieve democratie, namelijk de “*participatieve democratie*”.

2.4. De participatieve democratie: een kritisch antwoord op de representatieve democratie?

Een andere (al eerder) genoemde democratische visie of traditie is die van de *participatieve democratie*. De participatieve democratie begon in de jaren 60’ als een kritisch antwoord op de representatieve democratie (Pateman, 2012, p. 7). Alhoewel de inspiratiegronden van deze democratische traditie teruggaan tot schrijvers zoals Jean-Jacques Rousseau en John Stuart Mill (Michels, 2006, p. 326). Aanhangers van deze democratische traditie zijn dan met name kritisch op de in hun ogen te gelimiteerde machtsrol van burgers binnen de representatieve democratie. Deze bestaande politieke en participerende rol was – zoals eerder te zien was – slechts beperkt tot het produceren van een regering via stemmen (Michels, 2008, p. 474; Schumpeter, 2003, p. 273). Wat is dan exact de kritiek van de aanhangers van deze democratische traditie? Om deze kritiek te kunnen formuleren is het noodzakelijk eerst te kijken naar wat Pateman (in Doughty 2014) het “*basismateriaal*” noemde van de participatieve democratie, namelijk Jean-Jacques Rousseau’s “*Du Contrat Social*”¹³ (oorspronkelijk uitgegeven in 1762) (Doughty, 2014, p. 13). Het is deze filosoof die met zijn werk een inspiratiebron vormde voor aanhangers van de participatieve democratie (Bertram, 2012, p. 83).

Rousseau uit in zijn boek “*Du Contrat Social*” namelijk ook kritiek op het representatieve systeem. Het representatieve systeem kan namelijk volgens Rousseau (1923b) nooit de “*soeverein*” (souverain) en de “*generale wil*” (volonté générale) representeren, omdat de “*soeverein*” en de “*generale wil*”

¹³ In het Nederlands ook wel “*Het maatschappelijke verdrag*” genoemd.

feitelijk als ondeelbaar moeten worden gezien (Rousseau, 1923b, p. 83). Om deze kritiek op het representatieve systeem goed te formuleren moeten eerst de Rousseauiaanse concepten “soeverein” en de “*generale wil*” worden uitgelegd.

De soeverein (souverain) vormde namelijk in Rousseau’s ogen het geheel van alle burgers in een bepaalde gemeenschap (Bertram, 2010). De link met het andere Rousseauiaanse concept – de generale wil – is dan intrinsiek van aard. Deze generale wil (*volonté générale*) vloeit dan volgens Rousseau (1923b) voort uit de soeverein (Rousseau, 1923a, p. 22; Rousseau, 1923b, p. 83). Deze generale wil (*volonté générale*) kan dan worden beschreven als een expressie van de collectieve wil en gedeelde preferenties van het geheel van de soeverein en daarmee ook van alle burgers in een bepaalde gemeenschap (Dahl, Shapiro, & Cheibub, 2003, p. 2; Douglass, 2013, p. 740; Michels, 2006, p. 325). Resumerend zou de generale wil dan de collectieve expressie moeten zijn van alle burgers in een gemeenschap.

Dat maakt de generale wil (en daarmee de soeverein) volgens Rousseau (1923a) ook feitelijk ondeelbaar. De generale wil en de soeverein kan alleen door zichzelf gerepresenteerd worden en niet door verdeelde (politieke) objecten zoals het parlement of andere representerende organen (Douglass, 2013, p. 740; Rousseau, 1923a, p. 23). De generale wil moet dan voortkomen als een expressie van *alle burgers* en niet van een selecte groep van representanten of afgevaardigde (Rousseau, 1923a, p. 23). De representerende organen (en daarmee de representatieve democratieën) kunnen daarmee volgens Rousseau (1923b) dan ook niet naar de generale wil en dus naar de expressie van alle burgers handelen. Of zoals Rousseau zelf stelde in zijn boek “*Du Contrat Social*”:

“Sovereignty for the same reason [...] is indivisible; for it will either be, or it will not, general. [...]. But our political theorists [...] divide it according to its object [...] in to legislative power and executive power.” (Rousseau, 1923a, p. 23).

Rousseau zag het representatieve systeem dan zelfs als een vorm van onvrijheid, een systeem waarin de burgers slechts in beperkte mate vrij zijn, behalve bij het stemmen (Rousseau, 1923b, p. 85). Zoals duidelijk wordt in het onderstaande citaat van Rousseau over het representatief systeem in het vroegere Engeland:

“The people of England regards itself as free; but it is grossly mistaken; it is free only during the election of members of parliament. As soon as they are elected, slavery overtakes it, and it is nothing.” (Rousseau, 1923b, p. 83).

De generale wil devieert dan van wat Rousseau de “*wil van allen*” noemde. Deze “*wil van allen*” is dan (een som) van alle individuele preferenties en meningen, maar is dan geen representatie van de gedeelde preferenties en is dus niet hetzelfde als de generale wil (Dahl et al., 2003, p. 3).

De generale wil is dan in zichzelf goed, omdat het de collectieve, gedeelde wensen en preferenties representeert en dus voor iedereen acceptabel is (Dahl et al., 2003, p. 3; Michels, 2006, p. 325). Regels en beleid waarin de soeverein (en het liefst dus iedere burger) in kan participeren zijn dan in zichzelf goed omdat ze dan volgens Rousseau een expressie zijn van de generale wil. Grootschalige participatie van alle burgers is dan juist noodzakelijk voor acceptabel beleid (Michels, 2006, p. 326). Deze stelling over (massa)participatie staat dan diametraal tegenover de eerdere stellingen van Schumpeter (2003) en Dahl (2006a, 2006b) over dat grootschalige participatie onwenselijk is (Dahl, 2006a, p. 18; Dahl, 2006b; Schumpeter, 2003, p. 261).

Participatie heeft in de geest van Rousseau dus een veel expressievere waarde. Regels en beleid moeten dus, willen ze goed en acceptabel zijn, het liefst voortkomen uit de participatie van *alle* burgers (de soeverein) en dus uit een expressie van de generale wil. Beperkingen op participatie en participatie via stemmen zijn dan in Rousseau's ogen onwenselijk, want de generale wil en de soeverein zijn immers ondeelbaar en daarmee niet te vertalen naar representatieve organen, waar de burgers *gerepresenteerd* worden. Hiermee is een belangrijk verschil gemaakt met de visie op participatie in de representatieve traditie, die de burger slechts beperkt (via stemmen) laat participeren en waar (grootschalige) participatie niet wenselijk, maar zelfs onwenselijk is.

Participatie en de macht van de burger dient dan zoveel mogelijk gemaximaliseerd te worden. John Stuart Mill geeft aan in zijn boek *“Considerations on Representative Government”* (2001, eerst uitgegeven in 1861) dat elke vorm van participatie, zelfs in de kleinste vorm nuttig kan zijn (Mill, 2001, p. 47). Het is zelfs wenselijk volgens Mill om dit te bereiken want zo stelt hij: *“that nothing less can be ultimately desirable than the admission of all to a share in the sovereign power of the state”*¹⁴ (Mill, 2001, p. 47) Het is dus wenselijk dat burgers ook (mee)delen in de macht van de staat. Participatie dient dan (zoveel mogelijk) gemaximaliseerd worden in de gemeenschap (Mill, 2001, p. 47).

Participatie heeft verder volgens aanhangers van de participatieve democratie ook een aantal aansluitende intrinsieke voordelen (Michels, 2006, p. 326). Een voordeel is dat participatie bijdraagt aan de integratie van de burgers in het publieke domein (Michels, 2006, p. 326). Een ander voordeel is dat participatie een lerend en veranderende effect heeft op de burgers (Michels, 2006, p. 326). Volgens John Stuart Mill (in Zakaras 2007) zorgt participatie ervoor dat burgers in zekere zin controle over hun eigen leven krijgen, waardoor ze af kunnen stappen van het fatalistische en passieve idee dat het leven voor hun bepaald wordt. Participatie maakt burgers dus actiever en minder passief (Zakaras, 2007, p. 209). Participatie zorgt er dan ook voor dat burgers hun *“intellectuele horizon”* kunnen verbreden en

¹⁴ Toch is bij dit citaat van J.S. Mill een zekere nuancering op zijn plaats. J.S. Mill geeft inderdaad aan dat participatie wenselijk is, maar geeft tegelijkertijd ook aan dat praktischer wijs grootschalige participatie lastig te bereiken is: *“But since all cannot, in a community exceeding a single small town, participate personally in any but some very minor portions of the public business”* (Mill, 2001, p. 47).

daardoor beter geïnformeerd zijn over de wereld van beleid en politiek (Zakaras, 2007, p. 209). Het derde en laatste voordeel is dat participatie ervoor zorgt dat burgers zich betrokken gaan voelen in de gemeenschap (Michels, 2006, p. 326). Participatie zorgt er dan voor dat burgers meer oog krijgen voor de ander. Ze gaan zich dan meer onbaatzuchtiger gedragen (Zakaras, 2007, p. 210). Participatie dient dan als “*school voor de publieke geest*” (school of public spirit) waarin de burger leert te kijken naar de gezamenlijk belangen van de groep (Zakaras, 2007, p. 210). Participatie heeft dus binnen deze democratische traditie een aantal intrinsieke voordelen voor de burger.

Aanhangers van de participatieve democratie zijn ook kritisch op bestaande participatieve gebruiken. Auteurs stellen dan dat participatieve projecten slechts dienen als spreekwoordelijke “*brood en spelen*” voor het volk en daarmee slechts de illusie geven dat burgers werkelijk iets te zeggen hebben, terwijl de machtshebbers de werkelijke macht nog steeds in handen hebben (Doughty, 2014, p. 13). De meest concrete vormen van dergelijke schijnvormige en illusionaire manieren van participatie zijn dan de laagste trappen in Arnsteins (2019) participatieladder. Zoals adviesraden waarbij burgers feitelijk zelf gemanipuleerd worden door de machthebbers (Arnstein, 2019, p. 26).

Aanhangers van de participatieve democratie zijn van mening dat deze beperkte en illusionaire rol niet voldoende is. Participatie van burgers moet dan volgens aanhangers van deze democratische traditie mogelijk zijn in het *gehele* politieke besluitvormingssysteem en zelfs daarbuiten, bijvoorbeeld binnen private ondernemingen (Pateman, 2012, p. 10). Volgens Pateman (2012) is de participatieve democratie dan feitelijk een argument voor verdere democratisering van ons politieke en private leven (Pateman, 2012, p. 10). Participatie moet dan volgens de aanhangers van de participatieve democratie ook daadwerkelijk een bepaalde machtsrol (besluitvormingsmacht) en zeggenschap voor de burger inhouden (Michels, 2011, p. 78). Om terug te komen op de quote van Arnstein (2019) moet burgerparticipatie dus ook gelijk staan aan (meer) besluitvormingsmacht richting de burger: “*citizenship participation is a categorical term for citizen power*” (Arnstein, 2019, p. 24).

Het contrast met de representatieve democratie is dus groot. Waar participatie in de representatieve democratie beperkt van aard is en (volgens auteurs) ook beperkt zou moeten zijn om de democratische normen te beschermen is het volgens de aanhangers van de participatieve democratie juist wenselijk om zoveel mogelijk participatie te hebben. Grootschalige participatie is dan noodzakelijke (binnen de visie van Rousseau) voor acceptabel en goed beleid. Daarnaast heeft participatie ook een aantal positieve intrinsieke en transformerende effecten voor de burger. Participatie moet dan wel daadwerkelijk authentiek en dus niet illusionair van vorm zijn. De participatieve democratie vraagt dan ook om een bepaalde invloed en machtsrol voor de burger. De vraag is dan wat de precieze staat is van de participatieve democratie. Kan er gesproken worden van een opmars van de participatieve democratie?

2.5. De participatieve democratie in opmars?

Wat is de staat van de participatieve democratie als de representatieve democratie ogenschijnlijk in crisis is? Auteurs denken hier verschillend over. Zoals eerder te zien was stelde Lowndes et al. (2006) dat de democratie verschoven is naar een meer participatieve interpretatie (Lowndes et al., 2006, p. 282). De representatieve democratie wordt dan aangevuld met vormen van directe democratie (Hendriks & Michels, 2011, p. 307). We zien dan volgens Hendriks en Michels (2011) een: *“inclinatie ontstaan richting de participatieve democratie”* (Hendriks & Michels, 2011, p. 314). Bherer et al. (2016) onderstrepen ook deze verschuiving naar een (meer) participatieve interpretatie van de democratie. Volgens Bherer et al. (2016) heeft zich vanaf de jaren 60’ een *“participatieve draai”* (participatory turn) voorgedaan. Concreet houdt deze *“participatieve draai”* (participatory turn) in dat er steeds meer gebruik wordt gemaakt van participatieve technieken zoals participatieve budgettering, burgerraden en consultatie binnen beleidsprocessen (Bherer et al., 2016, p. 225). De logica achter deze participatieve draai is dan om de burger, via participatieve technieken, direct mee te laten bepalen in beleidsprocessen (Tholen, 2015, p. 587). Deze draai heeft zich volgens Bherer et al. (2016) overigens niet alleen voorgedaan in het publiek-bestuurlijke domein, Bherer et al. (2016) benoemen dat ook andere sectoren, zoals de private en sociale sectoren (zoals vakbonden) steeds meer gebruik maken van participatieve technieken (Bherer et al., 2016, pp. 225-226).

Waar komt de populariteit van participatieve praktijken dan vandaan? Er zijn verschillende hypothesen in omloop die deze populariteit kunnen verklaren. Zo stellen Bherer et al. (2016) dat de participatieve technieken een manier zijn om over de oude en conflictrijke partijpolitiek te stappen en zo ruimte te creëren voor meer collaborerende vormen van deliberatie (Bherer et al., 2016, p. 226). Anderzijds kan de populariteit van participatieve partijen ook meer symbolisch van aard zijn, om bijvoorbeeld politieke legitimatie te ontleen of omdat het sociaal acceptabel is geworden (Bherer et al., 2016, p. 226).

De populariteit voor participatieve praktijken is ook te zien in Nederland. Hendriks en Michels (2011) stellen dat er tussen 1990 en 2010 ontwikkelingen zijn gemaakt richting een meer participatieve vorm van democratie (Hendriks & Michels, 2011, p. 314). Gemeentes lijken participatieve instrumenten dan te omarmen. Zo gaf 70,8% van de gemeentes in de *“Monitor Burgerparticipatie 2018”* van ProDemos aan dat ze werkbezoeken organiseerde met gemeenteraden (ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, 2018, p. 10). Ook participatieve instrumenten zoals inspraakavonden, stadsgesprekken en schouwen (rondes door de wijk) blijken populaire middelen te zijn (ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, 2018, p. 16). Andere wat meer radicale vormen van burgerparticipatie zoals participatief begroten of het referendum worden ook – zij het wel in kleinere mate – gebruikt door gemeenten (ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, 2018, p. 16). Een meer recentelijk teken van het plaatsvinden van de participatieve draai is te vinden in de achtergrond van deze scriptie, namelijk binnen de Omgevingswet. Participatiebeleid is vanwege de Motie-Nooren c.s. op de

Omgevingswet immers een impliciete verplichting geworden. Participatieve technieken en voorbeelden lijken dus populair te zijn, maar leiden ze dan ook tot een opmars richting (een vorm van) participatieve democratie?

Pateman (2012) is kritisch op de notie dat participatieve praktijken daadwerkelijk leiden tot een (vorm van) participatieve democratie. Enerzijds stelt Pateman (2012) dat er inderdaad een verschuiving te zien is naar meer vormen van participatie, maar dat deze vormen van participatie niet leiden tot een verdere democratisering, wat een essentieel element is binnen de participatieve democratie. De meeste participatievormen doen volgens Pateman (2012) dan te kort aan de participatieve democratie, omdat ze de bestaande instituties niet veranderen en ook geen verdere besluitvormingsmacht delegeren naar de burger (Pateman, 2012, pp. 14-15). Meer participatie leidt dus volgens Pateman (2012) niet automatisch tot *meer* besluitvormingsmacht richting de burger en daardoor ook niet tot *meer* participatieve democratie.

Als weerwoord op deze kritische notie lijken participatieve elementen in Nederland wel degelijk meer dan slechts symbolisch en illusionair te zijn. Participatieve elementen en technieken zoals burgerfora, stads- en dorps gesprekken en inspraakavonden hebben namelijk volgens de “*Monitor burgerparticipatie 2018*” van ProDemos wel degelijk de gemeentelijke besluitvorming beïnvloed (ProDemos – Huis voor de democratie en rechtstaat, p. 19). Zo gaf een groot gedeelte van de gemeenten (86,2%) aan dat inspraakavonden de gemeentelijke besluitvorming hebben beïnvloed. Alleen bij enquêtes gaf een kleine meerderheid van de gemeenten (51,6%) aan dat deze participatieve techniek de gemeentelijke besluitvorming niet beïnvloed had (ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, 2018, p. 19). In tabel 1 staan de gerapporteerde resultaten opgenomen uit de monitor van ProDemos.

Tabel 1

Participatieve technieken en de mate waarin deze gemeentelijke de besluitvorming hebben beïnvloed.

	Enquête	Schouw	Internet- forum	Stads- dorps- of wijkgesprekken	Inspraak avonden	Interactieve website	Referendum	Participatief begroten	Formeel burgerinitiatief
Ja	48,4%	84,4%	83,3%	83,6%	86,2%	76,9%	66,7%	100%	88,2%
Nee	51,6%	15,6%	16,7%	16,4%	13,8%	23,1%	33,3%	0%	11,8%

Noot: tabel uit de “*monitor burgerparticipatie 2018*” van ProDemos (ProDemos – Huis van democratie en rechtstaat, 2018, p. 19).

Participatie en participatieve technieken lijken gezien de uitkomsten uit de participatiemonitor dus meer dan slechts symbolisch en illusionair te zijn. Daarnaast stellen Hendriks en Michels (2011) dat er wel degelijk een inclinatie te zien is richting de participatieve democratie. Er is daardoor een mix

ontstaan van verschillende democratische tradities (Hendriks & Michels, 2011, p. 314). Het is deze hybride mix van verschillende democratische tradities die, zoals geïllustreerd in deelparagraaf 1.5, ook zorgen met zich meedraagt (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 532). De hybride democratie en daarmee de introductie van participatieve elementen in het representatieve systeem is dan gepaard gegaan met zorgen en spanningen over legitimiteit, rolverdelingen en verantwoordelijkheid (Van Damme & Brans, 2008, p. 14). In de volgende deelparagraaf zal hier verder op in worden gegaan.

2.6. De (dis)balans tussen de representatieve en participatieve democratie: het volhardende “primaat van de politiek” als mogelijk obstakel in participatieve tijden?

Nu duidelijk is dat beide democratische tradities naast elkaar bestaan, zoals ook verondersteld wordt in een meer hybride democratie (zie ook 1.5) rijst de vraag of beide tradities wel naast elkaar *kunnen* bestaan zonder knellingen en spanningen. De “*representatieve democratie*” gaat immers uit van de “*primaat van de politiek*”. De *primaat* omvat dan de recht en de plicht om als volksvertegenwoordiging en politiek bestuur besluiten te nemen en te doen uitvoeren (Raad voor het openbaar bestuur, 2002, p. 7). Participatie is dan gelimiteerd tot het stemmen en dus het letterlijk produceren van een regering. Verdere (grootschalige) participatie wordt dan (door o.a. Dahl en Schumpeter) gezien als onwenselijk. Niet alleen omdat de burger simpelweg te ver af staat van de complexe wereld van beleid en politiek, maar ook omdat verdere participatie wellicht kan leiden tot een achteruitgang in de democratische normen en waarde (Dahl, 2006a, p. 18; Dahl, 2006b; Schumpeter, 2003, p. 261).

Deze representatieve democratische traditie is ingebed in ons (grond)wettelijke stelsel en is dus feitelijk ook op lokaal bestuurlijk niveau de dominante democratische traditie. Immers staat de gemeenteraad aan het hoofd van de gemeente en representeert de gemeenteraad volgens artikel 7 van de Gemeentewet de gehele gemeente. Daarmee kan het “*primaat van de politiek*” niet volledig genegeerd worden en is de representatieve democratie in zekere zin een “*fact of life*”. Het is wel een dominante traditie die niet volledig zonder zorgen is. De representatieve democratie verkeert namelijk in een mogelijke crisis. De electorale band tussen de kiezer en de politieke partijen lijkt – mede door de ontzuiling van Nederland – steeds losser te worden. Hét participatiemiddel van de representatieve democratie – namelijk stemmen - lijkt dus aan kracht te verliezen.

De zeer beperkte rol van participatie in de “*representatieve democratie*” staat in schril contrast met de essentiële rol die participatie heeft in de “*participatieve democratie*”. Participatie is binnen deze democratische traditie een vitaal, positief en democratiserend onderdeel. Gestoeld op de visie van de filosoof Rousseau is grootschalige participatie dan juist noodzakelijk voor goed en acceptabel beleid. Beleid, wetten en regels waarin iedere burger (in Rousseaus termen: de soeverein) in participeert zijn dan een expressie van de “*generale wil*”, welke altijd in zichzelf goed is. Participatie dient dan zoveel

mogelijk gemaximaliseerd te worden in het politieke besluitvormingssysteem. Participatie houdt verder ook een authentieke delegering van de (besluitvormings)macht naar de burger in. Daarnaast heeft participatie volgens de Engelse filosoof John Stuart Mill ook een lerend en veranderend effect op de burger. Door participatie kan de burger zich actiever en onbaatzuchtiger gedragen. Participatie is dan letterlijk een school voor de publieke zaak (school for public spirit) (Zakaras, 2007, p. 210).

Waar er zorgen zijn over de representatieve democratie lijkt de participatieve democratie daarentegen aan populariteit te winnen. Enerzijds maken veel gemeenten al gebruik van participatieve technieken en mogelijkheden. Anderzijds zorgt de Omgevingswet, als katalysator, ook voor een vernieuwde aandacht voor participatie. Niettemin door het gebiedsgericht werken en de roep voor participatiebeleid vanuit de motie-Nooren c.s.. De “*participatieve draai*” die begon in de jaren 60’ waarover Bherer et al. (2016) spreken lijkt zich daarmee onverminderd door te zetten (Bherer et al., 2016, p. 225).

Nu duidelijk is dat er twee democratische tradities naast elkaar bestaan die radicaal anders denken over participatie is het de vraag of deze co-existentie van deze democratische tradities wel of niet gepaard gaat met spanningen tussen deze twee tradities. Bestaand onderzoek laat zien dat hier zorgen over zijn (zie ook 1.5). Zo stellen Geurtz en Van de Wijdeven (2010) dat traditionele representatieve vormen dan kunnen botsen met vormen van directe en participatieve democratie (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 532). Hybride vormen van democratie zijn dan in de praktijk vaak weerbarstiger dan gedacht. Er moet dan een balans worden gevonden tussen de participatieve en representatieve democratie (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 534). De hybride democratie lijkt, om terug te grijpen op deelparagraaf 1.5 daadwerkelijk een “*verhaal van nuances en botsingen*”.

Die botsingen zijn ook in de praktijk te zien. Zo stellen Michels en De Graaf (2010) dat lokale politici weinig participeren in participatieve projecten en dat ze uiteindelijk de beslissingen maken (Michels & De Graaf, 2010, p. 484). Klijn en Koppejan (2000) stellen dan dat politici vaak refereren naar het “*primaat van de politiek*” als recht om toch voor een andere richting te kiezen (Klijn & Koppejan, 2000, p. 110). Van den Broeck (2019) merkt hetzelfde op in het Antwerpse Schipperskwartier, waar een langdurige participatietraject uiteindelijk uitmondde in een traject wat sterk werd gecontroleerd door het schepenencollege (equivalent van het Nederlandse College van BenW) (Van den Broeck, 2019, p. 74). Het primaat van de politiek was hier ook uiteindelijk leidend (Van den Broeck, 2019, p. 93). Lokale politici lijken dus vast te houden aan dat politieke primaat en lijken dus niet graag de beslissing over te laten aan burgers (Karlsson, 2012, pp. 799-800). Het primaat van de politiek lijkt dus ondanks de opmars van de participatieve technieken nog steeds heilig.

Mckenna (2012) heeft het dan over een interessante tweespalt rondom de relatie tussen participatieve trajecten en gemeenteraadsleden. Enerzijds zijn gemeenteraadsleden dan sponsors voor participatieve projecten en technieken en dienen ze als essentiële katalysator voor de totstandkoming van deze

participatieve projecten. Anderzijds blijven ze, ondanks deze steun, dan nog steeds vasthouden aan hun eigen beslissingsbevoegdheid bij uitkomsten van participatieve projecten (Mckenna, 2012, p. 103). Eenzelfde tweespalt wordt ook door Pateman (2012) benoemd. Zo erkent Pateman (2020) de verschuiving naar het gebruik van meer participatieve technieken (o.a. participatief begroten). Deze verschuiving heeft volgens Pateman (2012) echter niet geleid tot meer besluitvormingsmacht bij de burger. Participatieve projecten blijven dan slechts consultatief en informatief van aard. De ware beslissingen worden dan, ondanks de populariteit van participatieve technieken, nog steeds genomen door de raadsleden (Pateman, 2012, pp. 14-15). Participatie is dan (waarvoor de aanhangers van de participatieve democratie al waarschuwde) schijnvormig en illusionair, omdat het geen daadwerkelijke macht delegeert naar de burger. “*Citizens participation*” lijkt om de woorden van Arnstein (2019) te gebruiken dus niet automatisch tot “*Citizens power*” (Arnstein, 2019, p. 24). Het wettelijke “*primaat van de politiek*” lijkt hier dan debet aan te zijn. Een primaat wat het onmiskenbare recht is van de gemeenteraadsleden, gegrond in de wettelijk vastgelegde representatieve democratie.

Dat vraagt om onderzoek waarin wordt gekeken waarom gemeenteraadsleden daadwerkelijk willen afwijken met hun (wettelijke) beslissingsbevoegdheid en dus hun “*primaat van de politiek*” bij uitkomsten van participatieve projecten. Waarom houden gemeenteraadsleden dan vast aan het “*recht om het anders*” te doen in participatieve projecten? Dit is een belangrijke vraag omdat de representatieve democratie met zijn grondwettelijke basis een “*fact of life*” is, het primaat van de politiek kan daardoor niet vermeden worden. Het kan dan een wegbereider of juist een blokkade zijn voor authentieke burgerparticipatie en dus voor vormen van participatie waarin de burger ook daadwerkelijk iets te besluiten heeft. Specifiek wordt in dit onderzoek dan gezocht naar mogelijke factoren waarom gemeenteraadsleden wel of niet hun primaat van de politiek gebruiken om af te wijken van participatieve projecten. Specifiek focust dit onderzoek zich verder op gemeenten met een inwonertal tussen de 20.000 en 50.000 inwoners (middelkleine tot middelgrote gemeenten) (zie de inleiding voor de argumentatie hiervoor). Voor dit onderzoek is dan de volgende vraagstelling geformuleerd:

“Wat zijn mogelijke factoren die kunnen verklaren waarom gemeenteraadsleden (in middelkleine tot middelgrote gemeentes) wel of niet hun wettelijke beslissingsbevoegdheid (het primaat van de politiek) gebruiken om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn?”

Deze vraagstelling vraagt om een ander theoretisch fundament dan de gebruikelijke participatiemodellen zoals Arnsteins (2019) participatieladder en het CLEAR-model van Lowndes et al. (2006), modellen die sterk op de “*logica van de burger*” zitten (Arnstein, 2019; Lowndes et al., 2006). Deze theorieën stellen dan de burger centraal. Dit onderzoek gaat echter over de houding omtrent het primaat van de politiek en dus moet dit onderzoek juist het centrum van de lokale

besluitvormingsmacht – de raadsleden en de gemeenteraad – centraal stellen. Waar liggen dan mogelijke factoren waardoor raadsleden besluiten om het wel of niet “*anders te doen*” bij uitkomsten van participatieve projecten? In het volgende hoofdstuk worden in het analysekader deze mogelijk factoren en variabelen gepresenteerd.

Analysekader

3.1. De houding, attitudes en rolpercepties van gemeenteraadsleden als lakmoesproef voor mogelijk vasthoudendheid aan het “primaat van de politiek”.

Wat ligt mogelijk ten grondslag aan de mogelijke vasthoudendheid aan dit “*primaat van de politiek*” en het recht om toch af te wijken bij uitkomsten van participatieve projecten? Karlsson (2012) geeft aan het integreren van participatieve elementen in een representatieve democratie veel aanpassingsvermogen vraagt van politici (Karlsson, 2012, p. 800). Participatieve projecten druisen namelijk in tegen de natuurlijke orde van de representatieve democratie. Gemeenteraadsleden zijn daarom volgens Karlsson (2012) niet gewillig om de burger daadwerkelijk beslissingsbevoegdheid te geven in participatieve projecten (Karlsson, 2012, p. 800). Daardoor kunnen participatieve projecten mismatchen met de representerende democratische instituties (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 534; Karlsson, 2012, p. 800). Een mismatch die in de praktijk belichaamd wordt door de gepercipieerde vasthoudendheid aan het (wettelijke) politieke primaat en dus aan de beslissing van gemeenteraadsleden om het toch “*anders te doen*” bij uitkomsten van participatieve projecten.

Toch is – zoals eerder aangegeven – de representatieve democratie een (grond)wettelijk verankerd instituut en dus in zekere zin een ‘*fact of life*’. Karlsson (2012) onderschrijft dit feit door te stellen dat het essentieel is dat participatieve projecten in overeenstemming zijn met de kernprincipes van de representatieve democratie (Karlsson, 2012, p. 799). Alleen een synthese met de bestaande democratische (representatieve) instituties kan er dan voor zorgen dat nieuwe praktijken zoals participatieve projecten echt tot verandering kunnen leiden. Het is volgens Karlsson (2012) dan ook noodzakelijk om deze integratie (synthese) te creëren tussen deze representerende instituties en participatieve elementen en projecten (Karlsson, 2012, p. 800).

Karlsson (2012) stelt dan drie theoretische begrippen centraal die de mate van integratie kunnen bepalen. Als eerste gaat het dan om de “*houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie*”. Staat het gemeenteraadslid in kwestie dan positief of negatief tegenover het idee en de verschillende vormen (technieken) van burgerparticipatie? Dit eerste theoretische begrip wordt in dit onderzoek aangevuld met mogelijke factoren die Mckenna (2012) in zijn theorie aandraagt (Mckenna, 2012, p. 106). Volgens Mckenna (2012) maken raadsleden dan een som in hun hoofd van mogelijke kansen en problemen die participatieve projecten kunnen veroorzaken. Het is dan deze som van kansen en problemen die de houding jegens participatieve projecten kan beïnvloeden (Mckenna, 2012, p. 106). Mckenna (2012) identificeert dan in zijn theorie vijf mogelijke problemen en drie mogelijke kansen die participatieve projecten kunnen veroorzaken (Mckenna, 2012, p. 107).

Het tweede begrip wat ter sprake komt in theorie van Karlsson (2012) gaat over de “*communicatie tussen de burgers en gemeenteraadsleden*”. Communicatie kan namelijk als machtsmiddel dienen

voor de burger om beleid daadwerkelijk indirect te beïnvloeden (Karlsson, 2012, p. 807). Volgens Karlsson (2012) zijn participatieve projecten vaak informatie en consultatief van aard en houden ze geen authentieke besluitvormingsmacht voor de burger in (Karlsson, 2012, p. 807). Exact wat Mckenna (2012) en Pateman (2012) ook eerder geconcludeerd hebben (Mckenna, 2012, p. 103; Pateman, 2012, pp. 14-15). Communicatie kan dan als kanaal dienen om toch, zij het op indirecte wijze, het beleid te veranderen.

Bij het derde en laatste begrip gaat het om de “*rolpercepties van gemeenteraadsleden*”. Het gaat dan om de vraag hoe de gemeenteraadsleden hun rol in de representatieve democratie opvatten en door wie ze beïnvloed worden in hun beslissingen (Karlsson, 2012, p. 801). Worden raadsleden dan in hun beslissingen beïnvloed door hun politieke partij, hun eigen persoon en dus hun eigen oordeel of door de preferenties en meningen van burgers? Dit theoretische begrip maakt deel uit van het veel oudere “*Trustee-delegate debat*”. Centraal in dit debat staat dan de vraag in hoeverre de preferenties en meningen van burgers dienen te corresponderen met het stemgedrag van de representant (Eulau, Wahlke, Buchanan, & Fergunson, 1959, p. 744, Rehfeld, 2009, p. 214). Dit onderzoek maakt onderscheidt tussen drie verschillende rolpercepties, namelijk tussen de rolpercepties van: “*Vrij gemandateerde*” (Trustee), “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate) en “*Representant van de partij*” (Party representative) (Karlsson, 2012, p. 801). Verder wordt ook gekeken naar mogelijk interactie-effecten tussen deze verschillende rolpercepties. Volgens Eulau et al. (1959) kunnen de verschillende rollen namelijk ook gelijktijdig voorkomen. Raadsleden hoeven dan niet altijd in een bepaalde dogmatische rolperceptie te zitten. Dergelijke flexibele en meer hybride rolpercepties worden door Eulau et al. (1959) “*Politico’s*” genoemd (Eulau et al., 1959, p. 750). Deze rolpercepties worden verder uitgeweid in de volgende deelparagrafen van dit hoofdstuk en de operationalisatie in hoofdstuk vier.

Naast deze drie begrippen zijn er ook nog een aantal controlevariabelen meegenomen die van invloed zijn op het derde begrip (de rolpercepties) (Karlsson, 2012, p. 804; Karlsson, 2013, p. 100). Karlsson (2012) benoemt dan geslacht, politieke oriëntatie (links/rechts/centrum) en politieke positie (coalitie/oppositie) als controlevariabelen. Deze controlevariabelen worden verder besproken in de operationalisatie.

3.2. Het eerste begrip:

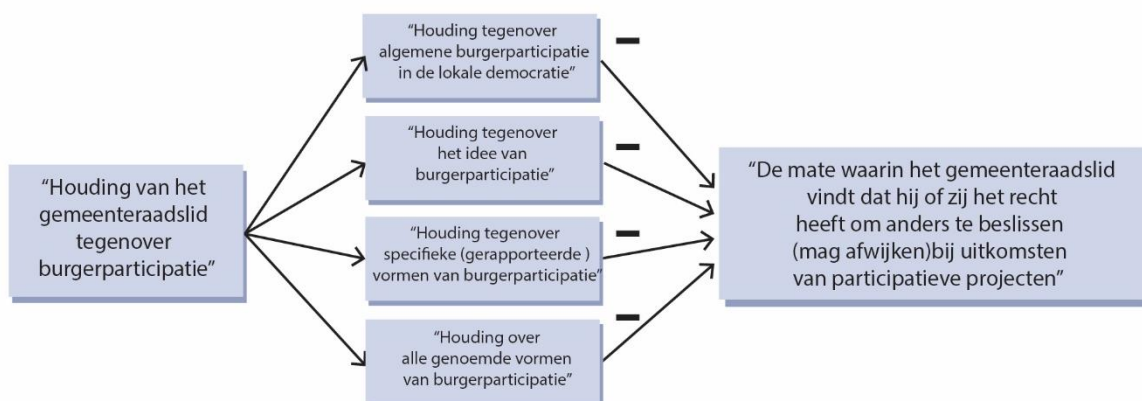
De houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie.

Het eerste begrip is de “*houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie*”. Een positieve houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie is namelijk essentieel voor de voorgestelde synthese tussen de representatieve democratie en participatieve projecten (Karlsson, 2012, p. 800). Karlsson (2012) onderscheidt dan vier relevante variabelen. Het gaat dan als eerste om de houding tegenover algemene burgerparticipatie in de (lokale) democratie. Staan de

gemeenteraadsleden dan in algemene zin positief tegenover burgerparticipatie in de lokale democratie? Als tweede gaat het over de houding tegenover het idee van burgerparticipatie. Staan de raadsleden dan positief tegenover het idee van burgerparticipatie? Als derde gaat het over de houding tegenover specifieke vormen van burgerparticipatie die genoemd zijn door het gemeenteraadslid. Zijn de gemeenteraadsleden dan tevreden over (de in hun gemeente) gebruikte vormen van burgerparticipatie? Als vierde gaat het dan over de algemene houding van gemeenteraadsleden tegenover de eerder genoemde en gerapporteerde vormen van burgerparticipatie (de index) (Karlsson, 2012, p. 802). Omdat een positieve houding tegenover burgerparticipatie essentieel is voor een synthese tussen de representatieve democratie en participatieve projecten, wordt verondersteld dat een positieve houding jegens participatieve projecten ook leidt tot een mindere bereidwilligheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Raadsleden die dan positief tegenover burgerparticipatie staan, zijn dan minder willig om het “*primaat van de politiek*” te gebruiken om af te wijken bij uitkomsten van participatieve projecten. Figuur 3 laat het conceptuele model zien van dit theoretische begrip.

Figuur 3

Het conceptuele model van het begrip houding.

Noot: het conceptuele model van het begrip houding.

Mckenna (2012) gaat verder in op mogelijke variabelen die de houding kunnen bepalen van gemeenteraadsleden tegenover participatieve projecten (Mckenna, 2012, p. 106). Lokale politici (lees: gemeenteraadsleden) maken dan volgens Mckenna (2012) een som van mogelijke problemen en kansen die de participatieve projecten kunnen veroorzaken. Deze “*som der delen*” van verschillende problemen of kansen bepalen dan de negatieve of positieve houding tegenover participatieve projecten (Mckenna, 2012, p. 106). Mckenna (2012) identificeert dan als eerste vijf mogelijke probleemvariabelen die een negatieve invloed kunnen hebben op de houding van gemeenteraadsleden tegenover participatieve projecten (Mckenna, 2012, p. 103). De eerste probleemvariabele die Mckenna (2012) benoemt houdt in dat participatieve projecten een mogelijke “*bron van politieke onenigheid*” kunnen zijn. Participatieve projecten kunnen dan zorgen voor een zogenaamde “*crisis van*

representatie” bij raadsleden. Deze crisis houdt in dat gemeenteraadsleden op publieke wijze moeten kiezen tussen de beleidslijn van de partij en het gepercipieerde voorkeursbeleid wat voorkomt uit de uitkomsten van participatieve projecten (Mckenna, 2012, p. 107). Een tweede probleemvariabele is dat participatieve projecten gezien kunnen worden als een *“bron van electorale risico’s”*. Participatieve projecten worden dan door de gemeenteraadsleden gezien als platformen voor andere politieke rivalen (ook binnen hun eigen partij) en andere rivaliserende politieke partijen (Mckenna, 2012, p. 107).

Een andere mogelijke probleemvariabele is dat participatieve projecten de status quo en de assumpties van het representatieve democratische systeem kunnen ondermijnen. Participatieve projecten worden dan gezien als een *“uitdaging voor het systeem”*. Lokale politici zijn dan bang dat participatieve projecten ten kosten gaan van de legitimiteit van de representatieve democratie (Mckenna, 2012, p. 107). Een vierde probleemfactor is dat participatieve projecten de *“besluitvormingsmacht kunnen beperken”* van gemeenteraadsleden. Dit refereert aan de angst van raadsleden dat participatieve projecten hun besluitvormingsmacht als raadslid kunnen aantasten als deze participatieve projecten direct het beleidsproces beïnvloeden (Mckenna, 2012, p. 107). Een laatste probleemvariabele is dat *“gemeenteraadsleden buitenspel kunnen worden gezet”* door participatieve projecten. Raadsleden zijn dan bang dat zij niet direct meer de (publieke) diensten kunnen verbeteren, omdat deze gedeeltelijk worden overgenomen door participatieve projecten en initiatieven (Mckenna, 2012, p. 107).

Naast deze mogelijk probleemvariabele identificeert Mckenna (2012) ook een aantal kansen die mogelijkwerwijs kunnen ontstaan door participatieve projecten (Mckenna, 2012, pp. 107-108). Participatieve projecten kunnen dan bijvoorbeeld een *“kans bieden voor externe betrekkingen”* (public relations). Participatieve projecten laten dan zien dat raadsleden actief willen luisteren naar de burgers, waardoor besluiten meer legitiem lijken (Mckenna, 2012, p. 107). Een tweede kans is dat participatieve projecten ook juist *“de legitimiteit van gemeenteraadsleden kunnen versterken”*. Participatieve projecten kunnen dan juist het democratische representatieve systeem versterken (Mckenna, 2012, p. 107). De laatste kans die kan ontstaan is dat participatieve projecten een kans kunnen vormen om *“verantwoordelijkheid af te schuiven”* (Mckenna, 2012, p. 107). Participatieve projecten kunnen dan een kans bieden om minder belangrijke kwesties (issues of low politics) af te schuiven richting deze participatieve projecten, om zo meer ruimte en tijd te kunnen genereren voor belangrijkere politieke kwesties (issues of high politics) (Mckenna, 2012, p. 106). Participatieve projecten zijn dan een vorm van politiek timemanagement. De verwachting is dat de eerder beschreven problemen er toe leiden dat raadsleden een negatievere houding hebben tegenover participatieve projecten, waardoor ze meer willig zijn hun politiek primaat te gebruiken om af te wijken bij uitkomsten van participatieve projecten. Andersom is het de verwachting dat de kansen juist zorgen voor een positievere houding jegens participatieve projecten en dat raadsleden dan juist minder willig zijn om hun primaat te gebruiken bij deze uitkomsten van participatieve projecten.

Figuur 4 laat een verkorte opsomming zien van alle kansen en problemen binnen de theorie van Mckenna (2012). Figuur 5 laat het (versimpelde) conceptuele model zien van deze variabelen. De verdere operationalisaties van deze kansen en problemen uit Mckenna (2012) komen aan bod in het methodologische kader.

Figuur 4

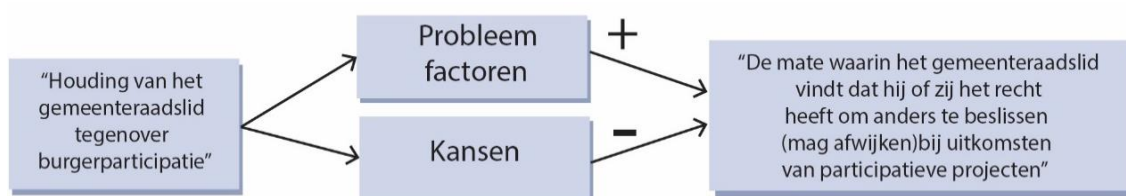
De probleemfactoren en kansen uit de theorie van Mckenna.

Noot: de kansen en problemen van Mckenna (2012).

Figuur 5

Het versimpelde conceptuele model van het begrip houding.

Noot: het versimpelde conceptuele model van het begrip houding.

3.3. Het tweede begrip:

De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden.

Het tweede begrip wat door Karlsson (2012) geïllustreerd wordt gaat over de “*de communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden*”. Volgens Karlsson (2012) zijn veel participatieve projecten slechts informatief en consultatief van aard, waarbij de burger geen directe politieke besluitvormingsmacht heeft. Communicatie met gemeenteraadsleden is dan volgens Karlsson (2012) het enige machtsmiddel voor de burger om beleid daadwerkelijk indirect te beïnvloeden. Via communicatie(kanalen) kan de burger dan zijn wensen, voorkeuren en suggesties voorleggen aan de verkozen gemeenteraadsleden (Karlsson, 2012, p. 807). Het is daarom volgens Karlsson (2012) dan ook van belang om de attitudes en de houdingen over communicatie tussen de burgers en raadsleden te onderzoeken (Karlsson, 2012, p. 807). In de Nederlandse politiek-bestuurlijke context lijkt er ook een vergrote aandacht te zijn voor de communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden. Zo zijn door de “*wet dualisering gemeentebestuur*” uit 2002 verschillende ondersteuningsrollen voor de gemeenteraad in het leven geroepen zoals de rekenkamer en de raadsgriffie. De bedoeling was dan dat er zo meer tijd zou overblijven voor de raadsleden om contact te leggen met burgers (Peters et al., 2016, p. 11).

De bestaande en gerapporteerde interactie (kanalen) van communicatie vormen dan ook de eerste relevante variabelen in dit theoretische begrip. Karlsson (2012) maakt dan een onderscheid tussen klassieke vormen van communicatie (werkbezoeken, email en persoonlijke gesprekken) en digitale vormen van communicatie (email, online forums en blogs) (Karlsson, 2012, p. 802). Digitale vormen van communicatie lijken daarbij de band tussen burgers en politici te versterken. Digitale middelen (met name e-mail) zorgen er dan voor dat burgers makkelijker contact kunnen leggen met politici en raadsleden (Hanssen, 2008, pp. 349-351). Toch leidt dit hechter contact volgens Hanssen (2008) niet tot meer *invloed* van de burger op beleid. Digitale vormen van communicatie geven namelijk volgens de raadsleden zelf geen goed en representatief beeld van de preferenties en de wensen van burgers (Hanssen, 2008, p. 348). Weinig raadsleden zien digitale communicatiemiddelen dan ook als een goed middel om de burger te machtigen (citizen empowerment) in het maken van beleid (Hanssen, 2008, p. 348). Digitale middelen verstevigen dus het contact, maar niet de invloed van burgers.

Hanssen (2008) stelt dan ook dat digitale communicatiemiddelen niets doen om de spanningen tussen de representatieve democratie en de directe (participatieve) democratie te verkleinen (Hanssen, 2008, p. 352). Digitale communicatiemiddelen (zoals email) lijken dan juist de representatieve democratie te versterken, aangezien het richtinggevende primaat dan nog steeds bij de politici ligt (Hanssen, 2008, p. 352). Digitale communicatiemiddel versterken dan alleen de band tussen verkozen representanten en de burgers (Hanssen, 2008, p. 352).

Anderzijds lijken politici de traditionele (klassieke) vormen van communicatie nog steeds belangrijk te vinden (Hanssen, 2008, p. 353). Politici zien de traditionele vormen van communicatie dan nog steeds

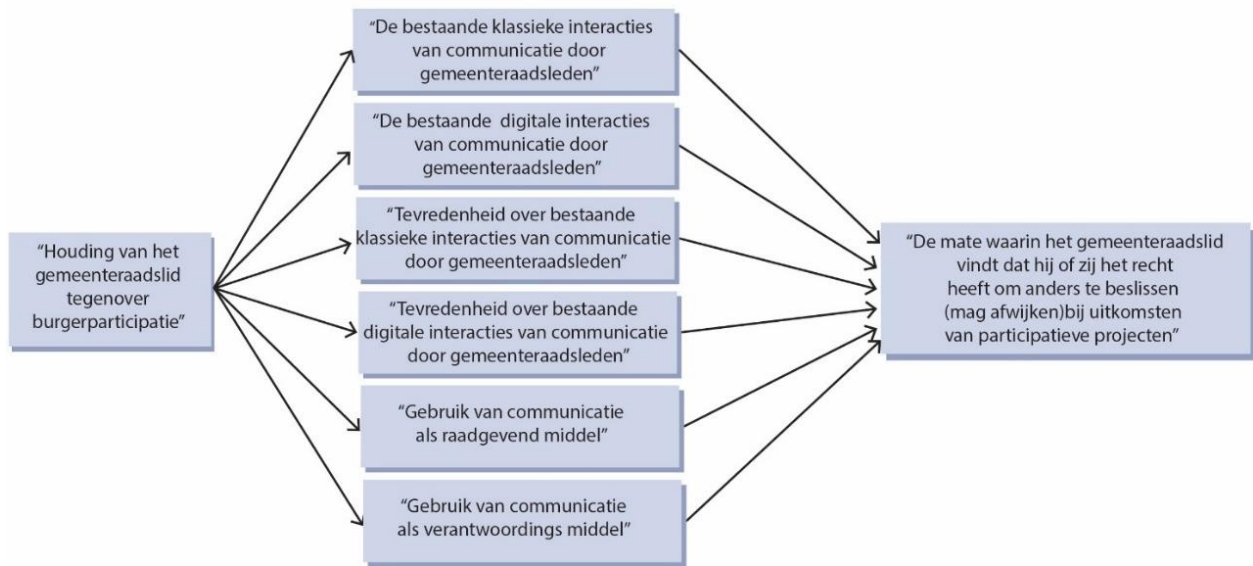
als de beste manier om kennis te vergaren over de preferenties en meningen van de burgers. Digitale communicatiemogelijkheden zijn dan ook een toevoeging op de traditionele communicatievormen en geen vervanging ervan (Hanssen, 2008, p. 333). De vraag is dan nog steeds wat de invloed is van deze traditionele communicatiekanalen op raadsleden als de digitale vormen ogenschijnlijk geen invloed hebben.

Als tweede punt speelt de tevredenheid van de gemeenteraadsleden over de gerapporteerde communicatiekanalen tussen het burger en het raadslid een rol (Karlsson, 2012, p. 807). Concreet gaat het dan om de tevredenheid over de bestaande (klassieke én digitale) vormen van communicatie. Zijn raadsleden tevreden over de gerapporteerde digitale en klassieke vormen van communicatie? De (algemene) tevredenheid over de gerapporteerde vormen van zowel digitale als klassieke vormen van communicatie vormen dan twee relevante variabelen die verder worden geoperationaliseerd in hoofdstuk vier.

Als derde en laatste punt speelt ook het gebruik van communicatie een rol. Het gebruik van communicatie door raadsleden kan dan volgens Karlsson (2012) twee vormen aannemen. Enerzijds kan communicatie gebruikt worden als “*verantwoordingsmiddel*”. Raadsleden gebruiken communicatie dan om verantwoording af te leggen over hoe ze hebben gestemd in de gemeenteraad (Karlsson, 2012, p. 809). Dit communicatieve element zit dan duidelijk meer in de geest van de representatieve democratie, aangezien het besluit zelf genomen wordt door het gemeenteraadslid en waarbij communicatie pas *achteraf* een rol speelt. Anderzijds kan communicatie gebruikt worden als een meer “*raadgevend middel*”. Het gaat er dan over of raadsleden communicatie gebruiken om informatie en raad te verzamelen *voordat* ze een besluit nemen in de gemeenteraad (Karlsson, 2012, p. 809). Deze twee gebruiksvormen van communicatie vormen dan de laatste twee variabelen in dit theoretische begrip. Op de volgende bladzijde staat het conceptuele model (figuur 6) beschreven van dit tweede theoretische begrip.

Figuur 6

Het conceptuele model van het begrip communicatie.

Noot: het conceptuele model van het begrip communicatie.

3.4. Het derde begrip:

Rolpercepties van gemeenteraadsliden.

Als derde benoemt Karlsson (2012) de mogelijke “*rolpercepties van gemeenteraadsliden*” als een factor om deze synthese te bepalen (Karlsson, 2012, p. 801). Het gaat er dan over hoe de gemeenteraadsliden (de gerepresenteerde) hun rol in de representatieve democratie opvatten. Door wie laten ze zich dan beïnvloeden (Karlsson, 2012, p. 801)? Staan ze dan open voor de wensen, eisen en preferenties van burgers? Of laten ze zich dan leiden door andere principes in hun beslissingen binnen de gemeenteraad? Karlsson (2012) benoemt dan drie ideaaltypische rollen die een gemeenteraadslid kan hebben (Karlsson, 2012, p. 800).

De eerste rol is die van een “*Vrij gemandateerde*”, in het Engels ook wel een “*Trustee*” genoemd. In deze rol is een representant dan ongebonden aan een bepaalde politieke partij, district of kiezer (Eulau, Wahlke, Buchanan, & Ferguson, 1959, p. 744). Deze roltypologie kan wellicht het beste geïllustreerd worden met een citaat uit een bekende rede die de Engelse filosoof Edmund Burke in 1774 gaf aan zijn kiezers in de Engelse stad Bristol. Volgens Burke hoorde een representant namelijk zijn: “[...] *unbiased (sic) opinion, his mature judgment, his enlightened conscience*” te volgen (Burke, 1777, p. 353). Een gemeenteraadslid hoort in deze rol dus zijn eigen (morele) oordeel of mening te volgen, zonder daarbij beïnvloed te worden door een bepaald partijstandpunt of door zijn electoraat: “*he ought not to sacrifice to you, to any man, or to any set of men living*” (Burke, 1777, p. 353). Een raadslid heeft dus binnen deze roltypologie een vrij en ongebonden mandaat. Een burger mag en heeft het recht om een mening te hebben, maar deze, zij het respectabele en belangrijke mening mag dan in de ogen

van Burke geen leidend en gebiedend mandaat zijn voor een raadslid, of zoals hij zelf stelt in de volgende quote:

“To deliver an opinion, is the right of all men; that of constituents is a weighty and respectable opinion, which a representative ought always to rejoice to hear; and which he ought always most seriously to consider. But authoritative instructions; [...] are things utterly unknown to the laws of this land” (Burke, 1777, pp. 353-354).

Er is zit dus een duidelijk verschil tussen de vrijblijvende mening van een burger en een autoratief mandaat door de burger. Deze rolperceptie als *“Vrij gemandateerde”* hoort dan ook bij de meer klassieke notie van representatie, waarin de representant als onafhankelijke en vrij persoon in het parlement (of in dit geval de gemeenteraad) zetelt (Ankersmit, 2002, p. 34).

De tweede rolperceptie is die als *“Representant van de partij”* (Party representative), waarin een gemeenteraadslid zich laat leiden door de positie of beleidslijn van de politieke partij (Karlsson, 2012, p. 801). Niet de individuele wil maar de wil van de partij (de partijdiscipline) is dan leidend in het oordeel van de representant (Weber, 2017, p. 74). De werkelijke inhoudelijk politieke keuzes worden dan gemaakt door wat Max Weber in zijn rede *“politiek als beroep”* (uit 1917) de continue *‘partijmachine of partijorganisatie’* noemde. In Webers visie werden politieke keuzes dan buiten het parlement gemaakt. Politieke keuzes die ook - in theorie – tegen de zin kunnen zijn van individuele gemeenteraadsliden (Weber, 2017, pp. 73-74).

De derde rol is die als *“Gedelegeerde van de burger”* (Citizen delegate) (Karlsson, 2012, p. 802). In deze rol laat een representant zich leiden door de preferenties van de burgers c.q. het electoraat (Eulau et al., 1959, p. 750; Rehfeld, 2009, p. 218). Volgens Rehfeld (2009) richt een *“Gedelegeerde van de burger”* zich dan op het goede voor zijn electoraat en is hij of zij dan ook gevoelig voor de preferenties, meningen en mogelijke afstraffingen (sancties) door het electoraat (Rehfeld, 2009, p. 218). Noch de partijlijn noch zijn eigen morele oordeel zijn dan sturend voor het uiteindelijke oordeel.

Deze verschillende *“representerende”* rollen hebben dan verschillende percepties over de invloed van burgerparticipatie op de representatieve democratie. Als een gemeenteraadslid in de rol zit van een *“Gedelegeerde van de burger”* dan zal burgerparticipatie van directe invloed zijn op zijn of haar acties als gemeenteraadslid (Karlsson, 2012, p. 801). De wil van het electoraat c.q. de burgers is immers leidend in deze rolperceptie (Eulau et al., 1959, p. 750). Als een gemeenteraadslid meer in de rol zit als *“Vrij gemandateerde”* of als *“Representant van de partij”* dan zal de invloed van burgerparticipatie veel minder direct zijn. Deze invloed is dan alleen aanwezig mits de preferenties van de burgers in lijn liggen met de partij (bij een *“Representant van de partij”*) of met zijn of haar eigen morele of rationele oordeel (bij een *“vrij gemandateerde”*) (Karlsson, 2012, p. 801). De rol van *“Vrij gemandateerde”* of *“Representant van de partij”* ligt dus veel meer in de klassieke representatieve lijn

van het “*primaat van de politiek*”. Het is dan de representant zelf die ongeacht de meningen of preferenties van de burgers de koers bepaald in participatieve projecten.

Aan de hand van de voorgaande conclusies kan dan gesteld worden dat een sterke roldentificering met de rolperceptie als “*Vrij gemandateerde*” (Trustee) leidt tot een grotere willigheid om af te wijken bij uitkomsten van participatieve projecten. Deze formulering kan ook herhaald worden voor de rol als “*Representant van de partij*” (Party representative). Ook hier zal een sterkere roldentificering met deze rol leiden tot een grotere neiging het recht te hebben om af te wijken (en dus het *primaat* te gebruiken) bij uitkomsten van participatieve projecten. In beide gevallen laat een raadslid zich immers niet leiden door het electoraat en de burgers. Verder kan ook verondersteld worden dat een sterke roldentificering als “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate) er juist toe kan leiden dat men *niet* gewillig is af te wijken van de uitkomsten van participatieve projecten. De preferenties van burgers zijn immers leidend in deze rolperceptie en dus zullen de uitkomsten van participatieve projecten ook een grotere invloed hebben.

Deze rolpercepties moeten echter volgens Eulau et al. (1959) niet altijd gezien worden als singuliere en ideaaltypische rollen. De rolperceptie van een raadslid kan namelijk onder bepaalde omstandigheden veranderen. Zo kunnen de rollen op seriële wijze veranderen als de omstandigheden daar toe zijn (Eulau et al., 1959, p. 745). Verder hoeven rolpercepties ook niet wederzijds exclusief te zijn. Eulau et al. (1959) geven aan dat de verschillende rolpercepties gelijktijdig kunnen voorkomen in een meer hybride rol als raadslid. De auteurs verbeelden de rolpercepties dan als een continuüm waarin de uiteinden gekarakteriseerd worden door de ideaaltypische rolpercepties (Trustee, Citizen delegate and Party representative), met tussen deze ideaaltypische rollen ruimte voor meer hybride rolpercepties. Deze hybride vormen van rolpercepties worden dan door Eulau et al. (1959) “*Politico's*” genoemd (Eulau et al., 1959, p. 745). Een gemeenteraadslid kan in theorie dus ook op verschillende rolpercepties hoger scoren.

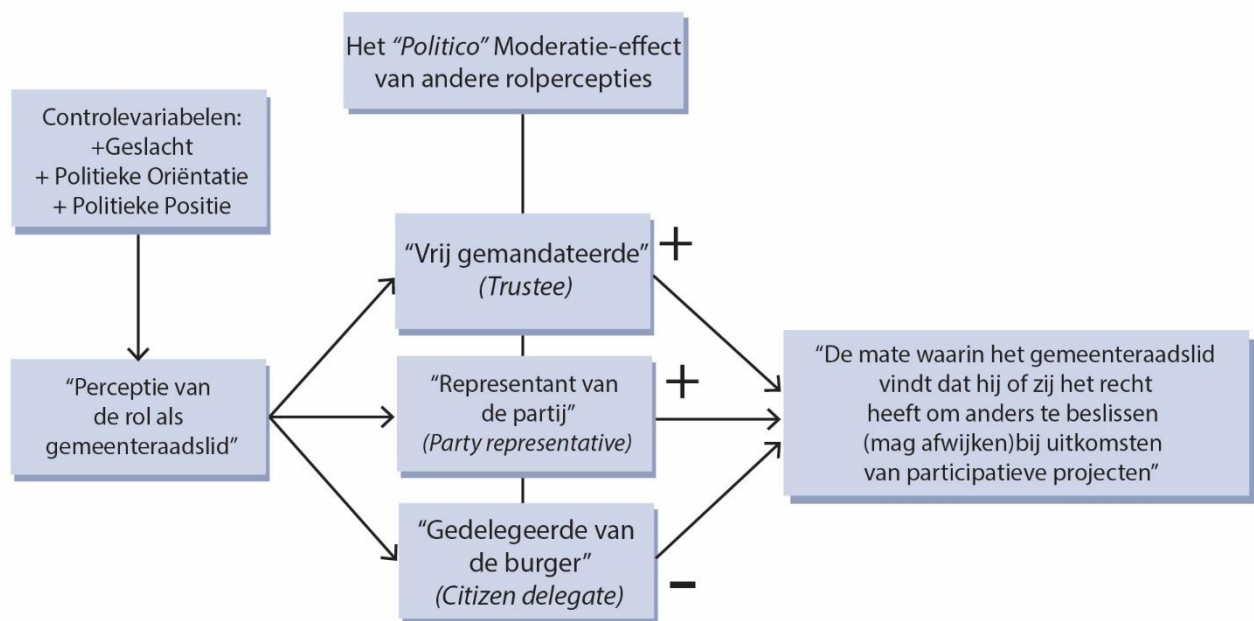
Deze laatste notie kan wellicht een interessante interactie geven met de afhankelijke variabelen. Heeft de identificering met de rol als “*Vrij gemandateerde*” dan ook een effect (qua sterke en richting) op de relatie tussen de identificering als “*Representant van de partij*” en de afhankelijke variabelen? Als de theorie van Eulau et al. (1959) omtrent hybride rolpercepties gecombineerd wordt met de voorgaande theorieën over rolpercepties dan kan er wellicht sprake zijn van een verzachtend interactie-effect als een “*Vrij gemandateerde*” of een “*Representant van de partij*” ook een (sterke) roldentificering heeft met de rol als “*Gedelegeerde van de burger*”. Anderzijds kan wellicht ook het omgekeerde worden gesteld. Het is dan wellicht mogelijk dat een sterkere roldentificatie met een rolperceptie als “*Vrij gemandateerde*” of als “*Representant van de partij*” ook een effect hebben op de relatie tussen de rolperceptie als “*Gedelegeerde van de burger*” met de afhankelijke variabelen. Daarom zal er binnen

de analyse gecheckt worden of er mogelijke sprake is van interactie-effecten tussen deze verschillende rolpercepties.

Als laatste zijn er ook mogelijk controlevariabelen van invloed bij rolpercepties, namelijk “*geslacht*”, “*politieke oriëntatie*” en “*politieke positie*”. De controlevariabele “*politieke oriëntatie*” lijkt dan van invloed te zijn op de rolperceptie van gemeenteraadsleden. Gemeenteraadsleden die een linkse politieke oriëntatie hebben zitten dan vooral in de rol van “*Representant van de partij*” (Party representative) (zie 3.4 voor verdere uitleg) (Karlsson, 2012, p. 810). Daarnaast lijkt de variabele “*politieke positie*” ook van invloed te zijn op de rolperceptie van de raadsleden. Raadsleden die in de coalitie zitten zijn namelijk in veel minder gevallen “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate) (Karlsson, 2012, p. 811). Ook “*geslacht*” lijkt van invloed te zijn op de rolpercepties, zo lijken vrouwelijke raadsleden vaker in de rol te zitten als “*Representant van de partij*” en minder in de rol als als “*Vrij gemandateerde*” of als “*Gedelegeerde van de burger*” (Karlsson, 2013, p. 100). Resumerend is dan het volgende onderstaande conceptuele model geschetst voor dit theoretische begrip (zie figuur 6). Tot slot laat figuur 7 het complete conceptuele model zien van dit analysekader.

Figuur 6

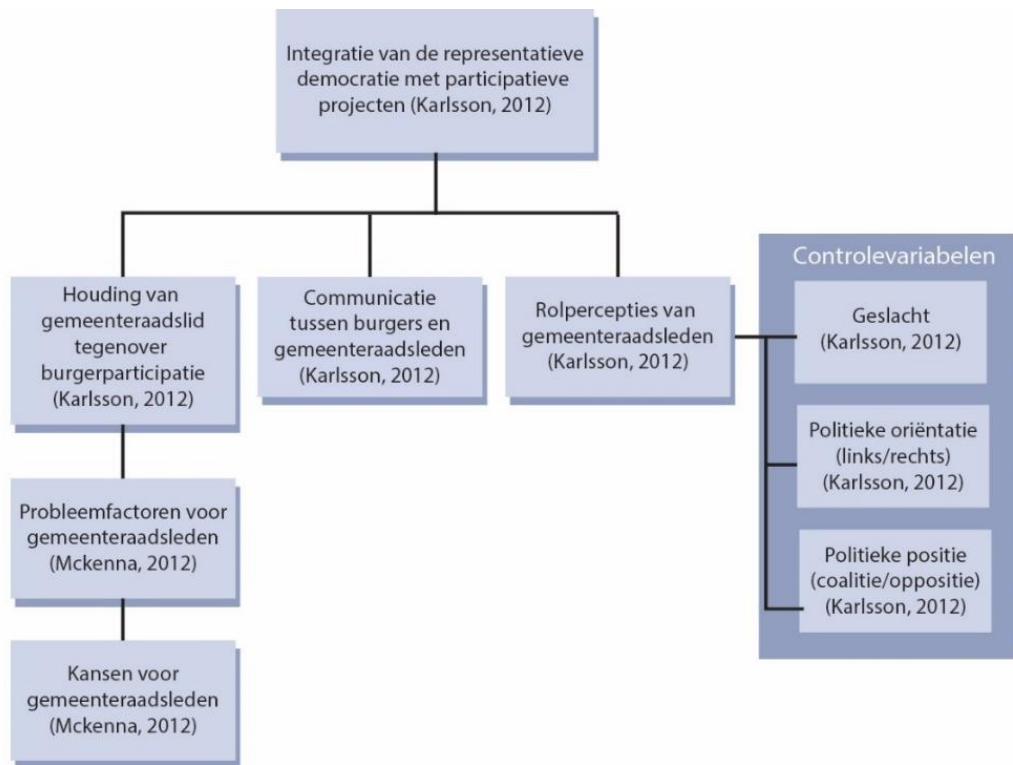
Conceptuele model van het begrip rolpercepties.

Noot: het conceptuele model van het begrip rolpercepties van gemeenteraadsleden (Karlsson, 2012; Mckenna, 2012).

Figuur 7

Het complete conceptuele model van het analysekader.

Methodologisch Kader

4.1. Inleiding.

In dit hoofdstuk wordt het methodologisch kader gepresenteerd voor dit onderzoek. Als eerste wordt ingegaan op de selectie van cases. Daarna worden de methode van dataverzameling en de methode van analyse uitgelicht. Als laatste volgt de operationalisatie van het eerder gepresenteerde analysekader.

4.2. Het onderzoeksontwerp.

4.2.1. Cross-sectioneel surveyonderzoek als onderzoekstrategie.

De probleemstelling die voor dit onderzoek gesteld is luidt als volgt:

“Wat zijn mogelijke factoren die kunnen verklaren waarom gemeenteraadsleden (in middelkleine tot middelgrote gemeentes) wel of niet hun wettelijke beslissingsbevoegdheid (het primaat van de politiek) gebruiken om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn?”

Als eerste zal de onderzoeksstrategie worden gedefinieerd. De onderzoeksstrategie behelst volgens Van Thiel (2014) de globale en overkoepelende procedure die gevolgd wordt in het onderzoek (Van Thiel, 2014, p. 57). De onderzoeksstrategie stuurt ook de keuze voor een bepaalde methode van dataverzameling en een methode van analyse aan (Van Thiel, 2014, p. 57). Welke onderzoeksstrategie is dan passend voor de gekozen probleemstelling van dit onderzoek?

Binnen het eerder gepresenteerde analysekader zijn de factoren en variabelen, zoals rolpercepties en houdingen nadrukkelijk individuele eigenschappen of kenmerken van een gemeenteraadslid. Een onderzoeksstrategie moet dan ook gericht zijn op het verzamelen van informatie over deze individuele factoren en variabelen. Surveyonderzoek is dan een geschikt onderzoeksontwerp voor dit onderzoek omdat via surveyonderzoek bepaalde meningen, attitudes en gedragingen van individuen gemeten kunnen worden over een bepaald onderwerp (Stockemer, 2019, p. 28; Van Thiel, 2014, p. 74). Een tweede reden voor de keuze voor surveyonderzoek heeft te maken met het aantal gepresenteerde variabelen. Karlsson (2012) en McKenna (2012) benoemen immers in hun theorieën veel variabele en factoren die van invloed kunnen zijn op de rede waarom men wel of niet wil afwijken van het *“primaat van de politiek”*. Een kwalitatieve onderzoeksstrategie is dan door zijn toelating op een beperkt aantal variabelen minder passend voor dit onderzoek (Bleijenbergh, 2016, p. 14). Meer passend zijn dan kwantitatieve onderzoeksstrategieën zoals surveyonderzoek, die focussen op een groter aantal variabelen, items en factoren (Bleijenbergh, 2016, p. 14; Van Thiel, 2014, p. 58).

Surveyonderzoek kan vele vormen aannemen. Specifiek is in dit onderzoek gekozen voor *“cross-sectioneel surveyonderzoek”*. Binnen cross-sectioneel surveyonderzoek wordt de relevante informatie op één vastgesteld meetmoment verzameld (Stockemer, 2019, p. 31). Een cross-sectionele survey

wordt dan niet na een bepaalde periode opnieuw herhaald, zoals dit bijvoorbeeld wel gebeurt in panelonderzoek (Stockemer, 2019, p. 31).

4.2.2. De methodologische kwaliteit van cross-sectioneel surveyonderzoek.

In dit hoofdstuk wordt kort stilgestaan bij de methodologische kwaliteit van (kwantitatief) cross-sectioneel surveyonderzoek. Om de methodologische kwaliteit te bezien wordt gereflecteerd op twee methodologische criteria, namelijk op: “*interne validiteit*” en “*externe validiteit*”. Verdere methodologische kanttekeningen zoals biases en mogelijke vertekeningen worden verder in het methodologische kader benoemd. Het methodologische criterium “*betrouwbaarheid*” zal in de methodologische eindreflectie (hoofdstuk zes) worden benoemd.

Bij het methodologische criterium “*Interne validiteit*” gaat het over de overtuigingskracht van het onderzoek. In wezen gaat het dan erom dat wat men meet in een onderzoek ook hetgeen is wat men daadwerkelijk wil meten (Bleijenbergh, 2016, p. 120; Van Thiel, 2014, p. 49). Bij interne validiteit gaat het er dan om of de voorgestelde causale relaties tussen een onafhankelijke variabele (x-variabele) en afhankelijke variabelen (y-variabele) überhaupt bestaan. Dit laatste punt kan wellicht een probleem vormen voor cross-sectioneel surveyonderzoek. De nadrukkelijk keuze voor één meetmoment zorgt er namelijk voor dat mogelijke verschuivingen in de (on)afhankelijke variabelen niet in beeld komen. Het aantonen van causaliteit is dan feitelijk niet mogelijk, omdat men immers niet weet of een verschuiving in de onafhankelijke variabelen (x-variabelen) ook heeft gezorgd voor een verschuiving in de afhankelijke variabelen (y-variabelen) (Stockemer, 2019, p. 31). Cross-sectioneel onderzoek kan dan alleen uitspraken doen over mogelijk relaties binnen de context van het gekozen meetpunt. Desalniettemin kan cross-sectioneel surveyonderzoek gebruikt worden om relaties en inferenties aan te tonen tussen onafhankelijke en afhankelijke variabelen, mits deze relaties gebaseerd zijn op theorie, logica of intuïtie (Stockemer, 2019, p. 32). Dit betekent wel dat de resultaten uit de analyse voorzichtiger geïnterpreteerd moeten worden en dus verder ook alleen gelden voor het gekozen meetmoment.

Bij “*externe validiteit*” gaat het om de generaliseerbaarheid van de resultaten naar andere contexten, zoals andere personen of organisaties (Bleijenbergh, 2016, p. 120; Van Thiel, 2014, p. 49). De externe validiteit is dan sterk gebonden aan het feit of de uitspraken binnen het kwantitatieve onderzoek dan ook gelden voor de gehele populatie (Van Thiel, 2014, p. 49-50). Dit hangt dan redelijkerwijs sterk af van de gekozen steekproef binnen dit onderzoek en het ontwerp van de enquête (de gekozen methode van dataverzameling, zie 4.4), vandaar dat het criterium “*externe validiteit*” later nog terugkomt bij de methodologische reflectie van de steekproef.

4.3. De steekproef.

4.3.1. Gekozen onderzoekseenheden.

Voordat de steekproef wordt besproken zullen eerst de gekozen onderzoekseenheden worden gedefinieerd. Onderzoekseenheden zijn de personen of elementen (denk aan bedrijven of organisaties) waarover de onderzoeker iets wil zeggen. Onderzoekseenheden leggen dan vast voor wie onderzoekresultaten uiteindelijk zullen gelden (Baarda, 2019, p. 28).

Zoals eerder gesteld in de inleiding beperkt dit onderzoek zich op middelkleine tot middelgrote gemeenten. Dit omdat de gemeente Steenbergen zelf een overwegend agrarische en middel(kleine) gemeente is en 24.347 inwoners telt (Gemeente Steenbergen, z.d.). Nu bestaat er een zekere onduidelijkheid over wat men binnen Nederland definieert als een middel(grote) of middel(kleine) gemeenten. Zo hanteert het platform M50 (voorheen Platform Middelgrote Gemeenten – PMG) een interval van 30.000 tot 80.000 inwoners voor middelgrote gemeenten (M50, z.d.). Dit onderzoek hanteert echter de codering die gebruikt wordt door het CBS om de Nederlandse gemeenten naar inwonertal te verdelen (CBS, 2020). Gemeenten met een CBS-code vier worden dan meegenomen in dit onderzoek. CBS-code vier correspondeert dan met gemeenten die een inwonertal hebben tussen de 20.000 tot 50.000 inwoners (CBS, 2020). De relevante onderzoekseenheden voor dit onderzoek zijn dan de: *“Gemeenteraadsleden die actief zijn in gemeenten met een inwonertal tussen de 20.000 en 50.000 inwoners”*. In bijlage 1 staat een complete lijst van gemeenten in Nederland die onder deze CBS-code vallen.

De focus op een bepaalde populatie-interval (20.000 tot 50.000 inwoners) heeft wel consequenties voor mogelijke uitspraken en inferenties binnen het onderzoek. Dit onderzoek kan immers door de focus op deze populatie-interval dan geen inferenties of uitspraken doen over de houdingen en percepties van gemeenteraadsleden die actief zijn in gemeenten die buiten deze populatie-interval liggen.

Nu de onderzoekseenheden gedefinieerd zijn zal in het volgende hoofdstuk een opmaat worden gemaakt naar de steekproeftrekking voor dit cross-sectionele surveyonderzoek. Daarbij zal eerst stil worden gestaan bij de vereiste steekproefgrootte, waarna de steekproeftrekking zelf zal worden beschreven.

4.3.2. De grootte van de steekproeftrekking.

Voor de steekproeftrekking zijn twee methodologische constructen van belang, namelijk de *“populatie”* en de *“steekproeftrekking”* van deze populatie. De populatie is de volledige groep van onderzoekseenheden waarover de onderzoeker informatie wenst te hebben (Stockemer, 2019, p. 57). De relevante populatie in dit onderzoek zijn dan: *“alle gemeenteraadsleden die actief zijn in gemeenten met een inwonertal tussen de 20.000 en 50.000 inwoners”*. Toch is het in werkelijkheid vaak onhaalbaar om de volledige populatie te bevragen. Vandaar dat er een steekproeftrekking

(sample) wordt getrokken uit de grotere populatie (Stockemer, 2019, p. 57). De resultaten uit de steekproeftrekking vormen dan de feitelijke database voor het onderzoek en de verdere kwantitatieve analyse (Stockemer, 2019, p. 58).

Hoe groot moet de steekproeftrekking dan precies zijn voor dit onderzoek? Om de daadwerkelijke grootte van de steekproef te berekenen is in dit onderzoek gebruik gemaakt van de formule van Krejcie en Morgan (1970). Deze formule geeft dan de gewenste steekproefgrootte aan die representatief is voor een bepaalde populatie (en populatiegrootte) (Krejcie & Morgan, 1970, p. 607). De volgende formule is dan van toepassing (zie onderschrift bij de formule voor een toelichting):

$$\text{Steekproefgrootte } (s) = \frac{x^2 * N * P * (1 - P)}{d^2 * (N - 1) + x^2 * P * (1 - P)}$$

Noot: formule van steekproefgrootte zoals aangedragen door Krejcie en Morgan (1970). s is de steekproefgrootte, N is de totale populatie, P is de proportie van de populatie (0.5), d is de betrouwbaarheid (95%) aangegeven als proportie ($\alpha=0.05$) en x^2 is de kritieke waarde van Chi-kwadraat voor 1 vrijheidsgraad en bij een betrouwbaarheid van 95% (= 3.841).

Voordat deze formule van Krejcie en Morgan (1970) ingevuld kon worden is eerst de populatiegrootte (N) vastgesteld. Nederland telde volgens het rapport “*Staat van het bestuur 2020*” in totaal 8.619 raadsleden (Ministerie van BZK, 2021, p. 45). Dit onderzoek is echter specifiek gericht op alle gemeenteraadsleden die actief zijn in gemeentes met een inwonertal tussen de 20.000 en 50.000 inwoners. Om de relevante populatie te berekenen zijn dan via CBS Statline alle gemeentes geselecteerd die binnen deze populatie-interval lagen (CBS-code vier - 20.000 tot 50.000 inwoners). Daarbij is gebruik gemaakt van de laatste cijfers van CBS Statline, die voor het laatst gewijzigd zijn op 31 maart 2021 (CBS Statline, 2021). Dit resulteerde in 187 gemeentes die in de relevante populatie-interval lagen. Deze 187 gemeentes zijn dan geselecteerd voor het onderzoek (zie tabel 2).

Tabel 2

Gemeenten (uitgesplitst per provincie) die in de relevante populatie-interval (20.000 tot 50.000 inwoners) lagen.

Provincie	Provincie Drenthe	Provincie Zeeland	Provincie Friesland	Provincie Gelderland	Provincie Groningen	Provincie Limburg
Aantal Gemeenten	8	4	7	35	6	13
Provincie	Provincie Noord-Brabant	Provincie Noord- Holland	Provincie Overijssel	Provincie Utrecht	Provincie Zeeland	Provincie Zeeland
Aantal Gemeenten	33	20	15	10	10	26

Noot: het aantal gemeenten (per provincie) die in de populatie interval (20.000 tot 50.000 inwoners) lagen.

Vervolgens is gekeken hoeveel gemeenteraadsleden elke geselecteerde gemeente had. Het aantal gemeenteraadsleden is dan wettelijk bepaald. Artikel 8 van de Gemeentewet onderschrijft namelijk een vastgestelde verdeling van het aantal raadsleden. Een gemeente met bijvoorbeeld 25.000 inwoners mag dan volgens artikel 8 van de Gemeentewet 19 raadszetels hebben (Nederlandse Vereniging voor Raadsleden, z.d.). In bijlage 2 staat een tabel met het aantal wettelijk raadszetels wat een gemeente naar populatie mag hebben conform de Gemeentewet. Het aantal gemeenteraadsleden is dan (in eerste instantie) berekend door te kijken naar de meest actuele inwoneraantallen van de geselecteerde gemeentes, daarbij is gebruik gemaakt van de laatste cijfers uit CBS Statline (uit 31 maart 2021) (CBS Statline, 2021). In bijlage 1 staan alle Nederlandse gemeentes met een inwoneraantal tussen de 50.000 en 20.000 inwoners met daarbij het aantal raadszetels wat iedere gemeente heeft. Uitgaande van de eerdergenoemde cijfers van het CBS zouden er dan in totaal 4297 raadsleden actief zijn in de 187 geselecteerde gemeentes.

Het “*Register van Overheidsorganisatie*” geeft echter een iets andere populatie weer (Overheid.nl, z.d.). In dit register staan alle contactgegevens en namen van gemeenteraadsleden in Nederland. Uit het register bleek dat de werkelijk populatie iets lager lag, namelijk op 4211 raadsleden. Sommige gemeenten hadden daarbij vijf gemeenteraadsleden minder dan eerder was berekend aan de hand van de cijfers van het CBS. Deze incongruentie is echter wel deels te verklaren aan de hand van de Gemeentewet. Het feit is namelijk dat Artikel 8, lid 2 van de Gemeentewet voorschrijft dat extra zetels pas toegewezen worden na de eerstvolgende gemeenteraadsverkiezingen. Gemeente hebben dan pas na de gemeenteraadsverkiezingen “*recht*” op deze extra zetels. Een goed voorbeeld hiervan is de Gemeente Heusden die volgens de laatste cijfers van het CBS 45.008 inwoners telden. Uitgaande van deze cijfers zou de gemeente dan volgens de Gemeentewet recht hebben op 29 raadszetels. In het “*register van overheidsorganisaties*” staan echter maar 27 raadsleden geregistreerd. Dit omdat volgens Artikel 8, lid 2 van de Gemeentewet deze twee extra raadszetels pas worden toegekend na de eerstvolgende gemeenteraadsverkiezingen (in 2022). Waarom de rest van de raadsleden niet in het register staan kan niet (direct) verklaard worden, alhoewel inmiddels bekend is dat er fouten staan in het register van Overheidsorganisatie (Digitale Overheid, 2019). In bijlage 3 is daarom een kleine vergelijking gemaakt tussen het berekende aantal gemeenteraadsleden en het werkelijke aantal wat actief is in de geselecteerde gemeentes. In bijlage 4 is per provincie een tabel gemaakt hoeveel gemeenteraadsleden elke gemeente mist. Omdat de raadsleden persoonlijk (per mail) worden benaderd is er voor gekozen om de 4211 raadsleden die in het register staan te hanteren als populatie voor het onderzoek. Van deze raadsleden zijn immers de naam en contactgegevens bekend. De consequentie is dan wel dat de daadwerkelijke populatie licht devieert van de gehanteerde populatie van dit onderzoek.

Het waren deze 4211 raadsleden die dan de totale populatie (N) vormde voor dit onderzoek. Deze gemeenteraadsleden representeren dan op lokaal niveau in totaal 6.045.231 inwoners van Nederland. Met deze populatie (4211 raadsleden) kan dan de steekproefgrootte worden berekend met de

voorgaande formule van Krejcie en Morgan (1970). Ingevuld met deze populatiegrootte wordt de formule dan:

$$\text{Steekproefgrootte } (s) = \frac{3.841 * 4211 * 0.5 * (1 - 0.5)}{(0.05)^2 * (4211 - 1) + 3.841 * 0.5 * (1 - 0.5)} = 352,23$$

Noot: ingevulde steekproefformule van Krejcie en Morgan (1970) met een populatie van 4211, een betrouwbaarheid van 0.05 (95%) en een kritieke Chi-kwadraat waarde (χ^2) van 3.84 (Bij 1 vrijheidsgraad).

Dit betekent dat de steekproef bij een betrouwbaarheidspercentage van 95% ($\alpha=0.05$) afgerond 352 raadsleden moet bevatten om te kunnen gelden als een representatieve steekproef voor een totale populatie van 4211 raadsleden. Toch is deze steekproefgrootte formeel nog steeds te klein voor dit onderzoek. Binnen de steekproeftrekking moet men namelijk ook rekening houden met de response rate (RR). De response rate is dan de mate waarin respondenten daadwerkelijk reageren op de enquête. Een response rate van 100% is dan vrijwel niet haalbaar, zeker omdat dit onderzoek gebaseerd is op vrijwillige deelname (Baruch & Holtom, 2008, p. 1140). Volgens onderzoek van Baruch en Holtom (2008) ligt de gemiddelde response rate van enquêtes op 52,7% (Baruch & Holtom, 2008, p. 1153). Nulty (2008) is echter een stuk conservatiever in de mate van respons op (online) enquêtes. Online enquêtes worden volgens Nulty (2008) namelijk minder vaak ingevuld als papieren enquêtes. De gemiddelde response op een (online) enquête ligt dan op 33,3% (Nulty, 2008, pp. 302-303). Voor dit onderzoek is dan het conservatieve gemiddelde van Nulty (2008) gehanteerd. Dit hield in dat de formule van Krejcie en Morgan (1970) van de steekproefgrootte gedeeld is door de response rate term van Nulty (2008). Dit leidde dan tot de volgende definitieve formule voor de steekproefgrootte:

$$\text{Steekproefgrootte } (s) = \frac{\left(\frac{3.841 * 4211 * 0.5 * (1 - 0.5)}{(0.05)^2 * (4211 - 1) + 3.841 * 0.5 * (1 - 0.5)} \right)}{0.333} = 1066.6$$

Noot: ingevulde steekproefformule van Krejcie en Morgan (1970) met de gemiddelde response rate van Nulty (2008) meegenomen.

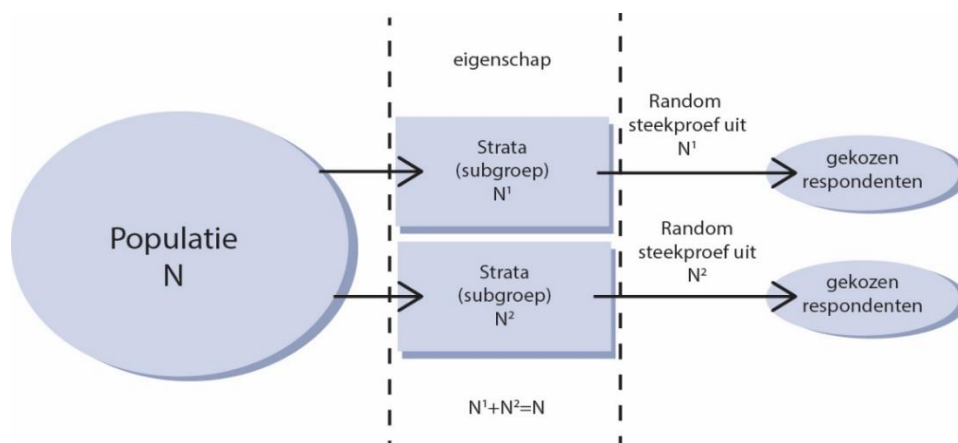
De totale steekproef voor dit onderzoek was dus vastgesteld op (afgerond) 1067 gemeenteraadsleden. In de volgende deelparagraaf zal de gekozen steekproefstrategie worden uitgelegd, waarbij ook rekening zal worden gehouden met de voorgenoemde steekproefgrootte.

4.3.3. Een gestratificeerde random steekproef als steekproefkeuze

Binnen dit onderzoek wordt gebruik gemaakt een “Gestratificeerde random steekproef”. Binnen een gestratificeerde steekproef wordt de volledige populatie dan onderverdeeld in wederzijds uitsluitende en uitputtende subgroepen (Glasgow, 2005, p. 683). Deze subgroepen worden dan de “strata” genoemd (stratum in enkelvoud) (Glasgow, 2005, p. 683). Het is dan belangrijk dat deze strata elkaar niet mogen overlappen. Dit betekent dat iedere (mogelijke) respondent in de populatie dan maar in één stratum kan worden verdeeld. De volledige som van alle strata (bijvoorbeeld: $N^1 + N^2$) moet namelijk gelijk zijn aan de vastgestelde (N) populatie ($N^1 + N^2 = N$) (Glasgow, 2005, p. 685). De strata zelf kunnen gebaseerd zijn op overkoepelende sociale kenmerken zoals geslacht, leeftijd of juist op geografische kenmerken zoals een regio of provincie. Uit elk stratum wordt dan een proportionele of niet-proportionele random steekproef getrokken. Deze procedure vormt het basismodel voor de gestratificeerde random steekproef binnen dit onderzoek (zie figuur 8). De methodologische kwaliteit van een gestratificeerde random steekproef staat beschreven in 4.3.4.

Figuur 8

Basismodel van de gestratificeerde random steekproef.

Noot: het basismodel van de gestratificeerde random steekproef.

Zoals eerder gesteld ligt de totale populatie van dit onderzoek op 4211 raadsleden. Dit zijn alle gemeenteraadsleden die (daadwerkelijk)¹⁵ actief zijn in de 187 gemeentes die een inwonertal hebben tussen de 20.000 en 50.000 inwoners. Deze populatie is vervolgens verdeeld in twaalf verschillende strata, die corresponderen met de twaalf Nederlandse provincies. Daarbij is gebruik gemaakt van het eerder benoemde “Register van Overheidsorganisatie” waarin alle raadsleden beschreven staan (Overheid.nl, z.d.). Binnen deelparagraaf 4.3.4 wordt de keuze voor provincies als leidende strata betoogd. Ieder stratum kreeg op alfabetische volgorde een nummer toebedeeld. Ter voorbeeld, de

¹⁵ Onder voorbehoud van mogelijk missende raadsleden, zie de discussie in 4.3.2 over het Register van Overheidsorganisatie.

provincie Drenthe, de eerste provincie naar alfabetische volgorde kreeg nummer 1 en werd dus N_1 . De onderstaande tabel (tabel 3) illustreert de verdeling van de totale populatie in de twaalf strata.

Tabel 3

De totale populatie van 4211 raadsleden, verdeeld over de twaalf strata.

Strata	Provincie Drenthe (N_1)	Provincie Flevoland (N_2)	Provincie Friesland (N_3)	Provincie Gelderland (N_4)	Provincie Groningen (N_5)	Provincie Limburg (N_6)
Aantal	174	93	165	802	140	306
Gemeenteraadsleden						
Strata	Provincie Noord-Brabant (N_7)	Provincie Noord- Holland (N_8)	Provincie Overijssel (N_9)	Provincie Utrecht (N_{10})	Provincie Zeeland (N_{11})	Provincie Zuid-Holland (N_{12})
Aantal	719	445	326	229	218	594
Gemeenteraadsleden						

Noot: de totale populatie verdeeld over de strata.

De verdeling naar strata resulteerde uiteindelijk in twaalf aparte lijsten van gemeenteraadsleden die actief waren in een bepaald stratum. Gemeenteraadsleden kregen in deze lijsten ook een bepaald steekproefnummer toegewezen. Ter voorbeeld: in stratum N_1 (de provincie Drenthe) kregen alle raadsleden een nummer van 1 tot 174 toegewezen. Het indelen van raadsleden in steekproefnummers maakt het dan mogelijk om via een randomiser een random steekproef te trekken uit deze strata.

Voordat deze random steekproeftrekking gedaan kon worden moest eerst nog een belangrijk stap worden gemaakt in de steekproeftrekking, namelijk het bepalen van de steekproefgrootte *per stratum*. Binnen dit onderzoek wordt namelijk gebruik gemaakt van een proportionele (random) steekproef (ook wel een proportionele allocatie genoemd), waarbij uit elk stratum een proportionele steekproef wordt getrokken. Het totaal van alle proportionele steekproeven staat dan gelijk aan de volledige steekproefgrootte voor een bepaalde populatie (in dit geval 1067 raadsleden). Een proportionele steekproef is dan zodanig ingericht dat de steekproef de verhouding reflecteert van de grotere populatie (Banning, Camstra en Kottnerus, 2010, p. 27). Banning, Camstra, & Kottnerus (2010) geven de volgende formule voor het bepalen van de grootte voor een proportionele steekproefgrootte per stratum:

$$\text{Proportionele steekproefgrootte per stratum } (n_h) = \left(\frac{N_h}{N} \right) * n$$

Noot: de formule voor de proportionele steekproefgrootte per stratum. n_h is de proportionele steekproefgrootte, N_h is de stratagrootte, N is de totale populatie en n is de geselecteerde steekproefgrootte over de totale populatie (Banning et al., 2010, p. 27).

Stratum N_1 (de provincie Drenthe) zou dan volgens de formule van Banning et al. (2010) met een totale populatie van 4211 raadsleden, een totale steekproefgrootte van 1067 raadsleden en een stratagrootte van 174 raadsleden de volgende proportionele steekproefgrootte krijgen:

$$\text{Proportionele steekproefgrootte per stratum } (N_1) = \left(\frac{174}{4211} \right) * 1067 = 44.08$$

Noot: de formule voor de proportionele allocatie ingevuld voor de strata n_1 (Banning et al., 2010, p. 27).

Dit resulteert dan in het bovenstaande voorbeeld in proportionele (aselecte) steekproefgrootte van (afgerond) 44 raadsleden. Er moeten dan 44 raadsleden op random (aselecte) wijze getrokken worden uit stratum N_1 . Voor elke strata is dan de proportionele steekproefgrootte berekend (zie tabel 4).

Tabel 4

De proportionele steekproef berekend over alle strata.

Provincie (Stratum = N_h)	Aantal gemeenteraadsleden per provincie (per stratum). (Stratagrootte = N_h)	Verhouding Strata met volledige populatie Berekening: (N_h/N)	Proportionele afgeronde steekproefgrootte per stratum(n_h) ¹⁶ Berekening: (n_h) = $\left(\frac{N_h}{N} \right) * n$	Verhouding proportionele steekproef met Volledige steekproef Berekening: (n_h/n)
Drenthe (N_1)	174 raadsleden	4.1%	44 raadsleden	4.1%
Flevoland (N_2)	93 raadsleden	2.2%	24 raadsleden	2.2%
Friesland (N_3)	165 raadsleden	3.9%	42 raadsleden	3.9%
Gelderland (N_4)	802 raadsleden	19.0%	203 raadsleden	19.0%
Groningen (N_5)	140 raadsleden	3.3%	35 raadsleden	3.3%
Limburg (N_6)	306 raadsleden	7.2%	78 raadsleden	7.2%
Noord Brabant (N_7)	719 raadsleden	17.0%	182 raadsleden	17.0%
Noord Holland (N_8)	445 raadsleden	10.5%	113 raadsleden	10.5%
Overijssel (N_9)	326 raadsleden	7.7%	83 raadsleden	7.7%
Utrecht (N_{10})	229 raadsleden	5.4%	58 raadsleden	5.4%
Zeeland (N_{11})	218 raadsleden	5.1%	55 raadsleden	5.1%
Zuid Holland (N_{12})	594 raadsleden	14.1%	150 raadsleden	14.1%
Totaal (N_h)	4211 raadsleden	100%	1067 raadsleden	100%

Noot: de proportionele steekproef berekend over alle strata.

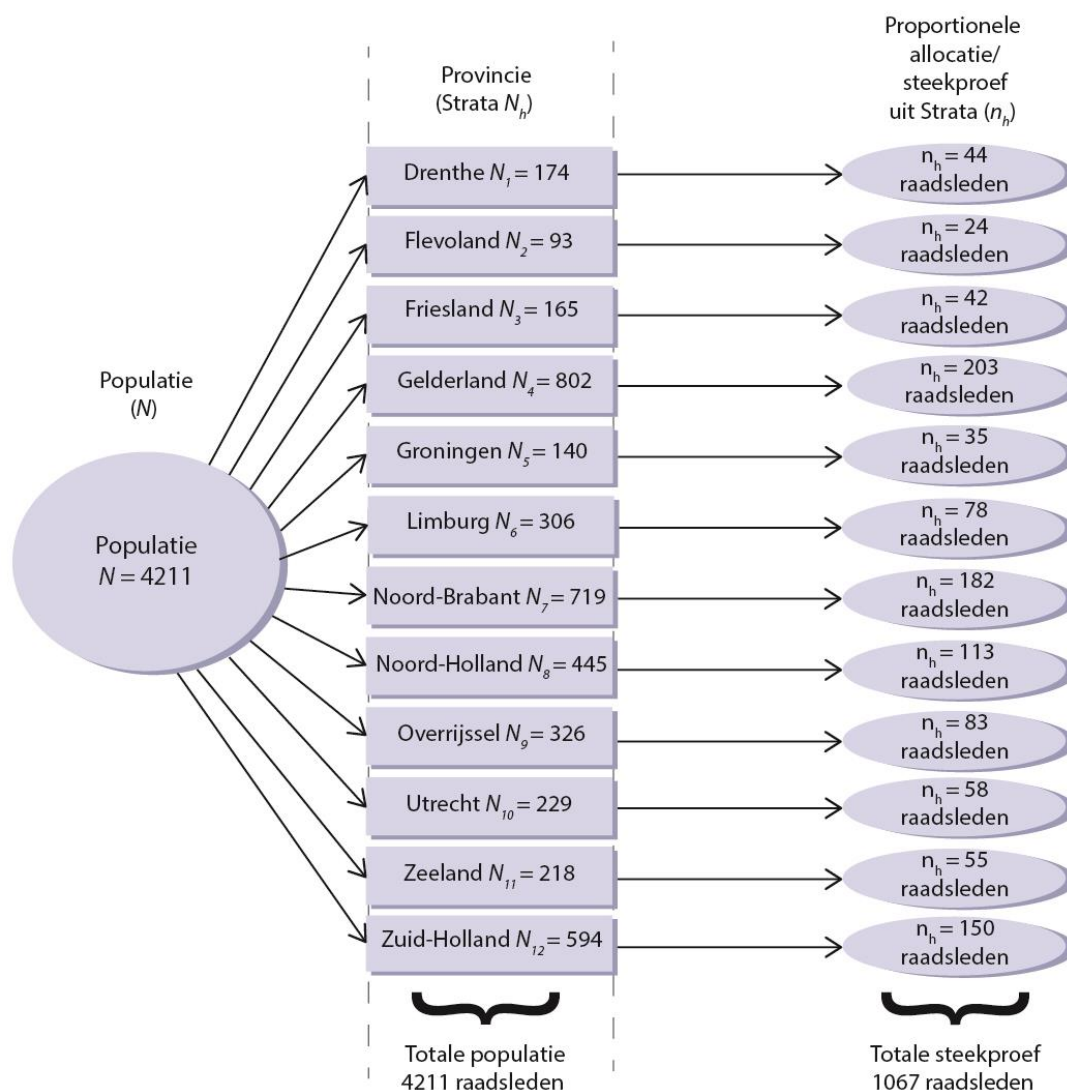
Uit elk stratum is dan, op aselecte wijze, de proportionele steekproefgrootte getrokken. Deze aselecte trekkingen uit de strata zijn dan uitgevoerd met behulp van een online randomiser (Random.org). Aan

¹⁶ Waar nodig zijn de getallen naar boven afgerond.

deze randomiser is dan gevraagd om op aselechte wijze de (proportionele) steekproefgrootte te trekken uit de volledige set van steekproefnummer. Dit resulteerde uiteindelijk in twaalf sets van random getrokken steekproefnummers, een set voor elk stratum. Vervolgens zijn de gemeenteraadsleden die uit deze trekkingen kwamen benaderd voor de enquête (de gekozen dataverzamelmethode). In 4.4 zal verder worden ingegaan op deze enquête. In bijlage 4 staat per stratum een overzicht aangegeven hoeveel gemeenteraadsleden per gemeente zijn geselecteerd voor de aselechte steekproef. In het kader van de pilotstudy (zie verder 4.4.3 over de enquête) moet wel een opmerking gemaakt worden over stratum N_7 (de provincie Noord-Brabant). Voor deze pilotstudy zijn twee raadsleden van de Gemeente Steenbergen benaderd met de vraag of ze de enquête wilde testen op eventuele fouten en onduidelijkheden. Deze twee raadsleden worden dan buiten de random steekproeftrekking gehouden vanwege het feit dat ze al eerder de enquête hebben ingevuld. Dit is gedaan om mogelijk vertekeningen te voorkomen in de finale database (Lewis-Beck, Bryman & Futing Liao, 2004, p. 824). Het figuur op de volgende bladzijde (figuur 9) illustreert het definitieve model van de gestratificeerde random steekproef voor dit onderzoek.

Figuur 9

Het eindmodel van de gestratificeerde random steekproef binnen dit onderzoek.

Noot: het eindmodel van de gestratificeerde random steekproef binnen dit onderzoek.

4.3.4. De methodologische kwaliteit van een gestratificeerde steekproef.

Het opdelen van de populatie in strata heeft een aantal methodologische voordelen. Enerzijds helpt stratificatie om de representativiteit van de steekproef te versterken (Van Thiel, 2014, p. 187). Via stratificatie wordt het dan mogelijk om tot een steekproef te komen die representatief en proportioneel is voor de gehele populatie (Van Thiel, 2014, p. 187; Panacek & Thompson, 2007, p. 77). Een gestratificeerde steekproef zorgt er dan voor dat ook kleinere groepen proportioneel in de steekproef voorkomen. Iets wat problematisch is bij een volledig aselechte steekproef. Bij een volledig aselechte steekproef heeft een grotere groep immers wiskundig gezien meer kans om in de steekproef te belanden dan een kleinere groep, waardoor vertekeningen kunnen ontstaan in de resultaten.

Representativiteit is namelijk een belangrijk aspect in dit onderzoek. Dit heeft te maken met het feit dat de totale populatie van raadsleden *niet* gelijk verdeeld is over Nederland. Artikel 8 van de Gemeentewet schrijft immers voor dat het aantal zetels in een gemeenteraad afhankelijk is van het gemeentelijke inwoneraantal. Dichtbevolkte provincies met dichtbevolkte gemeenten leveren dan ook meer raadsleden aan. Het aantal gemeenteraadsleden loopt dus vrijwel parallel aan de bevolkingsdichtheid van Nederland. Ter illustratie: de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland hebben bijvoorbeeld in totaal 46 gemeentes die een inwoneraantal hebben tussen 20.000 en 50.000 inwoners. Deze 46 gemeentes leveren dan in totaal 1.039 raadsleden aan. De provincie Zeeland is echter een stuk minder dichtbevolkt en kent daardoor relatief weinig gemeentes die in de geselecteerde populatie-interval liggen. Deze provincie levert dan ook “*slechts*” 218 raadsleden aan.

Een volledig gerandomiseerde (aselecte) steekproef zou dan leiden tot een vertekend en niet representatief resultaat, immers hebben gemeenteraadsleden uit de provincies Noord- en Zuid-Holland bij een dergelijke steekproef meer kans om geselecteerd te worden dan gemeenteraadsleden uit de provincie Zeeland. Het risico op een “*selection bias*” is dan groter bij een volledige aselecte steekproef. Een selection bias houdt in dat een zekere groep op onjuiste wijze overgerepresenteerd wordt in de steekproef, terwijl andere groepen juist ondergepresenteerd zijn. Dit kan zorgen voor vertekende resultaten in de analyse, waardoor inferenties en uitspraken minder generaliseerbaar worden (Stockemer, 2019, p. 59). Het onderzoek zou dan ook minder extern valide worden.

Om toch de proportionaliteit te behouden zonder risico op over- of onderrepresentatie is gekozen om uit elk strata een proportionele steekproef te trekken. Dit leidt dan tot een representatieve steekproef zonder risico op een selection bias. Een gestratificeerde random steekproef draagt dan (in beginsel) ook bij aan een grotere externe validiteit.

4.4. Methode van dataverzameling.

4.4.1. Gesloten enquêtes als methode van dataverzameling.

In dit cross-sectionele surveyonderzoek zijn de data verzameld via “*gesloten enquêtes*”. Bij gesloten enquêtes worden de vragen (items) van te voren vastgesteld door de onderzoeker. De vragen worden dan ook vergezeld van een aantal antwoordmogelijkheden waaruit de respondent kan kiezen. De respondent kruist dan het antwoord aan wat hij of zij het meest passend vindt bij de vraag (Van Thiel, 2014, p. 75). De inhoud van de vragen worden dan gebaseerd op de geoperationaliseerde theorie waarbij een variabele meerdere items of vragen kan bevatten (Van Thiel, 2014, p. 78). Dit zijn dan de zogenaamde latente variabelen, die alleen indirect bevraagd kunnen worden doormiddel van een aantal samenhangende items of vragen (Field, 2018, p. 779).

De antwoordmogelijkheden van items kunnen op verschillende wijze (meetniveaus) worden geordend. Het is gezien de methode van analyse (de lineaire regressieanalyse) wel alleen mogelijk om items mee te nemen die op interval of op ratio niveau zijn gemeten. Nominale variabelen kunnen sec niet

meegenomen worden in de regressieanalyse. Wel kunnen nominale variabelen omgevormd worden tot zogenaamde dummy-variabelen. Deze dummy-variabelen kunnen dan wel meegenomen worden in de lineaire regressieanalyse (Stockemer, 2019, p. 51). Binnen het onderzoek zijn de meeste vragen (items) geformuleerd via een vijfpunts (interval) Likertschaal. De respondenten konden dan antwoord geven op een stelling door een van de vijf antwoorden aan te kruisen. De antwoordmogelijkheden op de vragen waren dan: “*zeer mee eens*”, “*Tamelijk eens*”, “*neutraal*”, “*tamelijk oneens*” en “*zeer mee oneens*”.

Er heerst overigens een lange methodologische discussie over het gebruik van de Likertschaal op interval meetniveau. De Likertschaal is namelijk formeel ordinaal van aard. Strikt genomen is er namelijk binnen de Likertschaal geen sprake van een duidelijke “*vaste ruimte*” tussen de verschillende antwoordmogelijkheden. Het is immers lastig om vast te stellen of de antwoorden: “*zeer mee eens*” en “*Tamelijk eens*” dezelfde afstand hebben als “*Tamelijk eens*” en “*neutraal*” (Sullivan & Artino, 2013, p. 541). Dit staat in contrast met meetschalen op een zuiver interval meetniveau, waar er wel een duidelijke vaste ruimte zit tussen de antwoordmogelijkheden zoals bijvoorbeeld bij graden Celsius (Sullivan & Artino, 2013, p. 541). Anderzijds kan de Likertschaal wel degelijk gebruikt worden op (pseudo) interval meetniveau. Parametrische testen zoals de ANOVA¹⁷ kunnen, in tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, dan wel degelijk gebruikt worden bij items die via de Likertschaal bevraagd zijn (Norman, 2010, p. 629). Bevragen via de Likertschaal leidt dan volgens Norman (2010) niet tot problemen of tot het trekken van verkeerde conclusies (Norman, 2010, p. 631). Dergelijke parametrische testen (zoals ook de regressieanalyse) zijn dan ook robuust voor (strikt genomen) ordinale data (Norman, 2010, pp. 629-630). Daarnaast stellen Hox en Bechger (1999) dat ordinale schalen met vijf of meer antwoordmogelijkheden ook meegenomen kunnen worden, mits ze dan voldoen aan het criterium dat ze vijf of meer antwoordmogelijkheden bevatten (Hox en Bechger, 1999, p. 8). Dit betekent dat de Likertschaal wel degelijk meegenomen kan worden op interval meetniveau. De Likertschaal dient dan nog wel vertaald te worden in een numerieke meetschaal. In plaats van de antwoordopties: “*zeer mee eens*” tot “*zeer mee oneens*” worden de items dan meegenomen als nummers, reikend van 1 (zeer mee eens) tot en met 5 (zeer mee oneens).

Andere vragen, zoals vragen over het geslacht, de politieke oriëntatie en over bepaalde communicatiemiddelen met de burger (zie bijlage 7 voor de exacte vraagstelling) zijn formeel gezien nominale variabelen. Er zit dan geen bepaalde vaste orde en rangschikking tussen de antwoordmogelijkheden. Deze meetschaal devieert daarmee van de interval Likertschaal, waar de meetschaal van “*zeer mee eens*” tot “*zeer mee oneens*” wel een duidelijk progressie (mate van eens zijn) kent. Daarnaast hebben de antwoordmogelijkheden in een nominale variabele ook geen “*waarde*”, de ene politieke oriëntatie is immers niet waardevoller dan de andere politieke oriëntatie

¹⁷ ANOVA staat voor analysis of variance en is tevens onderdeel van de lineaire regressieanalyse.

(Stockemer, 2019, p. 50). Het is echter wel mogelijk om deze nominale variabelen of items mee te nemen in de lineaire regressieanalyse. De nominale variabelen of items dienen dan wel getransformeerd te worden naar zogenaamde dummy-variabelen (Stockemer, 2019, pp. 51-52). Concreet worden de antwoordmogelijkheden in het nominale item (of vraag) dan opgesplitst in meerdere dummy-variabelen. Waarbij het aantal dummy-variabelen altijd één antwoordmogelijkheid kleiner is dan het totaal aantal antwoordmogelijkheden van het item (Stockemer, 2019, p. 165). De antwoordmogelijkheid die niet gecodeerd wordt tot dummyvariabelen dient dan als referentiecategorie (Stockemer, 2019, p. 165). De overige antwoordmogelijkheden worden dan apart gecodeerd als dummyvariabelen, waarbij één antwoordmogelijkheid altijd gecodeerd wordt met een “1” en de rest met een “0”. Ter voorbeeld: de vraag over het geslacht kent vier antwoordmogelijkheden. Er worden dan drie dummyvariabelen gemaakt, waarbij in elke dummyvariabelen één antwoordmogelijkheid gecodeerd wordt met een “1” en de rest met een “0”. De referentiecategorie krijgt dan bij alle dummy-variabelen een “0”. In tabel 5 is dit voorbeeld geïllustreerd.

Tabel 5

Hercodering van een nominale variabelen tot meerdere dummy-variabele.

	Dummy variabele (1)	Dummy variabele (2)	Dummy variabele (3)
Man	1	0	0
Vrouw	0	1	0
Anders	0	0	1
Wil ik niet zeggen	0	0	0

Noot: het antwoordmogelijkheid “wil ik niet zeggen” is dan de referentiecategorie en scoort in alle dummy-variabelen een 0.

4.4.2. Pilotstudy van de gesloten enquête.

Voordat de gesloten enquête definitief is verzonden naar alle 1067 raadsleden is deze eerst getest doormiddel van een kleine “*pilotstudy*”. Een pilotstudy helpt dan om eventuele fouten of missvattingen in de enquête voortijdig te signaleren. Pilotstudies kunnen verder duidelijkheid verschaffen over de helderheid en duidelijkheid van de bevraagde items (enquêtevragen) (Van Thiel, 2014, p. 78). Als laatste verschaft de pilotstudy ook duidelijkheid in de tijdsduur van de enquête (Van Thiel, 2014, pp. 75-76).

Aan de (interim)griffier van de Gemeente Steenberghe is gevraagd om twee raadsleden te benaderen die graag aan deze pilotstudy mee wilden doen. De respondenten uit de pilotstudy kregen dan de voorlopige enquête via de mail toegestuurd met daarbij de vraag of ze deze enquête binnen anderhalve week konden invullen. De enquête zelf was uitgebreid met een aantal aanvullende vragen. Deze aanvullende vragen gingen dan enerzijds over de tijdsduur van de enquête en anderzijds over

(eventuele) opmerkingen over de enquête. Na deze pilotstudy is de enquête waar nodig aangepast. De aanvullende vragen zijn te vinden in bijlage 6. De definitieve enquête (na aanpassingen) is te vinden in bijlage 7.

4.4.3. Verspreiding van de enquête.

Na de pilotstudy zijn de definitieve enquêtes verzonden naar de 1067 raadsleden die geselecteerd waren in de steekproef. De geselecteerde raadsleden zijn dan via de mail benaderd met de vraag of ze de enquête in wilde vullen voor dit onderzoek. De raadsleden hadden dan een maand de tijd om de enquête in te vullen. Twee weken na de zending van de enquête is een herinneringsmail gestuurd naar de raadsleden met de vraag of ze de enquête alsnog in wilde vullen. In bijlage 4 staat de begeleidende mail die de raadsleden hebben gekregen. In bijlage 8 staat de herinneringsmail die naar de raadsleden is gestuurd.

De emailadressen van de gemeenteraadsleden zijn dan via de raadsinformatie-pagina van de desbetreffende gemeente gehaald. Niet alle raadsinformatie-pagina's waren echter voorzien van emailadressen van gemeenteraadsleden. In dat geval bood de relevante partij-site van het desbetreffende gemeenteraadslid uitkomst. Desondanks de check op missende raadsleden (zie bijlage 3) waren er toch een aantal raadsleden geselecteerd die inmiddels al afgetreden waren. Voor deze raadsleden zijn dan hun aangewezen raadsopvolgers benaderd. Zie ook de bredere discussie over het "*Register van Overheidsorganisatie*" in 4.3.2 en de mogelijke fouten die in dit register zitten.

4.4.4. Methodologische kwaliteit van gesloten enquêtes.

Qua "*interne validiteit*" zijn er wel een aantal kanttekeningen te maken over de enquête. Zo stelt Van Thiel (2014) dat respondenten mogelijk hun gedrag en antwoorden aanpassen omdat ze weten dat ze onderzocht worden, dit staat ook wel bekend als het "*Hawtorne effect*" (Van Thiel, 2014, p. 64). Dit "*Hawtorne effect*" kan ook ontstaan bij het invullen van enquêtes, waarbij respondenten in plaats van valide en eerlijke antwoorden juist sociaal wenselijke en niet valide antwoorden invullen (Van Thiel, 2014, p. 83). Dit tast dan de interne validiteit aan. Het anonimiseren van de enquête, zoals in dit onderzoek is gebeurd, voorkomt volgens Van Thiel (2014) het probleem van sociaal wenselijke antwoorden niet (Van Thiel, 2014, p. 84). Ook het gebruik van de Likertschaal kan van invloed zijn op het antwoordgedrag van respondenten. Zo stelt Van Thiel (2014) dat respondenten binnen de Likertschaal vaak niet kiezen voor een extreme categorie (in dit geval "*zeer mee oneens*" of "*zeer mee eens*"). Als tweede kan het voorkomen dat respondenten alleen kiezen voor of een positief of een negatief antwoord binnen de Likertschaal (Van Thiel, 2014, p. 84). Als laatste kan de antwoordmogelijkheid "*neutraal*" in de Likertschaal gebruikt worden door respondenten als een containerbegrip voor lastige en onduidelijke vragen (Van Thiel, 2014, p. 78). Ook de Likertschaal heeft dus zijn methodologische kanttekeningen.

Dergelijke antwoordgedrag kan volgens Van Thiel (2014) deels worden voorkomen door de respondenten duidelijk instructies te geven en door de enquête te voorzien van duidelijke en heldere vragen. Een pilotstudy kan dan helpen om de helderheid van deze enquête te verbeteren. Daarom is gekozen om de enquête eerst te testen bij twee gemeenteraadsleden (zie 4.4.2). Daarbij is gevraagd of ze de enquête helder en duidelijk genoeg vonden (zie bijlage 7 voor de aanvullende vragen bij de pilotstudy). Na deze pilotstudy is de definitieve en aangepaste enquête verzonden naar alle geselecteerde raadsleden.

4.5. Methode van analyse.

4.5.1. OLS regressieanalyse als methode van analyse.

Om de data te analyseren is gebruik gemaakt van een OLS lineaire regressieanalyse. In een OLS lineaire regressieanalyse wordt er van uitgegaan dat er een lineair verband bestaat tussen de afhankelijke (y) en onafhankelijke (x) variabelen (Field, 2018, p. 371). Met een OLS lineaire regressieanalyse kan de geschatte waarde worden gemeten, evenals de bijdragen, kracht en significantie van iedere predictor (onafhankelijke variabelen) op de afhankelijke variabelen. Zowel op individueel niveau als in een bepaald model. Een (regressie)model is dan een combinatie van de op theorie gebaseerde predictoren (Field, 2018, p. 371). Door helderheid te verschaffen in de bijdragen, de kracht en significantie van iedere predictor op de afhankelijke variabele, kan dit onderzoek via een OLS lineaire regressieanalyse antwoord geven op de hoofdvraag van dit onderzoek.

De data dient dan wel te voldoen aan een aantal statistische assumpties. Zo moet iedere relatie tussen een onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele ook daadwerkelijk lineair van aard zijn (Field, 2018, p. 387). Daarnaast geldt er ook de assumptie van “*Homoscedasticiteit*” (ook wel homogeniteit van varianties genoemd). Bij deze assumptie geldt dat de variantie van de residuen constant moeten zijn in de relatie tussen een predictor en de afhankelijke variabelen (Field, 2018, p. 387). De derde assumptie die geldt is die van de “*ongecorreleerde meetfouten*”, residuen dienen dan ongecorrleerd te zijn van elkaar. Ze mogen dan geen onderlinge relatie met elkaar hebben (Field, 2018, p. 387). De vierde assumptie gaat over de “*normaal verdeelde residuen*”. De residuen dienen dan verdeeld te zijn in de vorm van een Bell-curve (Field, 2018, p. 388). Naast deze assumpties zijn er verder ook twee mogelijke dataproblemen van belang in de OLS lineaire regressieanalyse, namelijk het probleem van “*multicollineariteit*” en het bestaan van mogelijke “*outliers*” (uitbijters) in de dataset. Met het probleem van multicollineariteit wordt dan bedoeld dat twee of meerdere predictoren perfect (of te sterk) correleren met elkaar (Field, 2018, p. 388). Anderzijds kunnen ook outliers (uitbijters) een mogelijk probleem vormen voor de dataset. De manier waarop de assumpties en de dataproblemen gecheckt zijn en mogelijke correcties op de assumpties zijn te vinden in hoofdstuk vijf.

Omdat het voorgaande analytische kader gepresenteerd is als een drieluik van begrippen (houding, communicatie, rolpercepties) is gekozen om de data op driedelige wijze te analyseren via een OLS

regressieanalyse. De data is dan per theoretisch begrip apart geanalyseerd. Verder zijn voor het eerste theoretische begrip (houding) de relevante variabelen opgesplitst in enerzijds de begrippen die Karlsson (2012) aanhaalt en anderzijds de begrippen die Mckenna (2012) aanhaalt in zijn theorie. Beide zijn dan apart geanalyseerd in een regressieanalyse. Bij het laatste theoretische begrip (de rolpercepties) is gekozen om de variabelen op hiërarchische wijze in te voeren. Dit betekent dat variabelen stapsgewijs worden ingevoerd in een regressieanalyse. Eerst zijn dan de rolpercepties ingevoerd, daarna zijn de relevante controlevariabelen ingevoerd om te zien of deze controlevariabele de output hadden beïnvloed. Daarna zijn in een derde model de interactie-termen toegevoegd. In totaal resulteerde dit in vier aparte regressieanalyses. De uitkomsten van deze regressieanalyses zijn te vinden in het volgende hoofdstuk (hoofdstuk vijf).

4.5.2. De methodologische kwaliteit van de OLS lineaire regressieanalyse.

Qua externe validiteit vormt een OLS regressieanalyse een goede methode van analyse. Resultaten uit een OLS regressieanalyse kunnen namelijk generaliseerd worden naar de grotere populatie, mits voldaan wordt aan de eerder genoemde assumpties (Field, 2018, p. 385). Daarnaast dient ook de steekproef (en daarmee de data) voldoende generaliseerbaar te zijn (zie eerder hoofdstuk over methodologische kwaliteit van de steekproef). Bij het methodologische criterium van interne validiteit is men afhankelijk van de voorgaande operationalisatie en de kwaliteit van deze operationalisatie (Field, 2018, p. 17).

4.6. Operationalisatie.

In de operationalisatie worden de abstracte theoretische begrippen uit het analysekader empirisch waarneembaar gemaakt (Bleijenbergh, 2016, p. 53). In deze deelparagraaf worden dan stapsgewijs de gepresenteerde begrippen uiteengegrafeld tot concrete en meetbare items (enquêtevragen). Sommige items maken daarbij onderdeel uit van latente variabelen en omvatten dus meerdere items die het latente begrip waarneembaar maken.

4.6.1. Operationalisatie van de afhankelijke variabelen.

Zoals eerder gesteld is er een ogenschijnlijk mismatch te zien in de synthese tussen de representatieve democratie en de participatieve projecten. Gemeenteraadsleden lijken nog steeds het “*primaat van de politiek*” te gebruiken om af te wijken bij uitkomsten van participatieve projecten en lijken daardoor ook minder gewillig te zijn de burger mee te laten beslissen in politieke besluiten (Karlsson, 2012, pp. 799-800; Klijn & Koppejan, 2000, p. 110). Dit onderzoek analyseert dan de vraag wat de mogelijke factoren zijn waarom raadsleden wel of niet hun primaat van de politiek en dus hun wettelijke beslissingsbevoegdheid gebruiken om toch af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Waarom vormt het primaat van de politiek een obstakel of juist een wegbereider voor meer besluitvormingsmacht naar de burger (Citizens power)? De afhankelijke variabelen is dan ook: “*De mate waarin het gemeenteraadslid vindt dat hij of zij het recht heeft om anders te beslissen (mag*

afwijken) bij uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn”. Deze afhankelijke variabelen wordt dan aan de hand van de volgende stelling (item) gemeten: 1. “Ik vind dat ik met mijn eigen beslissingsbevoegdheid als raadslid mag afwijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn” (Q13).

4.6.2. Operationalisatie van de controlevariabelen.

Naast de afhankelijke en onafhankelijke variabelen worden er ook een drietal controlevariabelen meegenomen, namelijk “*geslacht*”, “*politieke oriëntatie*” en “*politieke positie*”. Deze controlevariabele komt voort uit het derde theoretische begrip (de rolpercepties). Controlevariabelen zijn onafhankelijke variabelen die niet de focus zijn van het onderzoek, maar die wel een mogelijk invloed hebben op andere onafhankelijke variabelen (Stockemer, 2019, p. 16). Zo lijkt de variabele “*geslacht*” wel van invloed te zijn op de rolperceptie van een raadslid. Volgens Karlsson (2013) zitten vrouwelijke raadsleden namelijk vaker in de rol als “*Representant van de partij*” (Karlsson, 2013, p. 100). De andere controlevariabele: “*politieke oriëntatie*” lijkt dan ook invloed te zijn op de rolpercepties van gemeenteraadsleden. Gemeenteraadsleden die een linkse politieke oriëntatie hebben zitten dan vooral in de rol als “*Representant van de partij*” (Party representative) (zie 3.4 voor verdere uitleg) (Karlsson, 2012, p. 810). Een rolperceptie waarin de partijlijn dan leidend is voor het oordeel van een gemeenteraadslid. Dit betekent dan ook dat de burger weinig invloed kan uitoefenen, mits de meningen van de burger dan in overeenstemming zijn met de (linkse) partijlijn van het gemeenteraadslid (Karlsson, 2012, p. 801). Daarnaast lijkt de variabelen “*politieke positie*” ook van invloed te zijn op de rolperceptie van de raadsleden. Raadsleden die in de coalitie zitten zijn namelijk in veel minder gevallen “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate) (Karlsson, 2012, p. 811). Raadsleden die in een coalitie zitten zijn dus veel minder geneigd om de meningen en preferenties van burgers leidend te laten zijn in hun oordeel. Deze drie controlevariabelen worden bevraagd doormiddel van de volgende items: “*Wat is uw geslacht?*”(Q1), “*Hoe zou u uw politieke oriëntatie omschrijven als gemeenteraadslid?*”(Q4) en “*Bent u als gemeenteraadslid onderdeel van de coalitie of van de oppositie?*”(Q5).

Verder zijn ook drie andere controlevragen meegenomen, namelijk: 1. “*Bent u nu actief als gemeenteraadslid voor een gemeente?*”(Q2), 2. “*Heeft u als gemeenteraadslid ooit geparticipeerd in participatieve projecten?*”(Q6) en 3. “*In welke provincie bent u actief als gemeenteraadslid?*”(Q3). Deze laatste vraag (Q3) dient dan als een check voor de representativiteit van de steekproef.

4.6.3. Operationalisatie van de: “Houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie”.

Het eerste theoretische begrip uit het analysekader, namelijk de “*Houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie*” kan in drie deeloparationalisaties worden uitgesplitst. De eerste deeloparationalisatie behelst de factoren die worden aangedragen in het analyseraamwerk van Karlsson (2012) . De eerste dimensie omvat dan: “*de houding van gemeenteraadsleden tegenover*

algemene en specifieke vormen van burgerparticipatie” (Karlsson, 2012, p. 802). Uit deze dimensie zijn dan de volgende vier variabelen geoperationaliseerd: (1) *“houding tegenover algemene burgerparticipatie in de lokale democratie”*, (2) *“Houding tegenover het idee van burgerparticipatie”*, (3) *“Houding tegenover specifieke (gerapporteerde) vormen van burgerparticipatie”* en (4) *“Houding tegenover alle genoemde vormen van burgerparticipatie”* (zie figuur 10 voor de complete deeloperalisatie).

De eerste variabelen (*“houding tegenover algemene burgerparticipatie in de lokale democratie”*) is dan gemeten aan de hand van de volgende factor: *“De mate waarin gemeenteraadsleden – in algemene zin – positief zijn over burgerparticipatie in de gemeente waarin ze actief zijn als gemeenteraadslid”*. Bij deze factor is dan het volgende item gesteld in de enquête: 1. *“Ik ben tevreden met de manier waarop burgerparticipatie in het algemeen is geregeld in de gemeente waarin ik als raadslid actief ben”* (Q7). De tweede variabelen (*“Houding tegenover het idee van burgerparticipatie”*) is gemeten aan de hand van de volgende factor: *“De mate waarin gemeenteraadsleden positief staan tegenover het idee van burgerparticipatie”*. Bij deze factor is dan het volgende item gesteld: 1. *Ik sta als raadslid positief tegenover het idee van burgerparticipatie in de gemeente waarin ik als raadslid actief ben”* (Q8).

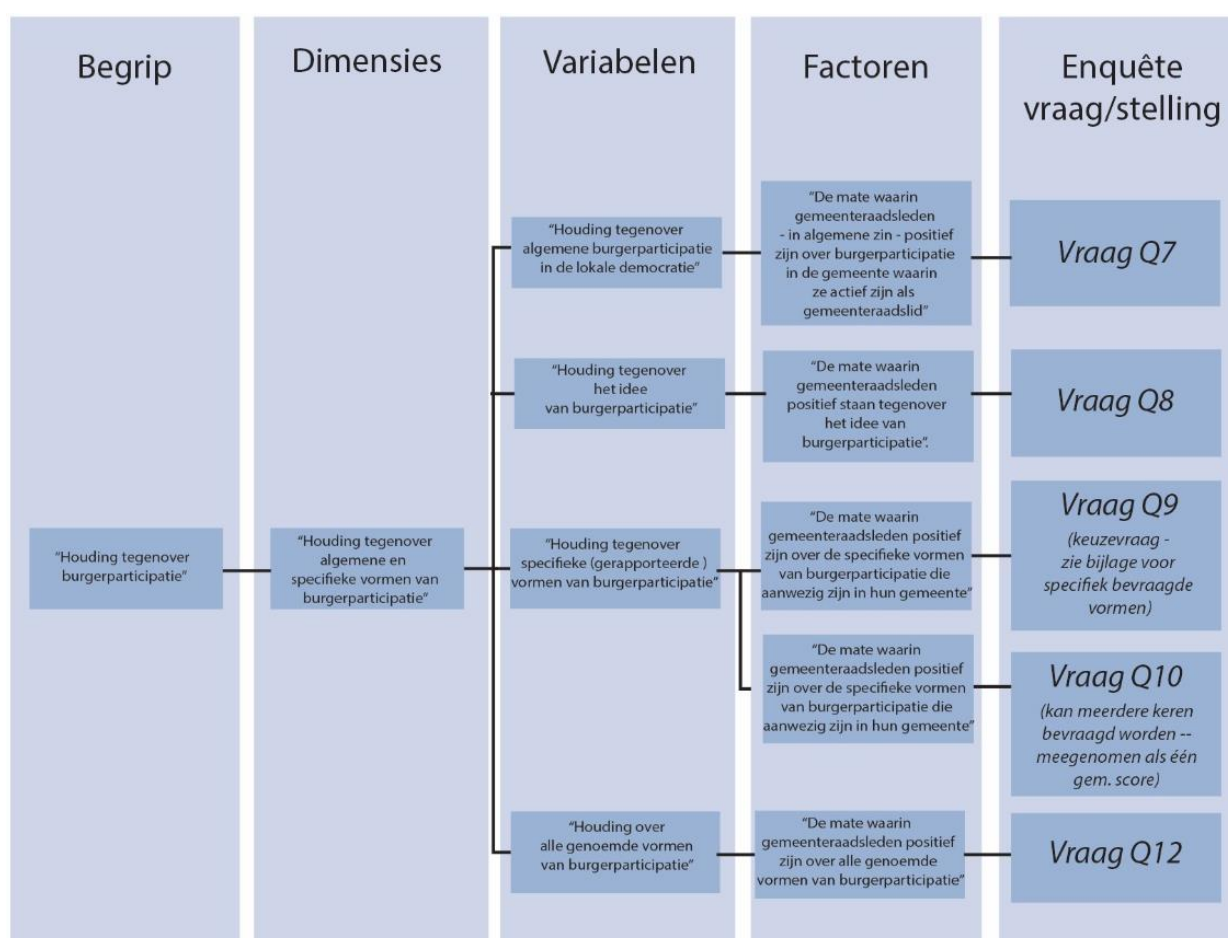
De derde variabelen die Karlsson benoemd omvat de *“houding van gemeenteraadsleden voor specifieke vormen van burgerparticipatie”*. Karlsson (2012) geeft dan een aantal mogelijke vormen en technieken van burgerparticipatie aan die gebruikt kunnen worden, zoals burgerpanels, (burger)referenda en opiniepeilingen (Karlsson, 2012, p. 802). Voor dit onderzoek is een meerkeuzevraag geformuleerd, waar de raadsleden zelf (meerdere) vormen en technieken van burgerparticipatie konden aankruisen. Deze vormen van burgerparticipatie komen deels uit het analysekader van Karlsson (2012) en deels uit de *“Monitor Burgerparticipatie 2018”* van ProDemos (Karlsson, 2012, p. 802; ProDemos – Huis van democratie en rechtstaat, 2018, p. 7). Daarna is gevraagd naar de tevredenheid over deze specifieke (en aangekruiste) vormen van participatie.

De volgende factor kan dan geformuleerd worden uit de bovenstaande variabele: *“De mate waarin gemeenteraadsleden positief zijn over de specifieke vormen van burgerparticipatie die aanwezig zijn in hun gemeente”*. Bij deze factor zijn dan de volgende items geformuleerd: 1. *“In de gemeente waarin ik als raadslid actief ben gebruiken wij de volgende vormen van burgerparticipatie”* (Q9) en 2. *“Ik sta positief tegenover (keuze(s) van respondent bij Q9) als vorm van burgerparticipatie”* (Q10). Bij vraag Q9 konden de raadsleden dan kiezen uit de volgende vormen van burgerparticipatie: (1) *Burgerreferenda*, (2) *Inspraakavonden*, (3) *Opiniepeilingen*, (4) *Interactieve websites of internetfora*, (5) *Burgerpanels/jury*, (6) *Stads, dorp of wijkgesprekken en schouwen*, (7) *Formeel burgerinitiatief*, (8) *Participatief begroten*, (9) *Anders of* (10) *Niet van toepassing*. Als de raadsleden *“niet van toepassing”* hadden ingevuld werden ze direct naar vraag Q13 geleid.

In de laatste variabele gaat het over de houding tegenover alle genoemde vormen van burgerparticipatie. Het gaat dan om de houding tegenover een index (opsomming) van alle genoemde vormen van burgerparticipatie (Karlsson, 2012, p. 802). De factor die hieruit volgt is dan: *“De mate waarin gemeente raadsleden positief zijn over alle genoemde vormen van burgerparticipatie”*. Uit deze factor kan dan het volgende item worden herleid: 1. *“Ik ben over het algemeen tevreden met de voorgenoemde vormen van burgerparticipatie die ik aangekruist heb”* (Q12). Vraag Q12 verscheen dan niet als respondenten het antwoord *“niet van toepassing”* hadden ingevuld bij vraag Q9. Figuur 10 laat de eerste deeloperalisatie zien.

Figuur 10

De eerste deeloperalisatie van de houding tegenover burgerparticipatie.

Noot: de eerste deeloperalisatie van de houding tegenover burgerparticipatie (Karlsson, 2012, p. 802).

Naast voorgenoemde variabelen van Karlsson (2012) zijn er ook andere variabelen en factoren die de houding tegenover participatieve projecten kunnen bepalen. Volgens Mckenna (2012) wordt deze houding namelijk ook gebaseerd op een persoonlijke calculatie (een som der delen) van problemen en kansen die participatieve projecten mogelijkwerijs kunnen veroorzaken (Mckenna, 2012, p. 106). De tweede deeloperalisatie is dan gebaseerd op deze mogelijke *probleemvariabelen*. De gerelateerde

dimensie is dan: *“mogelijke problemen die kunnen ontstaan bij participatieve projecten”*. De desbetreffende probleemfactoren vormen dan de relevante variabelen in deze deeloperalisatie (zie figuur 11 voor de complete deeloperalisatie). Daarbij zijn sommige probleemvariabelen ook latent van aard.

De eerste (probleem)variabele behelst dat participatieve projecten mogelijk gezien kunnen worden als een *“bron van politieke onenigheid”*. Participatieve projecten kunnen namelijk zorgen voor wat Mckenna (2012) een *“crisis van representatie”* noemt (Mckenna, 2012, p. 107). Gemeenteraadsleden of politici moeten dan op publieke wijze kiezen tussen de beleidslijn van de partij (partijlijn) of het voorkeursbeleid wat volgt uit participatieve projecten (Mckenna, 2012, pp. 106-107). Daaruit is de volgende factor herleid: *“de mate waarin gemeenteraadsleden bereid zijn te breken met de partijlijn bij uitkomsten van participatieve projecten”*. Het volgende item is dan bevraagd in de enquête: 1. *“Ik ben bereid te breken met het inhoudelijke standpunt van mijn partij als de uitkomsten van participatieve projecten daarom vragen”* (Q14).

De tweede probleemvariabele behelst dat participatieve projecten ook gezien kunnen worden als een *“bron van electorale risico's”*. Participatieve projecten kunnen dan gezien worden als platformen voor politieke rivalen. Dit geldt dan zowel voor rivalen binnen hun eigen politieke partij alsmede voor politieke rivalen binnen andere politieke partijen (Mckenna, 2012, p. 107). Uit deze variabele volgt dan de factor: *“de mate waarin gemeenteraadsleden participatieve projecten zien als platformen voor politieke rivalen”*. De volgende drie stellingen (items) zijn dan herleid uit deze factor: 1. *Ik zie participatieve projecten als een (verkiezings)platform voor de (volgende) verkiezingen* (Q15), 2. *Ik zie participatieve projecten als mogelijke (verkiezings)platformen voor mijn politieke tegenstanders* (Q16), en 3. *participatieve projecten fungeren als podium voor andere politieke partijen* (Q23).

De derde probleemvariabele stelt dat participatieve projecten ook gezien kunnen worden als een *“uitdagingen voor het systeem”*. Participatieve projecten kunnen dan wellicht een gevaar vormen voor de gepercipieerde legitimiteit van lokale politici. Dit omdat dergelijke participatieve projecten het representatieve democratische systeem ter discussie kunnen stellen. En juist dit representatieve systeem zorgt dan volgens Mckenna (2012) voor een legitimiteitsbasis voor politici (Mckenna, 2012, p. 107). Deze variabele is omgezet naar de factor: *“De mate waarin gemeenteraadsleden bang zijn dat participatieve projecten hun legitimiteit aantasten”*. De volgende drie stellingen (items) zijn dan voorgelegd aan de gemeenteraadsleden: 1. *“Ik ben bang dat participatieve projecten mijn legitimiteit als volksvertegenwoordiger aantasten”*(Q17), 2. *“Participatieve projecten vormen geen risico voor de legitimiteit van de gemeenteraad”* (Q18) en 3. *“Participatieve projecten vormen een risico voor de lokale representatieve democratie”* (Q24).

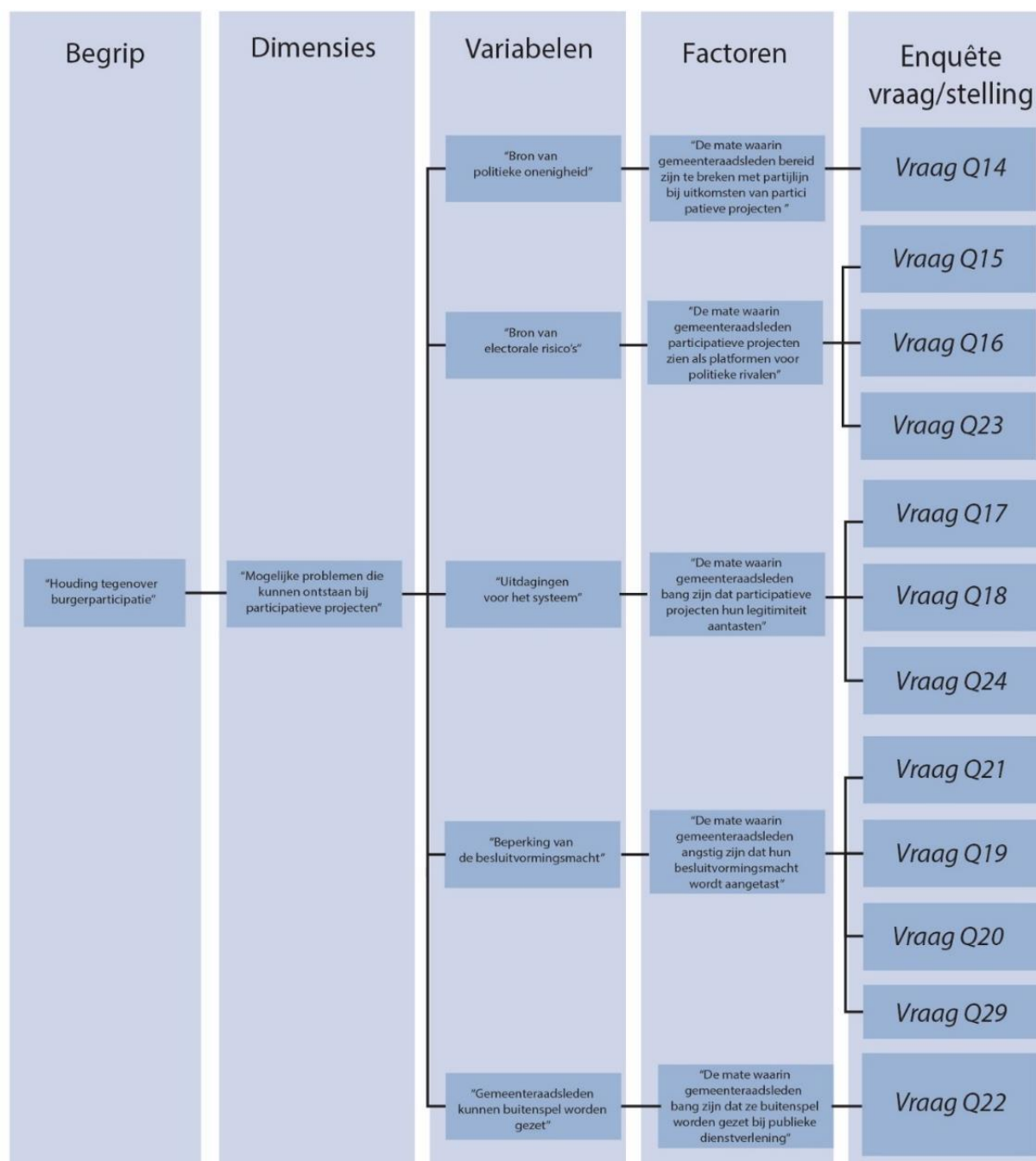
De vierde probleemvariabele is verwant aan de voorgenoemde legitimiteitskwestie. Deze probleemvariabele stelt dat participatieve projecten wellicht de *“besluitvormingsmacht beperken”*.

Lokale politici zijn dan bang dat hun manoeuvreerruimte en besluitvormingsmacht beperkt worden als participatie projecten direct het beleidsproces beïnvloeden (Mckenna, 2012, p. 107). Hier is dan de factor: *“de mate waarin gemeenteraadsleden angstig zijn dat hun besluitvormingsmacht wordt aangetast”* van toepassing. Uit deze factor zijn dan de volgende stellingen (items) geformuleerd voor de enquête: 1. *“Participatieve projecten tasten de besluitvormingsmacht van de gemeenteraad aan”*(Q21), 2. *Participatieve projecten beperken de manoeuvreerruimte van de gemeenteraad bij beleidskwesties”*(Q19), 3. *“Door participatieve projecten heb ik als gemeenteraadslid minder te zeggen bij beleidskwesties”*(Q20) en 4. *“Ik ben bang dat participatieve projecten mijn zeggenschap in beleidsprocessen aantasten”* (Q29).

De vijfde en laatste probleemvariabele behelst dat *“gemeenteraadsleden buitenspel kunnen worden gezet”*. Dit refereert aan de angst dat een gemeenteraadslid minder verkiesbaar is als hij of zij niet direct de diensten kan verbeteren, omdat deze (gedeeltelijk) overgenomen worden door de burgers via participatieve projecten (Mckenna, 2012, p. 107). De gerelateerde factor is dan: *“de mate waarin gemeenteraadsleden bang zijn dat ze buitenspel worden gezet (bij publieke dienstverlening) door participatieve projecten”*. Daarbij is de volgende stelling bevroegd aan de gemeenteraadsleden: 1. *“Door participatieve projecten heb ik als gemeenteraadslid minder te zeggen in de publieke dienstverlening binnen de gemeente waarin ik actief ben als raadslid”* (Q22).

Figuur 11

De tweede deelooperationalisatie van de houding tegenover burgerparticipatie.

Noot: de tweede deelooperationalisatie van de houding tegenover burgerparticipatie

(Mckenna, 2012, pp.106-107).

Binnen de derde deelooperationalisatie gaat het over de mogelijke kansen die lokale politici zien in participatieve projecten. Participatieve projecten kunnen dan gebruikt worden door lokale politici om onder andere de lokale gemeente beter te managen (Mckenna, 2012, p. 107). De gerelateerde dimensie is dan: *"Mogelijk kansen die kunnen ontstaan bij participatieve projecten"*. Figuur 12 laat deze deelooperationalisatie zien.

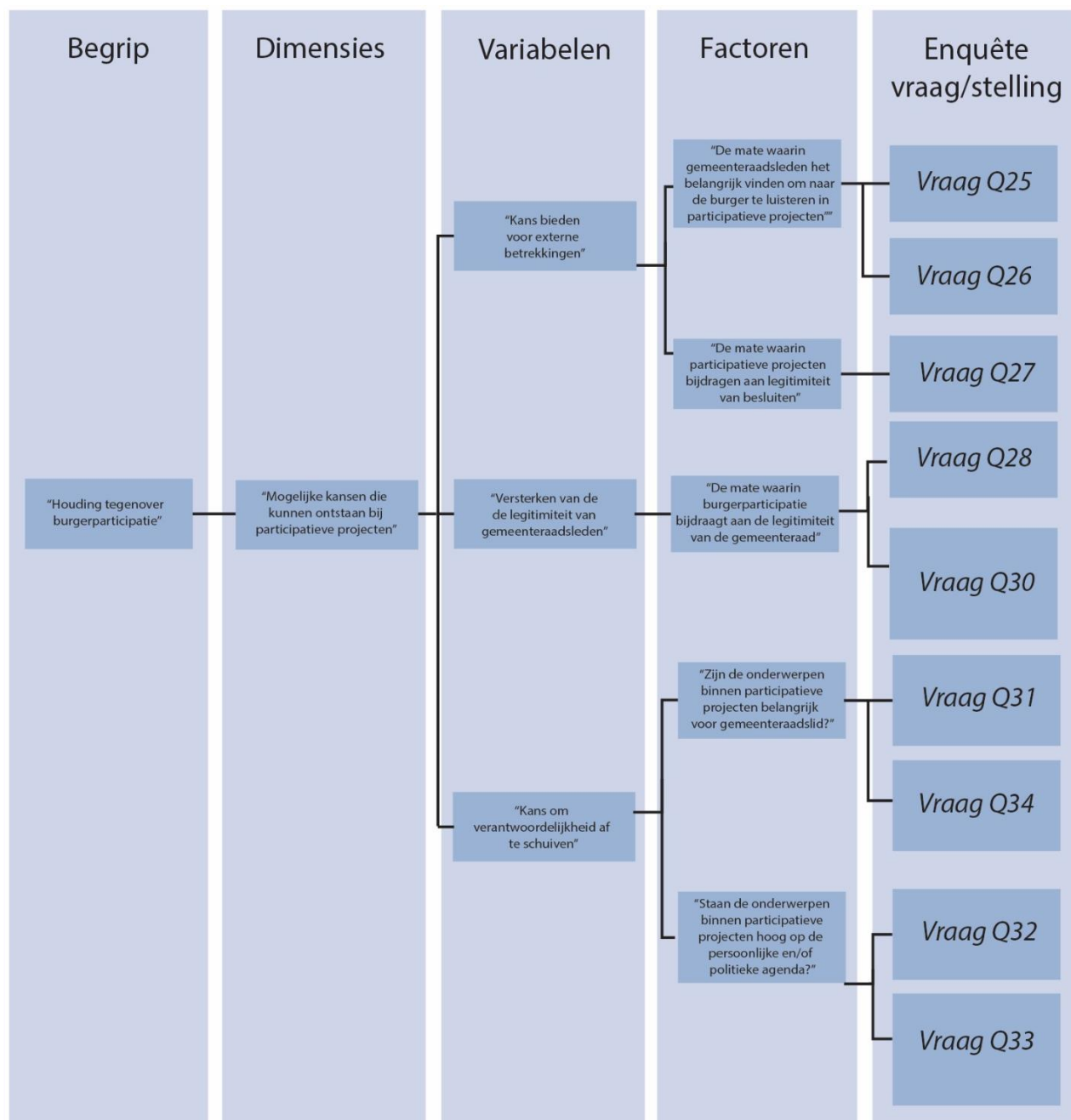
De eerste (kans)variabele is dat participatieve projecten een *“kans bieden voor externe betrekkingen”* (public relations). Participatieve projecten hebben dan een ogenschijnlijk pr voordeel voor de politicus. Dergelijke participatieve projecten laten immers zien dat lokale politici luisteren naar de bevolking. Daarnaast helpen participatieve projecten dan ook om moeilijke besluiten meer legitiem te maken (Mckenna, 2012, p. 107). Deze variabele valt uit te splitsen in twee factoren, namelijk: *“de mate waarin gemeenteraadsleden het belangrijk vinden om naar de burger te luisteren in participatieve projecten”* en *“de mate waarin participatie met de burgers bijdraagt aan de legitimiteit van besluiten”*. De volgende drie stelling (items) kunnen dan herleid worden uit deze factoren: 1. *“Ik vind het belangrijk om binnen participatieve projecten naar de burger te luisteren”*(Q25), 2. *“Door participatieve projecten kan ik als raadslid laten zien dat ik naar de burger luister”*(Q26) en 3. *“Participatieve projecten helpen om moeilijke besluiten meer legitiem te maken”* (Q27).

De tweede variabele behelst dat participatieve projecten ook kunnen leiden tot het *“versterken van de legitimiteit van gemeenteraadsleden”*. In participatieve projecten waar gemeenteraadsleden een formele rol hebben kunnen dergelijke projecten juist het representatief democratische systeem versterken (Mckenna, 2012, p. 107). Deze variabele is gemeten aan de hand van de factor: *“De mate waarin burgerparticipatie bijdraagt aan de legitimiteit van de gemeenteraad en raadsleden”*. Uit deze factor zijn dan de volgende twee stellingen (items) geformuleerd: 1. *“Participatieve projecten dragen bij aan de legitimiteit van de gemeenteraad”* (Q28) en 2. *“Het bijdragen aan participatieve projecten draagt bij aan het versterken van mijn persoonlijk legitimiteit als gemeenteraadslid”* (Q30).

De derde en laatste variabele is dat participatieve projecten een kans bieden om *“verantwoordelijkheden af te schuiven”*. Dit betekent dat participatieve projecten de kans bieden voor gemeenteraadsleden om politieke prioriteiten te stellen en kwesties van *“lage politiek”* (low politics) af te schuiven richting deze participatieve projecten (Mckenna, 2012, p. 107). Participatieve projecten zijn dan een manier van politiek timemanagement. Met kwesties van lage politiek wordt bedoeld dat politici hun beperkte middelen (denk aan tijd) focussen op punten die er voor hun het meest toe doen (high politics), terwijl ze de minder belangrijk punten (*“low politics”*) delegeren naar anderen (Mckenna, 2012, p. 106). Deze variabele is dan vertaald naar de volgende twee factoren: *“De mate waarin de onderwerpen binnen participatieve projecten belangrijk zijn voor een gemeenteraadslid”*, en *“De mate waarin de onderwerpen binnen participatieve projecten hoog op de persoonlijke en/of politieke agenda staan”*. Deze factoren zijn dan vertaald in de volgende vraagstellingen (items): 1. *“De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten zijn belangrijk voor mij als gemeenteraadslid”*(Q31), 2. *“De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten staan hoog op mijn politieke agenda als raadslid”*(Q32), 3. *“De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten staan hoog op mijn persoonlijke agenda als raadslid”* (Q33) , 4. *“Participatieve projecten geven een juist beeld van mijn persoonlijke prioriteiten als gemeenteraadslid”* (Q34). Figuur 12 laat de volledige deeloperalisatie zien.

Figuur 12

De derde deeloperalisatie van de houding tegenover burgerparticipatie.

*Noot: de derde deeloperalisatie van de houding tegenover burgerparticipatie
(Mckenna, 2012, p. 107).*

4.6.4. Operationalisatie van de: “De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden”.

Het tweede theoretische begrip wat Karlsson (2012) benoemt gaat over de communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden. Zoals eerder gesteld geeft Karlsson (2012) aan dat de meeste participatieve projecten slechts informatief en consultatief van aard zijn, waardoor burgers geen directe stem hebben in de politiek-bestuurlijke besluitvorming. Communicatie kan er dan voor zorgen dat de preferenties, kennis en suggesties van burgers toch de gemeenteraadsleden kunnen bereiken en kunnen beïnvloeden (Karlsson, 2012, p. 807). Het is dan volgens Karlsson (2012) van belang om de bestaande interacties en communicatie-infrastructuur te onderzoeken rondom participatieve projecten (Karlsson, 2012, p. 807).

Karlsson geeft daarbij twee dimensies (zie figuur 13 voor de operationalisatie) (Karlsson, 2012, p. 802). Binnen de eerste dimensie gaat het dan over: “*de bestaande interacties van burgercommunicatie door gemeenteraadsleden*”. Het gaat dan om de bestaande en gerapporteerde kanalen van communicatie tussen de burgers en de raadsleden. Er wordt dan een onderscheid gemaakt tussen meer klassieke vormen (interacties) van burgercommunicatie zoals werkbezoeken, telefonisch contact en persoonlijke gesprekken en modernere digitale vormen van burgercommunicatie zoals email, online forums en blogs.

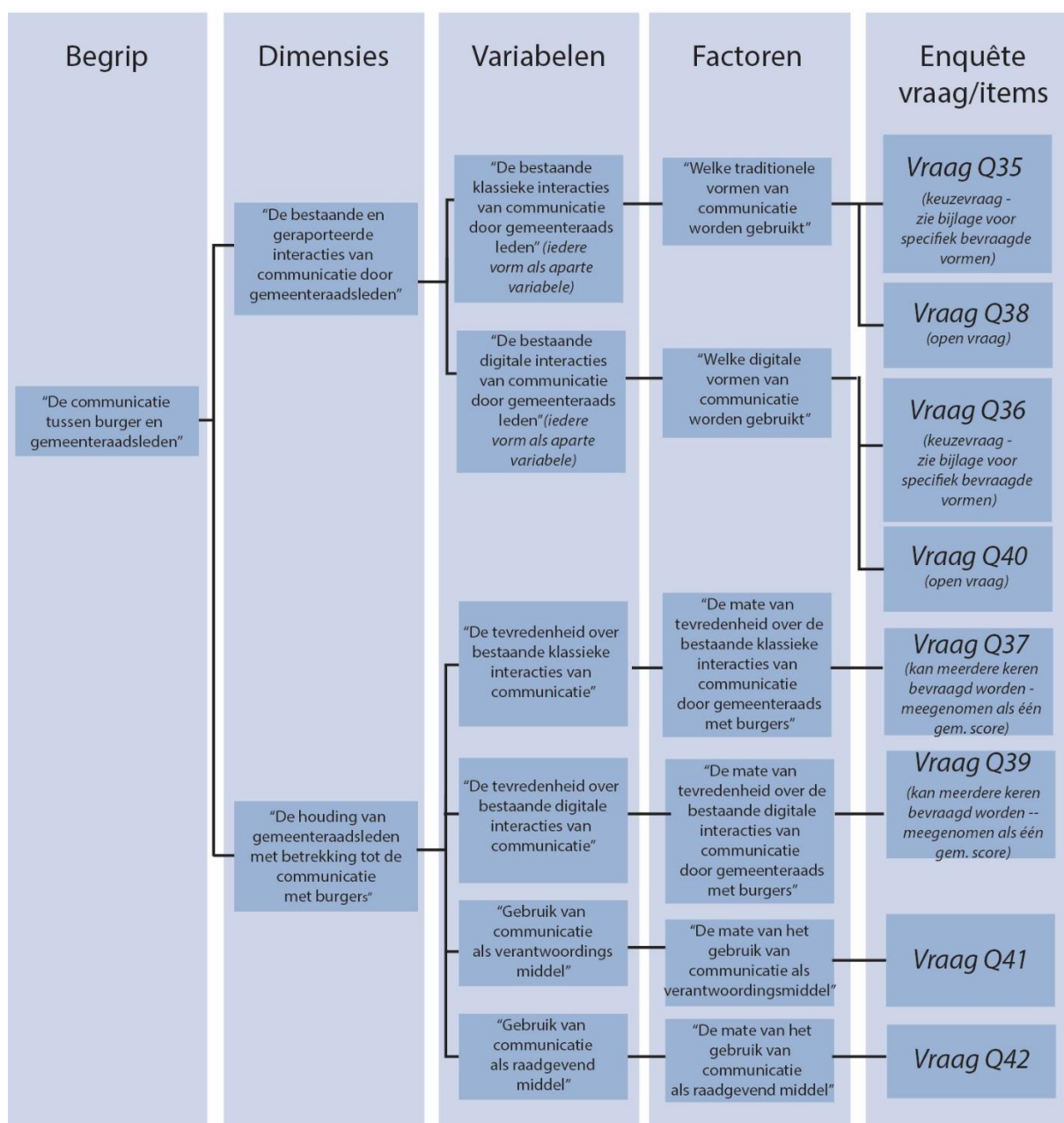
Deze dimensie is dan uiteengegrafeld in meerdere variabelen. Enerzijds gaat het dan om variabelen waarin “*de bestaande klassieke interacties van communicatie door gemeenteraadsleden*” worden benoemd. Daarbij worden alle klassieke communicatievormen uit de theorie Karlsson (2012) als aparte variabele gezien. Concreet betekent dit dus dat: (1) *werkbezoeken*, (2) *telefonisch contact*, (3) *persoonlijke gesprekken* of (4) *anders* de vier relevante variabelen vormen (in de figuur 13 is dit voor de leesbaarheid geabstraheerd). De relevante factor voor deze variabelen zijn dan : “*Welke traditionele vormen van communicatie tussen burger en gemeenteraadsleden worden gebruikt*” De volgende meerkeuzevraag is vervolgens uit deze factor herleid: 1. *Kruis aan welke vorm(en) van klassieke communicatie u gebruikt als gemeenteraadslid om contact met de burgers te leggen*” (Q35). Voor deze vraag hadden de respondenten de keuze uit de volgende communicatiemiddelen: (1) *werkbezoeken*, (2) *telefonisch contact*, (3) *persoonlijke gesprekken* of (4) *anders*. Daarnaast is in een open essayvraag (Q38) aan de respondenten gevraagd welke klassieke communicatiemiddelen ze verder gebruikten voor het contact richting de burger. Deze vraag is voortgekomen uit de pilotstudy, waarin werd aangegeven dat er ook de behoefte was om zelf een aantal communicatiemiddelen op te schrijven. De open vraag was: 1. “*Kunt u aangeven welke andere vormen van klassieke communicatie u verder gebruikt voor het contact richting de burger?*”(Q38). Deze vraag is dan niet meegenomen in de analyse.

Anderzijds zijn ook de digitale interacties van communicatie meegenomen, het gaat dan om: “*de bestaande digitale interacties van communicatie door gemeenteraadsleden*”. Ook hier worden de

genoemde digitale interacties uit de theorie van Karlsson (2012) gezien als aparte variabelen. Het gaat dan concreet om de volgende variabelen/digitale interacties: (1) *email*, (2) *online forums*, (3) *blog* of (4) *anders*. De relevante factor is hier dan: “*Welke digitale vormen van communicatie tussen burger en gemeenteraadsleden worden gebruikt*”. Waaruit de volgende meerkeuzevraag is herleid: 1. *Kruis aan welke vorm(en) van digitale communicatie u gebruik als gemeenteraadslid om contact met de burger te leggen (Q36)*. Bij deze vraag hadden de respondenten de keuze uit de volgende digitale middelen: (1) *email*, (2) *online forums*, (3) *blog* of (4) *anders*. Net als bij vraag Q35 is hier ook een open essayvraag (Q40) gesteld met de vraag of er andere digitale vormen gebruikt worden in het contact richting de burger. De open essayvraag was: 1. “*Kunt u aangeven welke andere vormen van digitale communicatie u verder gebruikt voor het contact richting de burger?*”(Q40). Figuur 13 (op de volgende pagina) laat de volledige operationalisatie zien.

Figuur 13

De operationalisatie van de communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden.

Noot: operationalisatie van de communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden

(Karlsson, 2012, pp. 802-807).

In de tweede dimensie gaat het over: "de houding van gemeenteraadsleden met betrekking tot de communicatie met burgers". Deze dimensie is dan vierledig en kent vier variabelen. Als eerste gaat het dan om de tevredenheid over de bestaande en gerapporteerde klassieke communicatiemiddelen tussen gemeenteraadsleden en burgers. De relevante variabele is dan: "de tevredenheid over bestaande klassieke interacties van communicatie". Uit deze variabele is dan de volgende factor herleid: "de mate van tevredenheid over de bestaande klassieke interacties van communicatie tussen gemeenteraadsleden en burgers". De vraag hangt dan samen met vraag Q35 (bestaande en

gerapporteerde klassieke communicatievormen). Als een respondent een vorm had aangekruist bij Q35 dan kregen ze bij vraag Q37 de vraag hoe tevreden ze waren over deze aangekruiste vorm. De volgende vraag is dan (per aangekruiste vorm) gesteld: *1. Ik ben als gemeenteraadslid tevreden over de (bij Q35 aangekruiste vormen) als vorm van klassiek communicatiemiddel richting de burger*”(Q37). De tevredenheidsscores op alle (reeds) aangekruiste vormen zijn dan meegenomen als één gemiddelde tevredenheidsscore per respondent (zie de analyse in hoofdstuk vijf).

Bij de tweede variabele gaat het om de tevredenheid over de bestaande en gerapporteerde digitale vormen van communicatie tussen de burgers en de raadsleden. De relevante variabelen is dan: *“de tevredenheid over bestaande digitale interacties van communicatie”*. Waaruit de volgende factor is herleid: *“de mate van tevredenheid over de bestaande digitale interacties van communicatie tussen gemeenteraadsleden en burgers”*. Waaruit de volgende vraag is herleid: *1. “Ik ben als gemeenteraadslid tevreden over de (bij Q36 aangekruiste vormen) als vorm van digitaal communicatiemiddel richting de burger”*(Q39). Ook hier gold hetzelfde principe als bij vraag Q37, alle tevredenheidsscores op (eerder) aangekruiste vormen zijn ook hier meegenomen als één gemiddelde tevredenheidsscore per respondent.

Als derde gaat het dan om de vraag of gemeenteraadsleden communicatie naar burgers gebruiken om verantwoording af te leggen over hoe ze hebben gestemd (Karlsson, 2012, p. 809). Dit is een communicatief element wat duidelijk meer in de democratische traditie van de *“representatieve democratie”* zit, aangezien het besluit zelf door de gerepresenteerde wordt genomen zonder invloed van de burger. Communicatie met de burger dient dan slechts als *“informer en achteraf”*.

Communicatie is hier dus een *“verantwoordingsmiddel”*. Hieruit is de volgende variabele herleid: *“Gebruik van communicatie als verantwoordingsmiddel”*. Uit deze variabele is dan de volgende factor afgeleid: *“De mate van het gebruik van communicatie als verantwoordingsmiddel”*. Dit resulteerde in het volgende item: *1. Ik gebruik communicatie als middel om mijn keuze (stem) te verantwoorden naar de burgers*”(Q41)

Als vierde gaat het dan om de vraag of gemeenteraadsleden communicatie naar burgers gebruiken om informatie en raad te verzamelen voordat ze een besluit nemen (Karlsson, 2012, p. 809).

Communicatie is dan ook meer een *“raadgevend middel”* voor gemeenteraadsleden. De volgende variabelen is dan hieruit herleid: *“Gebruik van communicatie als raadgevend middel”*, waaruit de volgende factor is herleid: *“De mate van het gebruik van communicatie als raadgevend middel”*. Uit deze factor is dan de volgende stelling (item) voorgelegd aan de respondenten: *1. “Ik gebruik communicatie als middel om meningen te peilen voordat ik stem binnen de gemeenteraad* (Q42)”.

4.6.5. Operationalisatie van de: “Rolpercepties van gemeenteraadsleden”.

Bij de “*Rolpercepties van gemeenteraadsleden*” gaat het erover hoe de gemeenteraadsleden hun representerende rol in de representatieve democratie opvatten (Karlsson, 2012, p. 801). Dit begrip wordt door Karlsson (2012) dan uiteengehaald in drie ideaaltypische rolpercepties, die in deze operationalisatie worden opgevat als aparte variabelen.

De eerste variabele of rolperceptie is die als “*Vrij gemandateerde*” (Trustee), waarin een gemeenteraadslid acteert op basis van zijn eigen persoonlijke oordeel, ongeacht partijstandpunt of de wil van het electoraat. Om in meer Burkeaanse termen te spreken moet een gemeenteraadslid dan zijn: “[...] *his mature judgment, his enlightened conscience*” volgen (Burke, 1777, p. 353). Eulau et al. (1959) geven dan aan dat het eigen oordeel van een raadslid zowel moreel als rationeel van aard kan zijn (Eulau et al., 1959, p. 749).

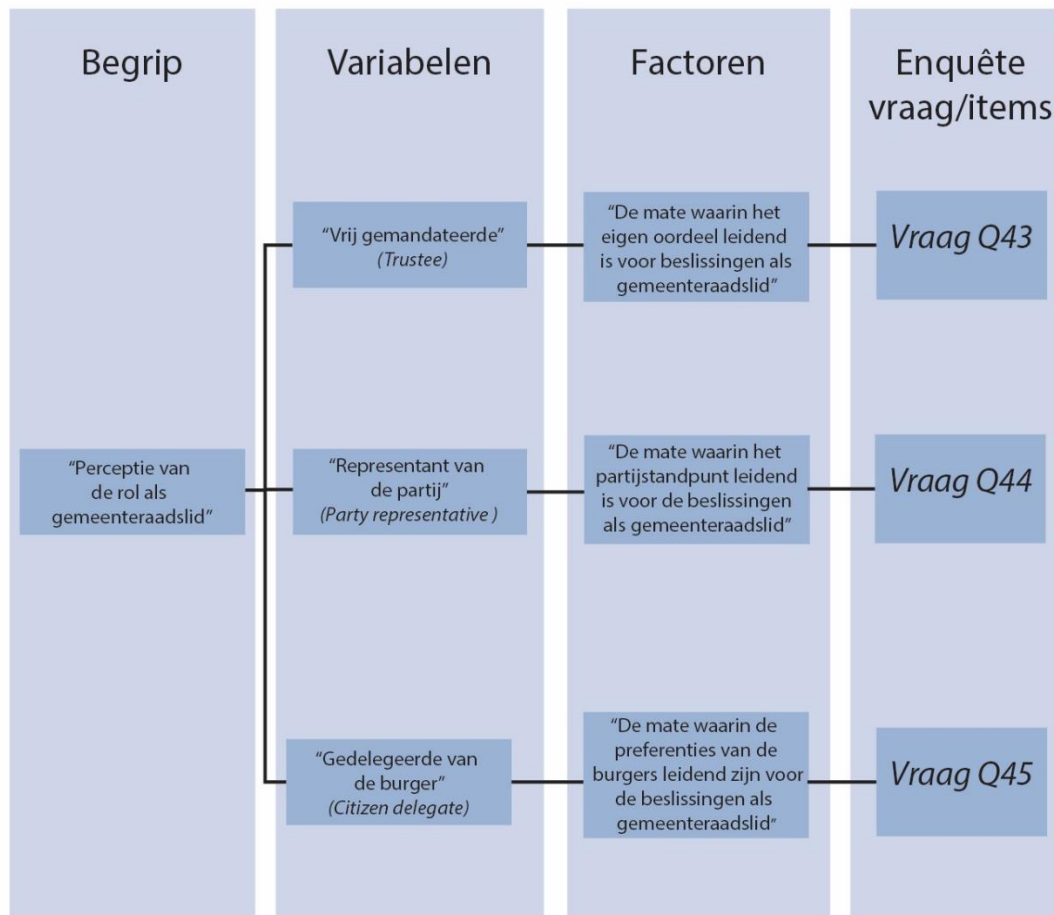
Deze volgende factor is dan herleid uit deze rolperceptie: “*De mate waarin het eigen oordeel leidend is voor beslissingen in de gemeenteraad*”. De volgende stelling is dan voorgelegd aan de respondenten: 1. “*De mate waarin het partijstandpunt leidend is voor de beslissingen in de gemeenteraad*” (Q43).

De tweede variabele (of rolperceptie) is die als “*Representant van de partij*” (Party representative), waarin een gemeenteraadslid acteert op basis van het standpunt van zijn of haar partij. De partijlijn is dan leidend, zelfs als dergelijke partijpolitieke standpunten formeel tegen het eigen oordeel ingaan van het gemeenteraadslid in kwestie (Weber, 2017, pp. 73-74). De volgende factor is dan uit deze variabele herleid: “*De mate waarin het partijstandpunt leidend is voor de beslissingen in de gemeenteraad*”. Uit deze factor is dan het volgende item herleid: 1. “*Ik laat mij voornamelijk leiden door het standpunt van mijn partij als ik stem binnen de gemeenteraad*” (Q44).

De derde variabelen (of rolperceptie) is die als “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate), waarin een gemeenteraadslid acteert op basis van de wil van het electoraat (de burgers) (Karlsson, 2012, p. 802). Die wil van het electoraat kan zich dan op meerdere manieren manifesteren. Enerzijds kan er sprake zijn van consultatie door de burgers, een raadslid laat zich dan informeren door de burgers (zie ook de vorige operationalisatie over communicatie als raadgevend middel). Anderzijds kan er sprake zijn van meer directere instructies van burgers. Welke vorm dan ook prevalent is, in de basis is de wil van het electoraat en daarmee de wil van de burgers leidend. Uit deze rolperceptie kan dan de volgende factor worden herleid: “*De mate waarin de preferenties van de burger leidend zijn voor de beslissingen in de gemeenteraad*”. Uit deze factor is dan het volgende item bevraagd aan de gemeenteraadsleden: 1. “*Ik laat mij voornamelijk leiden door de preferenties en meningen van de burgers als ik stem binnen de gemeenteraad*” (Q45). Figuur 14 laat de volledige operationalisatie zien.

Figuur 14

De operationalisatie van de communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden.

*Noot: De operationalisatie van de perceptie van de rol als gemeenteraadslid
(Karlsson, 2012, pp. 802-807).*

4.7. Richting de regressieanalyse

In het volgende hoofdstuk zullen de resultaten uit de analyse worden gepresenteerd. Daarbij zal eerst worden ingegaan op een aantal descriptieve statistieken. Als tweede wordt ingegaan op de verlopen procedure binnen de lineaire regressieanalyse. Als derde worden de vier regressieanalyses en de resultaten gepresenteerd.

Resultaten

5.1. Een aantal descriptieve statistieken.

In deze eerste deelparagraaf worden een aantal descriptieve statistieken gepresenteerd. Er wordt dan onder ander stilgestaan bij de representativiteit van de resultaten, de response rate, de politieke en sociale samenstelling van de respondenten en de respons op de afhankelijke variabele.

Als eerste komt de response rate aan bod. Na het sluiten van de enquête hadden in totaal 319 raadsleden gereageerd op de oproep om deze enquête in te vullen. Dit hield in dat 29,8% van alle raadsleden die geselecteerd waren voor de steekproef ook daadwerkelijk de enquête hadden ingevuld. Daarmee was de response rate iets lager dan de door Nulty (2008) voorgeschreven 33,3% (Nulty, 2008, pp. 302-303). Bij de response rate moet echter wel een belangrijke kanttekening worden gemaakt. Niet alle raadsleden hebben namelijk de enquête volledig ingevuld. Dit heeft als consequentie dat niet alle respondenten zijn meegenomen in de analyses. De gehanteerde n binnen de regressieanalyses reikt dan tussen de 264 en 272 respondenten.

Als tweede komt de representativiteit van de resultaten aan bod. In de enquête is gevraagd aan de raadsleden in welke provincie ze actief waren. Deze vraag is gesteld om zo de uiteindelijke resultaten te vergelijken met de proportionele allocatie van de steekproef. Met de vraag wordt het dan ook mogelijk om de representativiteit van de resultaten te checken: zijn de resultaten dan consistent met de eerder berekende proportionele allocatie? De resultaten laten zien (zie tabel 6 op de volgende pagina – voor het voorbeeld bij de variabele geslacht) dat sommige strata wat over- en ondergepresenteerd zijn in de uiteindelijke database. Zo zijn de resultaten uit provincie Gelderland iets overgerepresenteerd ten opzichte van de oorspronkelijke proportionele allocatie. Daarentegen zijn de resultaten uit de provincie Drenthe juist wat ondergepresenteerd ten opzichte van de proportionele allocatie. Toch zijn er geen grote vertekeningen te zien in de uiteindelijke allocatie van de resultaten. Dit betekent echter wel dat de resultaten iets voorzichter moeten worden geïnterpreteerd.

Tabel 6

Vergelijking proportionele allocatie met respondenten van de enquête.

In welke provincie actief	Proportionele allocatie (aantal)	Proportionele Allocatie (percentage)	Resultaten Steekproef (aantal)	Resultaten Steekproef (percentage)
Provincie Drenthe	44	4.1%	10	3.2%
Provincie Flevoland	24	2.2%	7	2.2%
Provincie Friesland	42	3.5%	15	4.8%
Provincie Gelderland	203	15.0%	56	18.0%
Provincie Groningen	35	3.3%	7	2.3%
Provincie Limburg	78	7.2%	27	8.7%
Provincie Noord-Brabant	182	17.0%	54	17,4%
Provincie Noord-Holland	113	10.5%	41	13.2%
Provincie Overijssel	83	7.7%	28	9%
Provincie Utrecht	58	5.4%	23	7.4%
Provincie Zeeland	55	5.1%	12	3.6%
Provincie Zuid-Holland	150	14.1%	31	10%
Totaal	1067	100%	311	100%

Noot: een vergelijking van de proportionele allocatie van de steekproef met de daadwerkelijke resultaten van de enquête. Dit zijn de resultaten van de variabele *geslacht*, andere variabelen en items hebben meer missing values.

Als derde komt de sociale en politieke samenstelling van de respondenten ter sprake. De vragen over het “*geslacht*”, “*politieke oriëntatie*” en “*politieke positie*” geven dan een beeld van de politieke en sociale samenstelling van de raadsleden. Als eerste het aspect “*geslacht*”. De grote meerderheid van de respondenten (211 raadsleden) identificeerde zich met het mannelijk geslacht. Dit correspondeert dan met 67,8% van het totaal aantal raadsleden die gereageerd hebben op de enquête. Een kleine minderheid van de respondenten (96 raadsleden) identificeerde zich met het vrouwelijke geslacht, wat correspondeert met 30,8% van het totaal aantal reacties. 4 respondenten hadden bij geslacht “*anders*” of “*wil ik niet zeggen*” ingevuld.

Qua “*politieke oriëntatie*” identificeerde bijna de helft van de respondenten (49,8%) zich met het politieke centrum. Dit hield in dat 159 raadsleden zich het meest identificeerde met een centristische politieke oriëntatie. Een kleiner gedeelte van de raadsleden identificeerde zich met een links- of rechtspolitieke oriëntatie. De verhouding tussen een links- of rechtspolitieke oriëntatie was daarbij redelijk in evenwicht. 67 raadsleden identificeerde zich namelijk met een rechtspolitieke oriëntatie. Dit correspondeert met 21% van het totaal aantal raadsleden. 79 raadsleden identificeerde zich daarentegen met een linkspolitieke oriëntatie. 24,8% van de gemeenteraadsleden identificeerde zich dus als politiek links. Qua “*politieke positie*” viel op dat de meeste raadsleden onderdeel waren van de

regerende gemeentelijke coalities. Een redelijk grote meerderheid (60,9%) van de raadsleden behoorde namelijk tot de coalitie. Anderzijds maakte een kleine minderheid, namelijk 111 raadsleden (36,2%) deel uit van de politieke oppositie. 2,9% (9 raadsleden) hadden een andere politieke positie.

Als vierde komt de respons van de afhankelijke variabelen aan bod. In het geval van de afhankelijke variabelen was een tamelijk grote meerderheid van de raadsleden (74,8%) het “*eens*” of “*tamelijk eens*” met de stelling dat ze met hun eigen beslissingsbevoegdheid mogen afwijken van uitkomsten van participatieve projecten. Veel raadsleden zijn dus gewillig om met hun primaat (van de politiek) af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Slechts 6.1% van de raadsleden waren het “*tamelijk oneens*” of “*zeer mee oneens*” met de stelling. Een zeer klein gedeelte van de respondenten ziet daarmee de uitkomsten van participatieve projecten als een zuiver en niet negeerbaar autoratief mandaat van de burger.

5.2. Het checken van de assumpties en mogelijke dataproblemen.

Als eerste zijn de assumpties van de OLS lineaire regressie en de mogelijke dataproblemen van multicollineariteit en outliers (uitbijters) gecheckt. Er wordt in dit onderzoek een alpha (betrouwbaarheidspercentage) gehanteerd van 0.05 (95%). De assumptie van “*lineariteit*” is gecheckt doormiddel van het analyseren van de relevante scatterplots van de individuele verbanden tussen de predictoren (onafhankelijke variabelen) en de afhankelijke variabelen. De assumptie van lineariteit was zowel voor de individuele items, als de modellen niet geschonden.

De tweede assumptie, die van “*normaal verdeelde residuen*” is gecheckt met behulp van de opgevraagde histogrammen, de Q-Q plots, de “*Shapiro-Wilk Test*” en de “*Kolmogorov-Smirnov Test*”. Bij de histogrammen moet er dan een normaalverdeling (een Bell-curve) te zien zijn. De Q-Q plot moet dan geen afwijkingen tonen van de normaal verdeelde lijn. En de Shapiro-Wilk en Kolmogorov-Smirnov testen mogen geen significante waarden hebben (Field, 2018, p. 250). Deze twee laatste testen moeten echter volgens Field (2018) wel met enige voorzichtigheid gebruikt worden, omdat zowel de Kolmogorov-Smirnov Test alsmede de Shapiro-Wilk Test snel significant worden als er kleine afwijkingen zijn in de normaalverdeeldheid van de variabele (Field, 2018, p. 1022-1035).

Deze assumptie was in eerste instantie geschonden. Vele items hadden namelijk een links-scheve verdeling (positively skewed distribution), significante Kolmogorov-Smirnov en Shapiro-Wilk testen (met een p -waarde van $p < .05$) en afwijkingen in de Q-Q plot. Enkele items hadden ook een rechtsscheve verdeling (negatively skewed distribution). Toch is er voor gekozen om de items niet direct mathematisch te transformeren (bijvoorbeeld via een logaritmische, kwadratische of wederzijdse (reciprocal) transformatie). Dit heeft te maken met het feit dat niet normaal verdeelde (skewed) variabelen nog steeds valide resultaten kunnen geven (Schmidt & Finan, 2018, p. 146). Arbitraire mathematische transformaties kunnen dan juist statistische bias introduceren in het model (Schmidt &

Finan, 2018, p. 146). Omdat de assumptie van “*homoscedasticiteit*” ook was geschonden zijn de data getransformeerd via een “*Wild bootstrap*” techniek om zo robuuste resultaten te krijgen.

De derde assumptie gaat over de “*onafhankelijke (ongecorreleerde) meetfouten*”. Deze assumptie is getest doormiddel van de “*Durbin-Watson Test*”. Deze assumptie is zowel per item, als voor additieve effecten in het model getest. In de Durbin-Watson test moet de *DW*-waarde dan rond de 2 liggen om te kunnen spreken van ongecorrleerde meetfouten. Een *DW* van minder dan 1 en meer dan 3 geldt dan als zorgelijk (Field, 2018, p. 1015). Deze assumptie was zowel in de modellen als in de individuele items niet geschonden.

De vierde assumptie is die van “*homoscedasticiteit*”, ook wel “*homogeniteit van varianties*” genoemd. Deze assumptie is gecheckt doormiddel van scatterplots (ZPRED-ZRESID scatterplots), de “*Levene’s Test*” en de “*Breusch-Pagan Test voor heteroskedasticiteit*”. Hierbij geldt dat de Levene’s test en de Breusch-Pagan test een niet significante waarde ($p > .05$) moeten hebben om te kunnen spreken van homoscedasticiteit. Deze assumptie is geschonden in de meeste variabelen. De Levene’s test dan wel de Breusch-Pagan test waren voor de meeste variabelen significant, ook vertoonde sommige scatterplots een niet-rechthoekige vorm, waardoor niet langer van homogeniteit van varianties kon worden uitgegaan.

Zoals eerder gesteld is er niet voor gekozen om de variabelen mathematisch te transformeren via een logaritmische, kwadratische of wederzijdse (reciprocal) transformatie (welke mogelijk zijn bij heteroscedastische data, zie Field p. 269 (2018)). In dit onderzoek is dan gekozen om de modellen te bootstrappen met behulp van de “*Wild Bootstrapping*” techniek. Deze bootstrapping-techniek kan dan gebruikt worden in modellen waarvan de assumptie van homoscedasticiteit verworpen is (Flachaire, 2005, p. 3). Het bootstrappen zelf is een resampling-techniek waarbij uit bestaande data (de resultaten uit de steekproef) een x aantal steekproeven (ook wel bootstrap steekproeven) worden getrokken (Field, 2018, p. 265). Het resulterende (wild) gebootstrapte model is dan robuust tegen heteroscedastische vertekeningen. Binnen de “*Wild Bootstrapping*” procedure is dan gekozen om per model 2000 iteraties (resamplings) te simuleren. Dit betekent dat voor elk model 2000 bootstrap samples zijn getrokken uit de bestaande data. Verder is er voor gekozen om gebruik te maken van BCa-intervallen (Bias Corrected accelerated intervallen) in plaats van de minder nauwkeurige percentile confidence intervallen (Field, 2018, p. 266).

Verder zijn ook mogelijke dataproblemen gecheckt. Concreet zijn er twee dataproblemen die een rol kunnen spelen bij een OLS lineaire regressieanalyse. Enerzijds kunnen outliers (uitbijters) een mogelijk probleem vormen voor de statistische analyse. Outliers kunnen er dan ervoor zorgen dat de uitkomsten van een regressieanalyse vertekend worden (Field, 2018, p. 229). Mogelijke outliers kunnen dan geïdentificeerd worden middels de “*Mahalanobis distances*” (Mahalanobis afstand) en de “*Cook’s distances*” (Cooks afstand). Bij de Mahalanobis distance geldt dan als grenswaarde de

kritieke waarde van de Chi-kwadraat distributie, gebaseerd op het aantal vrijheidsgraden (en dus ook het aantal onafhankelijke variabelen) in het model (Field, 2018, p. 383). Anderzijds kunnen ook de Cook's distances mogelijke outliers identificeren. Bij de Cook's distance geldt er volgens Field (2018) een grenswaarde van 1. Een Cook's distance boven deze grenswaarde laat dan een mogelijke outlier zien (Field, 2018, p. 383). De mogelijke outliers worden per analyse gerapporteerd (zie 5.3).

De mogelijke outliers zijn echter niet verwijderd in de regressiemodellen. Osborne en Overbay (2004) geven namelijk aan dat er verschillende typen outliers bestaan. Outliers kunnen dan enerzijds meetfouten (onjuiste observaties) zijn, zoals onrealistisch grote of kleine getallen. In dat geval is hun verwijdering gelegitimeerd (Osborne & Overbay, 2004, pp. 1-2). In de enquête hadden de respondenten via de Likertschaal een beperkt aantal "vaste" antwoordmogelijkheden. De mogelijke outliers waren daarmee strikt genomen geen meetfouten of onjuiste observaties. Anderzijds kunnen outliers ook een meer natuurlijk gevolg zijn van (scheve) normaalverdelingen of van louter kans. Outliers zijn dan onderdeel van de natuurlijke variantie van de data (Osborne & Overbay, 2004, p. 3). De mogelijke outliers werden na onderzoek inderdaad veroorzaakt door de scheve (rechts- en linksscheve) normaalverdelingen van de items en de variabelen. Hierdoor werden de extremere scores in de staarten van deze verdelingen aangemerkt als mogelijke outliers. Toch vormen deze mogelijke outliers dan geen probleem voor de resultaten. Er is namelijk al eerder geconcludeerd dat parametrische testen zoals de lineaire regressieanalyse ook valide resultaten kunnen geven als de data niet normaal verdeeld is (Schmidt & Finan, 2018, p. 146). De mogelijke outliers zijn dan niet van invloed op de analyses. Daarom is er voor gekozen om de outliers niet te verwijderen uit de modellen.

Multicollineariteit vormt een ander mogelijk dataprobleem. Bij multicollineariteit correleren onafhankelijke variabelen zo sterk met elkaar dat dit problemen geeft met het zuiver inschatten van de b coëfficiënten (bèta coëfficiënten) (Field, 2018, pp. 401-402). Mogelijke problemen van multicollineariteit kunnen gecheckt worden met de VIF (Variance Inflation Factor) waarde en de tolerantie-waarde. Een VIF -waarde kleiner dan 10 en een tolerantie-waarde groter dan 0.1 gelden dan als acceptabel (Field, 2018, p. 402). Multicollineariteit bleek geen dataprobleem te zijn voor de ingevoerde modellen.

Nadat de assumpties en de dataproblemen gecheckt waren, zijn de categoriale variabelen zoals "geslacht", "politieke oriëntatie" en "politieke positie" gehercodeerd tot dummy-variabelen zodat deze ook meegenomen konden worden in de regressieanalyse. Verder maakte sommige items deel uit van een latente variabele. Deze items zijn eerst gecheckt met behulp van Cronbach's alpha (Cronbach's α) en de inter-item correlatiematrix om te zien of deze items betrouwbaar genoeg waren om te worden samengevoegd tot één variabelen. De relevante latente variabelen worden in hoofdstuk 5.3 benoemd.

5.3. OLS lineaire regressieanalyse over het begrip “Houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie”.

5.3.1. OLS lineaire regressieanalyse over de kansen en probleemfactoren van Mckenna.

Als eerste zijn de variabelen die door Mckenna (2012) zijn aangedragen geanalyseerd in een OLS lineaire regressieanalyse. De operationalisatie van deze kans- en probleemfactoren bevat een aantal latente variabelen die op indirecte wijze bevraagd zijn via een aantal samenhangende items en stellingen. Het gaat dan om een zestal kansen en problemen die de houding omtrent participatieve projecten negatief of positief kunnen beïnvloeden (Mckenna, 2012, p. 106). In tabel 7 staan de latente variabelen en de items in kwestie verder geïllustreerd. De items die onderdeel uitmaken van de latente variabelen zijn dan samengevoegd voor de analyse. Daarbij zijn de desbetreffende items wel eerst getest op onderlinge betrouwbaarheid en interne consistentie. De interne consistentie en de onderlinge betrouwbaarheid van de items tezamen zijn dan gecheckt met behulp van Cronbach's alpha (Cronbach's α) en de inter-item correlatiematrix. Het samenvoegen van deze items en stellingen resulteerde in de volgende waarden voor de Cronbach's alpha (zie tabel 7).

Tabel 7

Waarden van de Cronbach's alpha voor de latente variabelen uit de operationalisaties van Mckenna.

Latente variabele	Items	Cronbach's alpha (Cronbach's α)
“Bron van electorale risico's”	Q15+Q16*	.558
“Uitdagingen voor het systeem”	Q17+Q18**+Q24	.779
“Beperking van de besluitvormingsmacht”	Q19+Q20+Q21+Q29	.839
“Kans bieden voor externe betrekkingen”	Q25+Q26+Q27	.635
“Versterken legitimiteit van gemeenteraadsliden”	Q28+Q30	.677
“Kans om verantwoordelijkheid af te schuiven”	Q31+Q32+Q33+Q34	.851

*Noot: De latente variabele van Mckenna (2012) met de relevante waarden voor de Cronbach's alpha. * Item Q23 is hier verwijderd vanwege een lage inter-item correlatie, ** Q18 is omgekeerd (reversed) gehercodeerd.*

Als men de traditionele grenswaarde van 0.7 (zie Field 2018) hanteert voor de Cronbach's alpha dan zouden alleen de variabelen: “Uitdagingen voor het systeem” (Cronbach's α = .779) , “Beperken van de besluitvormingsmacht” (Cronbach's α = .839) en “Kans om verantwoordelijkheid af te schuiven” (Cronbach's α = .851) voldoende betrouwbaar en consistent zijn (Field, 2018, p. 829). Toch moet de Cronbach's alpha met enige voorzichtigheid benaderd worden als de latente variabele bestaat uit een klein aantal items. De Cronbach's alpha onderschat namelijk volgens Taber (2017) de interne consistentie van een latente variabele als er sprake is van tien of minder items (Taber, 2017, p. 1277). De Cronbach's alpha wordt dan ook direct beïnvloed door het aantal meegenomen items (Taber, 2017,

p. 1288). Hair et al. geven dan (in Samuels 2017) aan dat een grenswaarde van 0.55 acceptabel is voor de Cronbach's alpha (Samuels, 2017, p. 3).

De Cronbach's alpha kan ook een vertekend beeld geven van de daadwerkelijke correlatie tussen twee variabelen. Zo stelt Field (2018) dat meerdere, nauwelijks met elkaar samenhangende items met een lage onderlinge correlatie alsnog een hoge Cronbach's alpha kunnen genereren (Field, 2018, p. 823). De gemiddelde inter-item correlatie kan dan een antwoord geven op de vraag of de items wel voldoende met elkaar correleren. Hierbij geldt volgens Field (2018) een grenswaarde van 0.3 (Field, 2018, p. 828). De latente variabele: "*Bron van electorale risico's*" die een Cronbach's alpha heeft van .558 heeft dan (met verwijdering van item Q23 vanwege een te lage inter-item correlatie) een gemiddelde inter-item correlatie van .387. Dit is dan boven de grenswaarde die Field (2018) hanteert.

Hetzelfde geldt voor de andere latente variabelen die ook onder de traditionele grenswaarde van de Cronbach's alpha scoren. De latente variabele: "*Kans bieden voor externe betrekkingen*", welke een Cronbach's alpha heeft van .635, rapporteert een gemiddelde inter-item correlatie van .383. De variabelen "*Versterken legitimiteit*", welke een Cronbach's alpha heeft van .677. Heeft een gemiddelde inter-item correlatie van .512. Beide latente variabelen lagen dus boven de grenswaarde van 0.3 zoals Field (2018) die hanteert (Field, 2018, p. 828). In de conclusie zal verder gereflecteerd worden op het feit waarom de Cronbach's alpha zoveel devieerde per latente variabele.

Mogelijke outliers zijn gecheckt middels de "*Mahalanobis distances*" en de "*Cook's distances*". In dit model gold bij de Mahalanobis distance een grenswaarde van 15.51 (bij $\alpha=0.05$ en $DF=8$). Deze grenswaarde is dan de kritieke waarde van de Chi-kwadraat verdeling bij een α van 0.05 en een DF van 8. Aan de hand van de Mahalanobis distances zijn dan 28 mogelijke outliers geïdentificeerd. Geen van de respondenten had echter een Cook's distance boven de 1. Daarna zijn alle variabele op niet-hiërarchische wijze (tegelijkertijd) in het model gezet. Daarbij is het model gebootstrapt met de "*Wild Bootstrapping*" techniek. Dit resulteerde in de volgende output, welke op de volgende pagina staat.

Tabel 8

Regressiemodel 1

		Model 1 <i>n</i> = 272				BCa 95% Betrouwbaarheids intervallen	
		<i>B</i>	bias	SE <i>B</i>	<i>P</i>	LL	LU
Predictoren							
(Constante)		2.497	.015	0.503	.000**	1.530	3.481
Kansen							
Externe betrekkingen		.067	-.001	.095	.48	-.126	.253
Versterken legitimiteit		-.214	.006	.072	.003**	-.359	-.080
Afschuiven verantwoordelijkheid		-.211	.002	.077	.005**	-.363	-.056
Problemen							
Electoraal risico		-.079	-.002	.069	.27	-.212	.050
Beperking besluitvormingsmacht		-.058	.000	.099	.58	-.240	.142
Uitdaging voor het “systeem”		.218	-.002	.117	.04**	-.007	.430
Bron van politieke onenigheid		-.010	.000	.046	.82	-.103	.083
Buitenspel worden gezet		.040	.002	.086	.63	-.137	.211
<i>R</i> ²		.161					
F-waarde		6.372			.000**		

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Dit resulteerde in een significant regressiemodel ($F=6.372$, $p < .05$). In het lineaire regressiemodel was er verder sprake van drie significante correlaties. De eerste significante correlatie betreft de variabele: “*versterken legitimiteit van gemeenteraadsleden*”. In de relatie tot de afhankelijke variabele is er dan sprake van een negatieve en significante correlatie ($B=-0.214$, $p < .05$). Een negatieve associatie is dan begrijpelijk gezien de manier waarop de vragen zijn gesteld in de enquête. Immers is de afhankelijke variabelen (en het item) zo gesteld dat degene met de laagste numerieke score *het meest vindt* dat hij of zij het recht heeft om af te wijken van participatieve projecten. De negatieve correlatie uit het model toont dan aan de perceptie dat participatieve projecten bijdragen aan de legitimiteit van de representatieve democratie een negatief effect heeft op de bereidheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Raadsleden die dus vinden dat participatieve projecten de legitimiteit versterken van de (lokale) representatieve democratie zijn dan ook minder bereid om af te wijken in uitkomsten van deze participatieve projecten. Dat geeft verder ook meer bewijs dat een synthese tussen de representatieve democratie en de participatieve projecten, zeker in het geval van legitimiteit, noodzakelijk is (Karlsson, 2012, p. 800). Raadsleden moeten dan het gevoel

hebben dat participatieve projecten juist ook een bijdragen kunnen leveren aan de legitimiteit van de lokale representatieve democratie.

Een andere negatieve en tevens significante correlatie betreft de variabele: “*Kans om verantwoordelijkheid af te schuiven*” ($B=-0.211, p < .05$). Deze negatieve correlatie houdt in dat hoe meer raadsleden vinden dat onderwerpen binnen participatieve projecten hoog op hun persoonlijke en politieke agenda staan, hoe minder bereid ze zijn om af te wijken in uitkomsten van participatieve projecten. Men is dan met andere woorden afhankelijk of onderwerpen binnen participatieve projecten gezien worden als belangrijke punten op de persoonlijk en politieke agenda’s van raadsleden (in the theorie van Mckenna aangedragen als: “*issues of high politics*”). De responses op de individuele items laten ook zien dat gemeenteraadsleden vinden dat onderwerpen binnen participatieve projecten belangrijk zijn en hoog op de politieke en persoonlijke agenda staan. Dat is een interessant feit, zeker omdat de theoretische verwachting was dat onderwerpen binnen participatieve projecten juist laag op de agenda’s van raadsleden zouden staan en dus “*issues of low politics*” zouden zijn. Participatieve projecten kunnen dan – in theorie - als kans dienen om verantwoordelijkheden af te schuiven (Mckenna, 2012, p. 107). Uit de resultaten blijkt nu het tegenovergestelde, raadsleden vinden onderwerpen binnen participatieve projecten juist wel belangrijk en de mate van belang beïnvloed dan de onwilligheid om af te wijken van deze participatieve projecten.

Een derde, positieve en tevens significante correlatie is te vinden in de variabele: “*uitdagingen voor het systeem*” ($B=0.218, p < .05$). Volgens Mckenna (2012) kunnen participatieve projecten dan een risico vormen voor de legitimiteit van politici, omdat dergelijke participatieve projecten het representatief democratisch systeem ter discussie stellen (Mckenna, 2012, p. 107). De positieve correlatie in het model geeft dan bewijs dat deze perceptie juist kan bijdragen aan een grotere bereidheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Raadsleden die participatieve projecten dan juist als een uitdaging zien voor de representatieve democratie, zijn dan ook meer bereid om uitkomsten uit deze participatieve projecten in de wind te slaan. Het idee dat participatieve projecten dan ook een risico vormen voor de legitimiteitsbasis van raadsleden geeft verder bewijs dat het aspect legitimiteit een significante rol speelt in de bereidheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten.

5.3.2. OLS lineaire regressieanalyse over de variabelen van Karlsson.

De variabelen uit de deoperationalisatie van Karlsson (2012) zijn ook op niet hiërarchische wijze in het regressiemodel gezet. Ook hier is gebruik gemaakt van de “*Wild Bootstrapping*” techniek. Dit resulteerde in de volgende output, die op de volgende pagina staat.

Tabel 9

Regressiemodel 1

Model 1 n = 264						
					BCa 95% Betrouwbaarheids intervallen	
Predictoren (Constante)	B	bias	SE B	P	LL	LU
	1.994	-.009	.268	.000**	1.490	2.507
Tevredenheid tegenover Burgerparticipatie in lokale democratie	.045	.001	.053	.39	-.068	.155
Houding tegenover het idee van burgerparticipatie	-.222	-.000	.069	.001**	-.359	-.092
Het gebruik van soorten vormen van burgerparticipatie						
Burgerreferenda	-.257	-.001	.220	.27	-.676	.171
Inspraakavonden	.215	.000	.180	.25	-.135	.582
Opiniepeilingen	.111	-.003	.099	.28	-.077	.287
Websites/Internetfora	.126	-.001	.108	.25	-.100	.341
Burgerpanels/jury	-.080	-.001	.107	.46	-.294	.135
Gesprek of Schouw	.058	.003	.100	.56	-.132	.260
Formeel burgerinitiatief	.018	.002	.123	.89	-.225	.266
Participatief begroten	.215	-.010	.292	.49	-.325	.751
Andere vorm	-0.99	.005	.162	.58	-.385	.188
Gemiddelde tevredenheid over genoemde vormen	-.204	.000	.091	.03**	-.392	-.015
Houding over alle genoemde vormen van burgerparticipatie	.094	.001	.071	.18	-0.47	.237
R ²	.114					
F-waarde	2.680			.001**		

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Dit resulteerde in een significant model ($F=2.680$, $p < .05$). In het model waren twee significante correlaties aanwezig. Enerzijds had de variabele: “*Houding tegenover het idee van burgerparticipatie*” een negatieve en significante correlatie met de afhankelijke variabele ($B=-0.223$, $p < .05$). Dit betekent dat een meer positieve houding tegenover het idee van burgerparticipatie ook

bijdraagt aan de onwilligheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Raadsleden die dus positief tegenover het idee van burgerparticipatie staan zijn dus minder bereid om af te wijken van uitkomsten uit deze projecten van burgerparticipatie. Anderzijds leidt een negatievere houding tegenover het idee van burgerparticipatie juist tot een grotere bereidwilligheid om uitkomsten van participatieve projecten in de wind te slaan. Deze vinding lijkt een eerdere theoretische notie van Karlsson (2012) te sterken. Karlsson (2012) stelt namelijk dat een positieve houding van het gemeenteraadslid tegenover burgerparticipatie essentieel is voor de synthese tussen de representatieve democratie en participatieve projecten (Karlsson, 2012, p. 800). Deze vinding lijkt dit beeld te bevestigen.

Een andere significante correlatie is de gemiddelde somscore van de tevredenheid over de gerapporteerde vormen van burgerparticipatie (de variabele: “*Gemiddelde tevredenheid over genoemde vormen*”). Hier was ook sprake van een negatieve en significante correlatie met de afhankelijke variabele ($B=-0.228, p < .05$). Raadsleden die dan tevreden zijn over de (door hun) gerapporteerde vormen van (burger)participatie hebben dan ook een kleinere bereidwilligheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Raadsleden die dan juist niet of minder tevreden zijn over de gebruikte vormen van participatie in hun gemeenten zijn dan wel meer bereid om uitkomsten uit participatieve projecten in de wind te slaan. De tevredenheid van de raadsleden over de bestaande vormen burgerparticipatie in hun gemeenten is dus ook een significante factor.

De outliers zijn gecheckt doormiddel van de “*Mahalanobis distance*” en de “*Cook’s distance*”. In dit model gold bij de Mahalanobis distances een grenswaarde van 22.36 (bij $\alpha=0.05$ en $DF=13$). Aan de hand van de Mahalanobis distances zijn dan 41 mogelijke outliers geïdentificeerd. Geen van de respondenten had echter een Cook’s distance boven de 1.

5.4. OLS lineaire regressieanalyse over het begrip “De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden”.

Voor de lineaire regressieanalyse over het begrip “*De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden*” zijn alle onafhankelijke variabelen tegelijkertijd (op niet hiërarchische wijze) ingevoerd. Ook hier is het model gebootstrapt met behulp van de “*Wild Bootstrap*” methode. Dit resulteerde echter in een niet significant model. De *F*-toets (ANOVA) was namelijk niet significant ($F=1.723, p > .05$). Wat betekent dat het totaal aantal predictoren (in het model) de uitkomst (de afhankelijke variabelen) niet significant beter weet te voorspellen dan het model zonder predictoren (Field, 2018, p. 411). Het theoretische begrip over de communicatie tussen burger en gemeenteraadsleden lijkt dan in zijn geheel niet significant te zijn. Ook vrijwel alle individuele predictoren zijn niet significant, behalve dan de (gemiddelde) tevredenheid over digitale vormen van communicatie ($B=-0.174, p < .05$). Het model staat op de volgende pagina.

Tabel 10

Regressiemodel 1

Model 1 n = 272						
				BCa 95% Betrouwbaarheids intervallen		
Predictoren	B	bias	SE B	P	LL	LU
(Constante)	3.051	-.026	.507	.000**	2.082	4.139
Klassieke vormen van communicatie						
Werkbezoeken	-.203	.000	.155	.21	-.502	.096
Telefonisch contact	-.031	.001	.146	.83	-.316	.264
Persoonlijke gesprekken	-.327	.002	.355	.44	-.945	.299
Anders (klassiek)	.011	-.001	.151	.95	-.283	.302
Digitale vormen van communicatie						
Email	-.106	-.013	.246	.68	-.548	.326
Online Forums	.089	-.001	.110	.42	-.318	.134
Blogs	-.017	-.005	.148	.91	-.310	.258
Anders (digitaal)	.053	-.005	.118	.67	-.168	.265
Tevredenheid over bestaande interacties van communicatie						
Klassiek vormen	.116	-.001	.084	.18	-.052	.280
Digitale vormen	-.174	-.002	.074	.02**	-.309	-.037
Gebruik van communicatie						
Als verantwoordings-middel	.098	-.001	.068	.15	-.038	.235
Als raadgevend middel	-.202	.002	.068	.15	-.038	-.091
R ²	.074					
F-waarde	1.723			0.06		

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

De outliers zijn gecheckt doormiddel van de “Mahalanobis distance” en de “Cook’s distance”. In dit model gold voor de Mahalanobis distance een grenswaarde van 21.03 (bij $\alpha=0.05$ en $DF=12$).

Respondenten die boven deze grenswaarde scoren kunnen dan gezien worden als outliers. In het model zijn dan 34 mogelijke outliers geïdentificeerd. Verder is ook gekeken naar de Cook’s distance. Geen van de respondenten had een Cook’s distance waarde boven de 1.

5.5. OLS Lineaire regressieanalyse over het begrip “Rolpercepties van gemeenteraadsleden”.

Voor deze lineaire regressieanalyse over het begrip “*Rolpercepties van gemeenteraadsleden*” zijn de variabele op hiërarchische wijze (stapsgewijs) ingevoerd. In het eerste model zijn dan als eerste de onafhankelijke variabelen ingevoerd die de drie verschillende onderzochte rolpercepties omvatten. Deze drie variabelen waren: “*Vrij gemandateerde*” (Trustee), “*Representant van de partij*” (Party representative) en “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate). Ook hier is het model gebootstrapt met behulp van de “*Wild Bootstrap*” methode. De eerste stap resulteerde in een significant eerste model ($F=9.128, p < .05$). Dit eerste model resulteerde verder in een twee significante correlaties. De eerste significante correlatie betrof die van de rolperceptie als “*Vrij gemandateerde*”, welke een positieve en significante correlatie had met de afhankelijke variabele ($B=0.164, p < .05$). Een positieve correlatie is dan begrijpelijk gezien het feit dat de onafhankelijke variabelen zo bevraagd is dat een lagere score geldt als een sterkere identificering met de rol als “*Vrij gemandateerde*” (Trustee). De significante en positieve correlatie betekent in dit geval dat hoe *minder* een raadslid zich identificeert met de rol van “*Vrij gemandateerde*”, hoe minder een raadslid dan bereid is af te wijken (en dus het primaat van de politiek te gebruiken) bij uitkomsten van participatieve projecten. Andersom leidt sterke identificering met een rol als “*Vrij gemandateerde*” dan juist tot een grotere bereidheid om af te wijken bij uitkomsten van participatieve projecten. Dit ligt in de lijn met de eerdere theorie (van o.a. Edmund Burke) waarin gesteld wordt dat niet de burgers, maar hun eigen oordeel leidend is voor beslissingen. In de woorden van Burke moeten raadsleden dan hun “[...] *unbiassed (sic) opinion, his mature judgment, his enlightened conscience*” (Burke, 1777, p. 353). Raadsleden die zich dus in grotere mate identificeren met de rol als “*Vrij gemandateerde*” (Trustee) zijn dan ook meer gewillig om af te wijken bij uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn. Zij zien de uitkomsten van participatieve projecten (zoals ook Burke stelt) dan minder als een autoratief mandaat van de burger (Burke, 1777, pp. 353-354).

Een andere significante en negatieve correlatie kan gevonden worden in de rolperceptie als “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate) ($B=-0.180, p < .05$). Deze correlatie houdt in dat hoe minder men zich identificeert met de rol als “*Gedelegeerde van de burger*”, hoe meer men dan gewillig is af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Een sterke rolidentificatie als “*Gedelegeerde van de burger*” leidt er dan juist toe dat men minder bereid is af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. Ook dit is in lijn met de theorie. Immers laat een “*Gedelegeerde van de burger*” zich voornamelijk leiden door de preferenties en meningen van de burgers, waardoor men in deze rol veel minder geneigd is om af te wijken van participatieve projecten waar diezelfde burgers betrokken zijn. Verder is men in deze rolperceptie dan ook gevoeliger voor de preferenties van de burgers (Rehfeld, 2009, p. 218). De resultaten sterken dan ook de notie dat deze rolperceptie gevoelig is voor de uitkomsten en dus ook voor de feitelijke preferenties van burgers binnen participatieve projecten. De rolperceptie “*Representant van de partij*” (Party representative) is

in dit model niet significant ($B=-0.082$, $p > .05$). Het eerste model had een R^2 van 0.094. Het model verklaart dan 9,4% van de totale variantie.

Tabel 11

Regressiemodel 1

Model 1 $n = 271$						
					BCa 95% Betrouwbaarheids intervallen	
	<i>B</i>	bias	SE B	<i>P</i>	LL	LU
Predictoren						
(Constante)	1.915	-.001	.049	.000**	1.814	2.011
Trustee	.164	.000	.050	.006**	.065	.264
Party representative	.082	.001	.073	.27	-.062	.226
Citizen delegate	-.180	.002	.062	.002**	-.301	-.055
Controle variabelen						
Interactie effecten						
R^2	.094					
F-waarde	9.182			.000**		
R^2 -verandering						

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

In het tweede model zijn de relevante controlevariabelen toegevoegd, te weten “*geslacht*” (man, vrouw, anders), “*politieke oriëntatie*” (links, centrum, rechts) en “*politieke positie*”(coalitie, oppositie). Deze controlevariabelen kunnen immers van invloed zijn op de verschillende rolpercepties (Karlsson, 2012, pp. 810-811, Karlsson, 2013, p. 100). Ook dit model is gebootstrapt met de “*Wild Bootstrap*” methode. Op de volgende pagina staat het tweede model weergegeven. Ook deze tweede stap resulteerde in een significant model ($F=3.284$, $p < .05$).

In model 2 blijken de controlevariabelen nauwelijks de correlaties en hun significantieniveau te beïnvloeden . De relatie tussen de rolperceptie als “*Vrij gemandateerde*” en de afhankelijke variabelen blijft positief en significant van aard ($B=0.145$, $p < .05$). Hetzelfde geldt ook voor de rolperceptie als “*Gedelegeerde van de burger*” ($B=-0.164$, $p < .05$). Ook de rolperceptie van “*Representant van partij*” blijft ook niet significant ($B=0.074$, $p < .05$). De verklaarde variantie (R^2) is wel gestegen met 12,2% (0.112).

Tabel 12

Regressiemodel 2

Model 2 n = 271						
					BCa 95% Betrouwbaarheids intervallen	
	B	bias	SE B	P	LL	LU
Predictoren						
(Constate)	1.886	.001	.197	.000**	1.516	2.261
Trustee	.145	.000	.051	.004**	.040	.253
Party representative	.074	.001	.074	.34	-.071	.218
Citizen delegate	-.164	.002	.062	.012**	-.290	-.039
Controle variabelen						
Man (geslacht)	.103	.003	.469	.88	-.751	.909
Vrouw (geslacht)	.288	.004	.485	.62	-.618	1.112
Anders (geslacht)	.006	-.001	.510	.93	-.954	.870
Rechts (politieke oriëntatie)	-.227	-.003	.401	.66	.907	.485
Links (politieke oriëntatie)	-.002	-.003	.406	.97	-.716	.719
Centrum (politieke oriëntatie)	-.163	-.006	.396	.74	-.823	.524
Oppositie (politieke positie)	.055	.003	.106	.54	-.152	.285
Anders (politieke positie)	-.409	.010	.275	.16	-.916	.138
Interactie effecten						
R^2	.122					
F-waarde	3.284			.000**		
R^2 -verandering	.028					

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

In het derde model zijn de interactietermen (moderatoren) toegevoegd. Zoals Eulau et al. (1959) al concludeerde kan er namelijk sprake zijn van een continuüm van meer hybride rolpercepties, vandaar dat ook is geanalyseerd of er sprake is van mogelijke interacties (moderatie-effecten) als het gaat om de rolpercepties (Eulau et al., 1959, p. 750). De interactie-termen zijn dan toegevoegd in het derde model. Ook dit laatste model is gebootstrapt met de “*Wild Bootstrap*” methode.

Model 3 (zie de volgende pagina) laat echter zien dat er geen sprake is van enige significante interactie effecten. Wel was het derde model significant ($F=1.846$, $p < .05$). Ook de directe relaties tussen de rolpercepties en de afhankelijke variabele veranderen niet, zo blijft de directe relatie tussen de rolperceptie als “*Vrij gemandateerde*” en de afhankelijke variabele significant ($B= 0.140$, $p < .05$). Verder blijft ook de relatie tussen de rolperceptie als “*Gedelegeerde van de burger*” en de afhankelijke variabele significant in dit model ($B=-0.173$, $p < .05$). De verklaarde variantie (R^2) steeg wel naar 12,9%.

Tabel 13

Regressiemodel 3

Model 3 n = 271						
					BCa 95% Betrouwbaarheids intervallen	
	B	bias	SE B	P	LL	LU
Predictoren						
(Constate)	1.889	-.002	.197	.000**	1.516	2.261
Trustee	.140	.001	.051	.006**	.040	.253
Party representative	.092	.000	.074	.34	-.071	.218
Citizen delegate	-.173	.002	.062	.011**	-.290	-.039
Controle variabelen						
Man (geslacht)	.103	.003	.469	.84	-.781	1.021
Vrouw (geslacht)	.288	.004	.485	.59	-.641	1.225
Anders (geslacht)	.006	-.001	.510	.99	-.915	.982
Rechts (politieke oriëntatie)	-.227	-.003	.401	.64	-.932	.481
Links (politieke oriëntatie)	-.002	-.003	.406	.99	-.720	.700
Centrum (politieke oriëntatie)	-.163	-.006	.396	.72	-.851	.529
Oppositie (politieke positie)	.055	.003	.106	.61	.157	.271
Anders (politieke positie)	-.409	.010	.275	.15	-.932	.129
Interactie effecten						
Interactie (Trustee*Citizendeleg.)	.017	-.001	.052	.75	.080	.117
Interactie (Partyrep.*Citizendeleg.)	-.080	-.003	.084	.35	-.244	.096
Interactie (Trustee*Partyrep)	-.014	.001	.029	.62	-.074	.047
R ²	.129					
F-waarde	1.846			.001**		
R ² -verandering	.007					

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

De outliers zijn in het laatste model (model 3) gecheckt met behulp van de “Mahalanobis distances” en de “Cook’s distances”. In model 3 is de grenswaarde van de Mahalanobis distance dan 23.68 (bij $\alpha=0.05$ en $DF=14$). Respondenten die boven deze grenswaarde scoren kunnen dan gezien worden als mogelijke outliers. In model 3 zijn dan 23 mogelijke outliers geïdentificeerd. Geen van de respondenten had echter een Cook’s distance waarde boven de 1.

Conclusie

6.1. Het antwoord op de vraagstelling.

De gestelde hoofdvraag voor dit onderzoek was:

“Wat zijn mogelijke factoren die kunnen verklaren waarom gemeenteraadsleden (in middelkleine tot middelgrote gemeentes) wel of niet hun wettelijke beslissingsbevoegdheid (het primaat van de politiek) gebruiken om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn?”

De regressieanalyses laten zien dat een aantal factoren inderdaad significant zijn. Enerzijds blijkt *legitimiteit* een belangrijke factor te zijn. Raadsleden moeten namelijk de perceptie hebben dat participatieve projecten bijdragen aan de legitimiteit van de representatieve democratie en de representerende democratische instituties. Hoe meer deze perceptie bestaat, hoe minder bereid ze dan zijn om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten. De perceptie dat participatieve projecten een uitdaging vormen voor het representatieve systeem, en daarmee ook voor hun eigen legitimiteitsbasis leidt dan juist tot een grotere bereidwilligheid om uitkomsten van participatieve projecten in de wind te slaan. Beide factoren geven verder bewijs voor de noodzaak om tot een synthese of een balans te komen tussen de representatieve democratie en participatieve projecten (Geurtz & Van de Wijdeven, 2010, p. 534; Karlsson, 2012, p. 800). Participatieve projecten moeten zich dan in letterlijk zin *legitimeren* aan de (heersende) representerende instituties, willen ze invloedrijk zijn en daadwerkelijk besluitvormingsmacht voor de burger inhouden.

Aansluitend dienen de onderwerpen binnen participatieve projecten ook hoog op de politieke en persoonlijke agenda's van raadsleden te staan. Ze moeten dan *“issues of high politics”* zijn. Raadsleden die onderwerpen binnen participatieve projecten dan als belangrijk achten zijn dan ook minder bereid om uitkomsten uit deze participatieve projecten in de wind te slaan. Het feit dat onderwerpen binnen participatieve projecten belangrijk worden geacht is op zichzelf al een opvallende bevinding. De theoretische verwachting was juist dat participatieve projecten dienden als een vorm van politiek timemanagement, een manier om politiek minder belangrijke zaken (issues of low politics) af te schuiven zodat een gemeenteraadslid zich kan richten op politiek belangrijkere zaken (issues of high politics) (Mckenna, 2012, p. 107). Er lijkt dan juist sprake te zijn van een inverse relatie. Raadsleden vinden onderwerpen binnen participatieve projecten juist belangrijk en de mate van belang is dan een significante factor voor de bereidheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten.

Daarnaast lijkt ook de houding tegenover het idee van burgerparticipatie een significante factor te zijn. Raadsleden die positief tegenover het idee van burgerparticipatie staan, hebben dan een kleinere bereidwilligheid om af te wijken van uitkomsten uit participatieve projecten. Dit sterkt het idee van

Karlsson (2012) dat een positieve houding jegens participatieve projecten essentieel is voor de noodzakelijke synthese tussen de representatieve democratie en participatieve projecten en dus ook voor het succes van participatieve projecten (Karlsson, 2012, p. 800). Daarnaast lijkt de tevredenheid over de gerapporteerde vormen van burgerparticipatie ook een significante factor te zijn. Raadsleden die tevreden zijn met de gerapporteerde vormen van burgerparticipatie in hun gemeente zijn dan minder bereid om af te wijken van uitkomsten participatieve projecten.

Qua rolpercepties zijn twee van deze rolpercepties duidelijk significant. Een sterke identificatie met de rolperceptie als “*Vrij gemandateerde*” (Trustee) leidt dan tot een grotere bereidwilligheid om uitkomsten van participatieve projecten in de wind te slaan. Anderzijds leidt een sterke identificatie met de rolperceptie als “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate) er dan juist toe dat men minder gewillig is af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten.

Deze twee bevindingen stroken met de theoretische verwachtingen over deze rolpercepties. Een raadslid die zich sterk identificeert met de rolperceptie van “*Vrij gemandateerde*” (Trustee) laat zich immers niet leiden door het electoraat, maar juist door zijn eigen morele en persoonlijke oordeel. De mening van de burger binnen participatieve projecten is dan, om in de woorden van filosoof Edmund Burke te blijven een respectabele mening, maar geen autoratief en gebiedend mandaat om op te volgen (Burke, 1777, pp. 353-354). Anderzijds strookt ook de significante bevinding betreffende de rolperceptie als “*Gedelegeerde van de burger*” (Citizen delegate) met de theorie. In deze rolperceptie is een raadslid juist gevoelig voor de preferenties en meningen van burgers (Rehfeld, 2009, p. 218). Deze gevoeligheid jegens de preferenties van burgers is dan ook te zien in de minder grote bereidheid om af te wijken van uitkomsten van participatieve projecten.

6.2. De bijdrage van dit onderzoek.

Zoals eerder gesteld in de inleiding trachtte dit onderzoek duidelijkheid te verschaffen in de complexe wereld van de hybride democratie, een wereld van nuances en van botsingen. Een van deze botsingen is dan de gepercipieerde onwil van raadsleden om uitkomsten van participatieve projecten te accepteren. Dit onderzoek heeft dan een aantal factoren ontdekt die hier mogelijk aan ten grondslag liggen. Deze factoren, zoals de rolpercepties, zijn dan (politiek) behavioristisch van aard.

Deze nieuwe inzichten in politiek behavioriaal gedrag kunnen dan ook nuttig zijn voor de maatschappelijke bijdrage dit onderzoek. Het onderzoek laat namelijk zien dat ook een positieve houding tegenover het idee van burgerparticipatie een belangrijke factor is. De vraag is dan hoe je dit kan versterken bij gemeenteraadsleden, zeker bij gemeenteraadsleden die zich sterk identificeren met de rolperceptie als “*Vrij gemandateerde*” (Trustee). Dat vraagt wellicht om het trainen van gemeenteraadsleden over hoe om te gaan met participatieve projecten.

Anderzijds vraagt de factor legitimiteit om duidelijke beleids(kaders) en regels in welke mate de participatieve projecten de besluitvorming kunnen beïnvloeden. Het moet dan duidelijk zijn welke *synthese* er zou moeten bestaan tussen de besluitvormingsmacht van de gemeenteraad aan de ene kant en de besluitvormingsmacht van participatieve projecten (en dus ook van de burgers) aan de andere kant. Participatieve projecten moeten, zo is eerder geconcludeerd, zich toch in zekere zin conformeren en legitimeren aan de representerende democratische instituties. Een beleidskader kan deze synthese en scheidslijnen tussen burgers en raadsleden helder inrichten. Met dit laatste valt ook een goede link te maken naar een andere significante factor, namelijk over de tevredenheid van gerapporteerde participatieve technieken. Wellicht kan een dergelijk beleidskader dan ook benoemen welke participatieve technieken specifiek worden gebruikt in bepaalde participatie trajecten. Het is dan wijs om na te gaan of raadsleden tevreden zijn met de huidige participatieve technieken in hun gemeenten.

Het advies over het opstellen van een beleidskader strookt ook met de Omgevingswet en de wet *“Versterking participatie op decentraal niveau”*. Deze twee wetten vragen immers ook om participatiebeleid en eisen naast dit beleid ook om een bepaalde kaderstelling binnen participatie aan de hand van een participatieverordening. De voorgaande adviezen kunnen dan als aanvulling dienen op dergelijke participatieverordeningen.

6.3. Ideeën voor vervolgonderzoek.

Terugkijkend op het gedane onderzoek moet geconcludeerd worden dat het enerzijds wellicht wenselijk is om binnen vervolgonderzoek *“een stap terug te doen”* en te kiezen voor explorerend inductief (kwalitatief) onderzoek. Explorerend onderzoek geeft namelijk ruimte voor nieuwe theoretische constructen en theoretische relaties die dan ook weer kwantitatief en statistisch getest kunnen worden. De huidige theoretische basis omtrent de houding van gemeenteraadsleden in participatieve projecten is, met uitzondering van o.a. Mckenna (2012) en Karlsson (2012) vrij beperkt van aard. Het verbreden van deze theoretische basis is dan wellicht een goede stap in de juiste richting, ook voor mogelijk kwantitatief vervolgonderzoek.

Kijken naar de conclusies uit het onderzoek loont het wellicht om vervolgonderzoek te doen over de factor legitimiteit. Er kan dan verder explorerend (of kwalitatief) onderzoek worden gedaan over de vraag waarom gemeenteraadsleden participatieve projecten zien als enerzijds een risico en anderzijds als een versterking voor de legitimiteit van de representatieve democratie. Ook de rolpercepties kunnen een interessante ingang vormen voor vervolgonderzoek. Het is dan interessant om te onderzoeken waarom gemeenteraadsleden een bepaalde rolperceptie hebben als gemeenteraadslid. Als laatste kan longitudinaal onderzoek interessant zijn om te bezien of gemeenteraadsleden door de tijd heen meer of minder bereidheid tonen om de burger mee te laten beslissen. Dit soort onderzoek kan dan bijvoorbeeld in de context van de nieuwe Omgevingswet worden gedaan.

6.4. Methodologische eindreflectie.

Als derde wordt stilgestaan bij de methodologische criteria. Qua “*interne validiteit*” of gepercipieerde causaliteit is getracht om de enquête zo duidelijk mogelijk te laten zijn voor de respondenten, daarvoor is de enquête eerst getest bij een tweetal gemeenteraadsleden. Dit helpt dan om de enquête meer stabiel en begrijpelijk te maken voor respondenten, waardoor de antwoorden betrouwbaarder worden (Van Thiel, 2014, p. 84). Toch dient er wel een slag om de arm te worden gehouden qua causaliteit. Dit onderzoek is immers cross-sectioneel van aard, waardoor verschuivingen in de afhankelijke variabelen en onafhankelijke variabelen niet meetbaar kunnen worden gemaakt. De inferenties, correlaties en significante factoren gelden dus alleen voor dit specifieke meetmoment. Daarmee kan de daadwerkelijke causaliteit niet worden aangetoond. Hiervoor is dan bijvoorbeeld longitudinaal panelonderzoek voor nodig.

Voor de “*externe validiteit*” of de generaliseerbaarheid van dit onderzoek is men vooral afhankelijk van de kwaliteit van de gekozen steekproef. In deze steekproef is getracht om de uiteindelijke data zo representatief en daarmee zo generaliseerbaar mogelijk te maken. Dit is gezien de representativiteit van de resultaten redelijk gelukt (zie verder 5.1). Daarbij was wel sprake van kleine over- en onderrepresentaties tussen de verschillende strata. Ook de reponse rate was iets lager dan de verwachte 33,3%. Als laatste kanttekening moet gezegd worden dat dit onderzoek ook alleen focust op gemeenteraadsleden die actief zijn in gemeenten met een inwoneraantal tussen de 20.000 en 50.000 inwoners. De onderzoekresultaten gelden dan niet voor de gemeenten die buiten deze populatie interval liggen.

Onder het methodologische criterium “*betrouwbaarheid*” wordt verstaan dat metingen accuraat en consistent moeten zijn. Bij het repliceren van het onderzoek moeten deze metingen dan hetzelfde resultaat geven (Van Thiel, 2014, p. 185). Binnen dit onderzoek is getracht om de gelopen stappen, zoals de operationalisatie en de steekproef zo transparant als mogelijk te beschrijven. Er is aandacht besteed aan de gelopen procedure, de mogelijke problemen, en oplossingen. Denk bijvoorbeeld aan de missende gemeenteraadsleden in het “*Register voor Overheidsorganisaties*”. Dit helpt dan om het onderzoek beter te repliceren, mocht een andere onderzoeker tegen dezelfde problemen aanlopen. Qua methodologische keuze zijn gesloten enquêtes een goede manier om tot betrouwbare resultaten te komen. De enquête bevat namelijk gesloten vragen en is daardoor een betrouwbare en repliceerbare manier van dataverzameling (Van Thiel, 2014, p. 100). Een enquête is dan verder ook minder contextafhankelijk dan kwalitatieve manieren van dataverzameling zoals bijvoorbeeld interviews of participerende observaties en is daardoor beter repliceerbaar (Van Thiel, 2014, p. 93).

6.5. Persoonlijke reflectie op het onderzoek.

Als laatste volgt een korte persoonlijke reflectie op het onderzoek. Terugkijkend op het onderzoekproces vormde de theorie de meest lastige horde in dit onderzoek. Zo was het lastig om bestaande theorieën te vinden die specifiek ingingen op de hoofdvraag van dit onderzoek. Desondanks de rijke wetenschappelijke literatuur over democratie en participatie zijn bestaande theorieën over de behoudende rol van raadsleden in participatieve projecten nog beperkt van aard. Vandaar dat in 6.3 ook het advies is gegeven om de theoretische basis te verbreden middels exploratief onderzoek.

De theorieën van Karlsson en Mckenna konden, zij het met enige moeite, toch geoperationaliseerd worden. Bij de theorie van Mckenna was er namelijk alleen sprake van een theoretische raamwerk, zonder een bepaalde statistische toets of onderzoek. Dat maakte de precieze duiding van de latente variabelen wat lastig. Iets wat immers in de theorie wordt verondersteld kan in werkelijkheid toch anders uitpakken. Dit zou allicht een verklaring kunnen geven waarom de Cronbach's alpha zo veel varieerde per latente variabelen.

De dataverzameling was in de uitvoering ook lastiger dan gedacht. De informatievoorzieningen (namen en emailadressen) over raadsleden zijn namelijk vrij onordelijk ingericht. Zo is het "*Register van Overheidsorganisatie*" notoir vanwege zijn verouderde en foute data over raadsleden en andere politieke personen (Digitale Overheid, 2019). Dit bleek ook de realiteit te zijn. Sommige raadsleden waren al jaren afgetreden maar stonden op het moment van spreken nog steeds in het register. Nu was dit probleem redelijk snel op te lossen door hun raadsopvolgers te selecteren voor de steekproef. Desalniettemin is dit voor grotere steekproeven toch wel een factor om rekening mee te houden, zeker ook voor de werkbaarheid.

Anderzijds waren ook de contactgegevens van raadsleden onordelijk ingericht. Zo verschilden de emailgegevens van raadsleden sterk over de verschillende gemeenten. In de ene gemeente maakte ze dan gebruik van hun persoonlijke mail, in de andere gemeente van hun werkmail en in een derde gemeente van hun professionele mail. Dat heeft wellicht ook een effect gehad op de response rate.

Literatuurlijst

Aan de slag met de Omgevingswet. (z.d.-a). *Uitgangspunten en doelen Omgevingswet*.

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/regelgeving/stelsel-omgevingswet/uitgangspunten-doelen-omgevingswet/>

Aan de slag met de Omgevingswet. (z.d.-b). *Fysieke leefomgeving*.

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/regelgeving/stelsel-omgevingswet/uitgangspunten-doelen-omgevingswet/fysieke-leefomgeving/>

Aan de slag met de Omgevingswet. (z.d.-c). *Decentraal, tenzij*.

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/regelgeving/stelsel-omgevingswet/uitgangspunten-doelen-omgevingswet/decentraal-tenzij/>

Aan de slag met de Omgevingswet. (z.d.-d). *Integraal ofwel samenhangend werken*.

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/implementatie/implementatie-wet/anders-samenwerken/integraal-werken/>

Aan de slag met de Omgevingswet. (z.d.-e). *Webcollege Participatie: motie-Nooren*.

<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/ondersteuning/webinar-training/webcolleges-webinars/webcollege-participatie/webcollege-participatie-motie-nooren/>

Ankersmit, F. R. (2002). Representational Democracy: An Aesthetic Approach to Conflict and Compromise. *Common Knowledge*, 8(1), 24–46. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1215/0961754X-8-1-24>

Arnstein, S. R. (2019). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 85(1), 24–34. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1080/01944363.2018.1559388>

Baarda, B. (2019). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (3e druk). Noordhoff Uitgevers bv. <https://www.managementboek.nl/code/inkijkexemplaar/9789001895440/dit-is-onderzoek-ben-baarda.pdf>

Banning, R., Camstra, A., & Knottnerus, P. (2010). *Steekproeftheorie, Steekproefontwerpen en Ophoogmethoden* (1e druk). CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/statistische-methoden/input/input/steekproeftheorie-steekproefontwerpen-en-ophoogmethoden>

Baruch, Y., & Holtom, B. (2008). Survey response rate levels and trends in organizational research. *Human Relations*, 61(8), 1139–1160. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1177/0018726708094863>

Bertram, C. (2010). *Jean Jacques Rousseau*.

<https://plato.stanford.edu/entries/rousseau/?fbclid=IwAR2HDdfY7nnvnG4Js6KtcAYP1bWgTZi-vyhd-kppEuSx2q1IYo3rZlSMG7k>

Bertram, C. (2012). Rousseau. In G. Gaus & F. D'Agostino, *The Routledge Companion to Social and Political Philosophy* (pp. 82-91) Routledge Handbooks Online. <https://doi-org/10.4324/9780203092231.ch8>

Bherer, L., Dufour, P., & Montambeault, F. (2016). The participatory democracy turn: an introduction. *Journal of Civil Society*, 12(3), 225–230. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1080/17448689.2016.1216383>

Bleijenbergh, I. (2016). *Kwalitatief onderzoek in organisaties* (2e druk). Boom Lemma.

Branden, T., Helderman, J. K., Collignon, L., & Rouw, M. (2010). *Hoe pakken we de wijk aan?! Een ontwikkelingsgericht onderzoek naar wijkgericht werken, 2e tussenrapportage*. <https://repository-ubn-ru-nl.ru.idm.oclc.org/bitstream/handle/2066/86887/86887.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

BRO. (z.d.). *Participatieverplichting onder de Omgevingswet*.

<https://www.bro.nl/nieuws/algemeen/09-09-2020-participatieverlichting-onder-de-omgevingswet>

Burke, E. (1777). Speech to the electors of Bristol. In E. Burke, *The Political Tracts and Speeches : Of Edmund Burke, Esq. Member of Parliament for the City of Bristol* (1st ed., pp. 345-355). Wm. Wilson. <https://link.gale.com/apps/doc/CW0104355594/ECCO?u=radboud&sid=bookmark-ECCO&xid=03ac0d55&pg=5>

CBS Statline. (2021). *Gebieden in Nederland 2021*. Geraadpleegd op 13 mei 2021, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84929NED/table?ts=1621537778160>

CBS. (2020). *Gebieden in Nederland*. https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84721NED?q=gemeente#Code_48

Connor, D. M. (1988). A New Ladder of Citizen Participation. *National Civic Review*, 77(3), 249-257. <https://doi.org/10.1002/ncr.4100770309>

Dahl, R. A. (2006a). Madisonian Democracy. In R. A. Dahl, *A Preface to Democratic Theory. Expanded Edition* (3th ed., pp. 4-34). The University of Chicago Press. <https://bdpad.files.wordpress.com/2015/05/robert-a-dahl-a-preface-to-democratic-theory-expanded-edition-university-of-chicago-press-2006.pdf>

- Dahl, R. A. (2006b). Polyarchal Democracy. In R. A. Dahl, *A Preface to Democratic Theory. Expanded Edition* (3th ed., pp. 63-90). The University of Chicago Press.
<https://bdpad.files.wordpress.com/2015/05/robert-a-dahl-a-preface-to-democratic-theory-expanded-edition-university-of-chicago-press-2006.pdf>
- Dahl, R. A. (2021). Democracy. In *Encyclopedia Britannica*. Geraadpleegd op 21 april 2021, van <https://www.britannica.com/topic/democracy>
- Dahl, R. A., Shapiro, I., & Cheibub, J. A. (2003). Defining Democracy. In R. A. Dahl, I. Shapiro & J. A. Cheibub, *The democracy sourcebook* (pp. 1-53). The MIT Press. <https://ebookcentral-proquest-com.ru.idm.oclc.org/lib/ubnru-ebooks/reader.action?docID=3338872>
- Digitale Overheid. (2019, 2 augustus). Staatssecretaris Knops gaat overheidsalmanak aanpakken. *Digitale Overheid. Voor professionals die werken aan digitalisering van de overheid*.
<https://www.digitaleoverheid.nl/nieuws/staatssecretaris-knops-gaat-overheidsalmanak-aanpakken/>
- Doughty, H. (2014). Rousseau and Representative Democracy Reconsidered: Rehabilitating the General Will. *The Innovation Journal*, (19)1, 1-17. https://www.innovation.cc/discussion-papers/2014_19_1_12_doughty_democracy-reconsidered.pdf
- Douglass, R. (2013). Rousseau's critique of representative sovereignty: principled or pragmatic? *American Journal of Political Science*, 57(3), 735–747. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1111/ajps.12020>
- Eerste Kamer. (z.d.). 33.962 *Omgevingswet*. Geraadpleegd op 7 juni 2021, van https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/33962_omgevingswet?start_docList=250
- Eulau, H., Wahlke, J. C., Buchanan, W., & Ferguson, L. C. (1959). The Role of the Representative: Some Empirical Observations on the Theory of Edmund Burke. *The American Political Science Review*, 53(3), 742–756. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.2307/1951941>
- Field, A. P. (2018). *Discovering statistics using ibm spss statistics* (5th ed.). SAGE Publications.
- Flachaire, E. (2005). Bootstrapping heteroskedastic regression models: wild bootstrap vs. pairs bootstrap. *Computational Statistics and Data Analysis*, 49(2), 361–376.
<https://doi.org/10.1016/j.csda.2004.05.018>
- Gemeente Amsterdam. (z.d.). *Wat is gebiedsgericht werken?* <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/stadsdelen/gebiedsgericht-werken/gebiedsgericht/#:~:text=Gebiedsgericht%20werken%20betekent%20goed%20naar,zij%20het%20beste%20in%20zijn>

- Gemeente Steenbergen. (2020). *Samen aan de slag! Kadernota Leefbaarheid en Kernen*. Geraadpleegd op 22 maart 2021, van <https://raad.gemeente-steenbergen.nl/Documenten/Kadernota-Leefbaarheid-en-Kernen-BM2005708.pdf>
- Gemeente Steenbergen. (2021). *Samen aan de slag! Doe-agenda Leefbaarheid en Kernen*. Geraadpleegd op 22 maart 2021, van <https://raad.gemeente-steenbergen.nl/Vergaderingen/Oordeelvormende-vergadering/2021/08-maart/19:30/24A-Bijlage-Doe-agenda-Samen-aan-de-slag-in-en-met-de-kernen-2104400.pdf>
- Gemeente Steenbergen. (z.d.). *Inwoners statistiek 2020*. https://organisatie.gemeente-steenbergen.nl/overzicht_organisatie/kernen_en_cijfers/
- Geurtz, C., & Van de Wijdeven, T. (2010). Making citizen participation work: The challenging search for new forms of local democracy in The Netherlands. *Local Government Studies*, 36(4), 531–549. <https://doi.org/10.1080/03003930.2010.494110>
- Glasgow, G (2005). Stratified Sampling Types. In K. Kempf-Leonard, *Encyclopedia of Social Measurement* (pp. 683-688). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B0-12-369398-5/00066-9>
- Grimmelikhuijsen, S. G., Jilke, S., Leth Olsen, A., & Tummers, L. G. (2017). Behavioral public administration : combining insights from public administration and psychology. *Public Administration Review*, 77(1), 45-56. <https://doi.org/10.1111/puar.12609>
- Gunnell, J. G. (2013). Social Science and Ideology: The Case of Behaviouralism in American Political Science. In M. Freedman, L. Tower Sargent & M. Stears (eds.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies* (pp. 100-119). Oxford University Press. <https://doi-org/10.1093/oxfordhb/9780199585977.013.0031>
- Hambleton, R. (2015). Democratic urban governance. In R. Hambleton, *Leading the inclusive city: Place-based innovation for a bounded planet* (pp. 175-205). Bristol University Press. <https://doi-org/10.2307/j.ctt1sq5vqv>
- Hanssen, G. S. (2008). E-communication: strengthening the ties between councillors and citizens in norwegian local government? *Scandinavian Political Studies*, 31(3), 333–361. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1111/j.1467-9477.2008.00209.x>
- Harris, M. (1967). American Legislative Research: Behavioralism in political science: a guide to reference materials. *RQ*, 7(1), 30-35. <https://www.jstor.org/stable/25823107>
- Heidenreich, F. (2018). Organizing the Political. Understanding the Crisis of Democracy with Rosanvallon. In O. Flügel-Martinsen, F. Martinsen, D. Schulz & S. W. Sawyer (Eds.), *Pierre Rosanvallon's political thought : interdisciplinary approaches* (pp. 175-195). Bielefeld University Press. <https://doi.org/10.14361/9783839446522>

- Hendriks, F., & Michels, A. M. B. (2011). Democracy transformed? Reforms in Britain and The Netherlands (1990-2010). *International Journal of Public Administration*, 34(5), 307–317. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1080/01900692.2011.557815>
- Hox, J. J., & Bechger, T. M. (1999). An introduction to structural equation modeling. *Family Science Review*, 11, 354-373. <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/23738>
- Hussey, S. (2020, 2 september). *International Public Participation Models 1969-2020*. Bang the Table. Geraadpleegd op 19 maart 2021, van <https://www.bangthetable.com/blog/international-public-participation-models/>
- Informatiepunt Leefomgeving. (z.d.). *Aan de slag met participatiebeleid*. <https://iplo.nl/participatieomgevingswet/participatiebeleid/>
- Karlsson, D. (2013). Who do the local councillors of Europe represent? In B. Egner, D. Sweeting & P-J. Klok, *Local Councillors in Europe* (pp. 97-119). VS Verlag für Sozialwissenschaften. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-01857-3>
- Karlsson, M. (2012). Participatory Initiatives and Political Representation: The Case of Local Councillors in Sweden. *Local Government Studies*, 38(6), 795–815. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1080/03003930.2012.688036>
- Kennisbank Openbaar Bestuur. (z.d.). *Verkiezingen*. Geraadpleegd op 25 maart 2021, van <https://kennisopenbaarbestuur.nl/thema/verkiezingen/>
- Klijn, E. H., & Koppenjan, J. F. M. (2000). Interactive Decision Making and Representative Democracy: Institutional Collisions and Solutions. In O. Heffen, W. J. M. Kickert & J. Thomassen (eds.), *Governance in Modern Society* (pp. 109-134). Kluwer Academic Publishers. https://doi.org/10.1007/978-94-015-9486-8_6
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Lewis-Beck, M. S., Bryman, A., & Futing Liao, T. (2004). Pilot Study. In M.S. Lewis-Beck, A. Bryman & T. Futing Liao, *The SAGE Encyclopedia of Social Science Research Methods* (p. 824). SAGE. <http://dx.doi.org/10.4135/9781412950589>
- Loeper, A. (2017). Cross-border externalities and cooperation among representative democracies. *European Economic Review*, 91, 180–208. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1016/j.euroecorev.2016.10.003>

- Loos, M., & Van Twillert, R. (2021, 27 april). Gevraagd: landelijke regels voor participatie. *Trouw*.
<https://www.trouw.nl/opinie/gevraagd-landelijke-regels-voor-participatie~b8f39107/>
- Lowndes, V., Pratchett, L., & Stoker, G. (2006). Diagnosing and remedying the failings of official participation schemes: the clear framework. *Social Policy and Society*, 5(2), 281–291.
<https://doi.org/10.1017/S1474746405002988>
- M50. (z.d.). *Over M50*. <https://www.middelgrotegemeenten.nl/strag+m50/default.aspx>
- Mckenna, D. (2012). Local politicians' attitudes towards participatory initiatives: a Bulpittian perspective. *Public Money & Management*, 32(2), 103–110. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1080/09540962.2012.656012>
- Meijer, R. (2021, 19 januari). Volksverlakkerij of een extra stem voor het volk? Senaat sterk verdeeld over voorstel correctief referendum. *de Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/volksverlakkerij-of-een-extra-stem-voor-het-volk-senaat-sterk-verdeeld-over-voorstel-correctief-referendum~b6cf9fd3/>
- Michels, A. M. B. (2006). Citizen participation and democracy in the Netherlands. *Democratization*, 13(2), 323–339. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1080/13510340500524067>
- Michels, A. M. B. (2008). Debating democracy: the dutch case. *Acta Politica*, 43(4), 472–492. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1057/palgrave.ap.550020>
- Michels, A. M. B. (2011). De democratische waarde van burgerparticipatie: interactief bestuur en deliberatieve fora. *Bestuurskunde*, 20(2), 74–84. <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/231551>
- Michels, A. M. B., & De Graaf, L. J. (2010). Examining citizen participation: local participatory policy making and democracy. *Local Government Studies*, 36(4), 477–491. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1080/03003930.2010.494101>
- Mill, J. S. (2001). Chapter 3 That the ideally best Form of Government is Representative Government. In J. S. Mill, *Considerations on Representative Government* (pp. 32–47). Batoche Books Limited. (origineel werk gepubliceerd in 1861).
<https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/mill/repgovt.pdf>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2017) *Notitie Integraliteit Rijk*.
<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/implementatie/implementatie-wet/anders-samenwerken/integraal-werken/>
- Ministerie van BZK. (2021). *De Staat van het Bestuur 2020*. Ministerie van BZK.
<https://kennisopenbaarbestuur.nl/rapporten-publicaties/staat-van-het-bestuur-2020/>

Nederlandse Vereniging voor Raadsleden. (2019, 4 april). *Veel vertrouwen in gemeentebestuur*.

<https://www.raadsleden.nl/actueel/nieuws/veel-vertrouwen-in-gemeentebestuur>

Nederlandse Vereniging voor Raadsleden. (z.d.). *Het raadslid*. [https://www.raadsleden.nl/het-](https://www.raadsleden.nl/het-raadslid#:~:text=Gemiddeld%20is%20er%20%C3%A9%C3%A9n%20raadslid,Kamerlid%20zijn%20er%20116.497%20inwoners.)

[raadslid#:~:text=Gemiddeld%20is%20er%20%C3%A9%C3%A9n%20raadslid,Kamerlid%20zijn%20er%20116.497%20inwoners.](https://www.raadsleden.nl/het-raadslid#:~:text=Gemiddeld%20is%20er%20%C3%A9%C3%A9n%20raadslid,Kamerlid%20zijn%20er%20116.497%20inwoners.)

Norman, G. (2010). Likert scales, levels of measurement and the "laws" of statistics. *Advances in Health Sciences Education : Theory and Practice*, 15(5), 625–632.

<https://doi.org/10.1007/s10459-010-9222-y>

Nulty, D. D. (2008). The adequacy of response rates to online and paper surveys: what can be done?

Assessment and Evaluation in Higher Education, 33(3), 301–314.

<https://doi.org/10.1080/02602930701293231>

Osborne, J. W., & Overbay, A. (2004). The power of outliers (and why researchers should ALWAYS check for them). *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 9(6), 1–8.

<https://doi.org/10.7275/qf69-7k43>

Overheid.nl. (z.d.). *Register van Overheidsorganisaties Gemeenten*. Geraadpleegd op 19 mei 2021,

van <https://almanak.overheid.nl/Gemeenten/>

Panacek, E. A., & Thompson, C. B. (2007). Sampling methods: selecting your subjects. *Air Medical Journal*, 26(2), 75–78. <https://doi.org/10.1016/j.amj.2007.01.001>

<https://doi.org/10.1016/j.amj.2007.01.001>

PARLEMENT.com. (z.d.). *Ontwikkeling ledental politieke partijen*. Geraadpleegd op 25 maart 2021,

van https://www.parlement.com/id/vi1rc8i7wktq/ontwikkeling_ledental_politieke_partijen

Pateman, C. (2012). Participatory democracy revisited. *Perspectives on Politics*, 10(1), 7–19.

<https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1017/S1537592711004877>

Peeters, B. (2012). *Burgerparticipatie in de lokale politiek. Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op gebied van burgerparticipatie*. [https://www.prodemos.nl/wp-](https://www.prodemos.nl/wp-content/uploads/2012/03/Rapport-Monitor-Burgerparticipatie-2012.pdf)

[content/uploads/2012/03/Rapport-Monitor-Burgerparticipatie-2012.pdf](https://www.prodemos.nl/wp-content/uploads/2012/03/Rapport-Monitor-Burgerparticipatie-2012.pdf)

Peters, K., Bellino, Y., Franzkowiak, S., Krumm, E., Langlet, A., Marenbach, R., Van Berghen, S. &

Wejmelka, H. (2015). *Local Councillors and Citizens. An exploratory study of the interaction between councillors and citizens in 4 municipalities in the Meuse-Rhine Euregion*.

<http://openjournals.maastrichtuniversity.nl/Marble/issue/view/30/showToc>

Platform31. (z.d.). *1.7 Wijkaanpak versus wijk-/gebiedsgericht werken*.

<https://www.platform31.nl/wijkengids/1-vooraf/1-7-wijkaanpak-versus-wijk-gebiedsgericht-werken>

- ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat. (2018). *Monitor Burgerparticipatie 2018. Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie*. <https://prodemos.nl/wp-content/uploads/2018/05/ProDemos-Monitor-Burgerparticipatie-2018.pdf>
- Przeworski, A. (2019). The Present: What Is Happening? In *Crises of Democracy* (pp. 81-142). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1017/9781108671019>
- Raad voor het openbaar bestuur. (2002). *Primaat in de polder. Nieuwe verbindingen tussen politiek en samenleving*. <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2002/03/01/primaat-in-de-polder>
- Random.org. (z.d.). *Random Integer Set Generator*. Geraadpleegd op 22 mei 2021, van <https://www.random.org/integer-sets/#:~:text=%20%20%201%20Step%201%3A%20The%20Sets%0AGenerate,following%20extra...%203%20Step%203%3A%20Go%21%20More%20>
- Rehfeld, A. (2009). Representation rethought: on trustees, delegates, and gyroscopes in the study of political representation and democracy. *The American Political Science Review*, 103(2), 214–230. <http://www.jstor.org/stable/27798498>
- Rijksoverheid. (2020, 20 mei). *Nieuwe datum inwerkingtreding Omgevingswet: 1 januari 2022* [Persbericht]. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/05/20/nieuwe-datum-inwerkingtreding-omgevingswet-1-januari-2022>
- Rijksoverheid. (z.d.). *Nieuwe omgevingswet maakt omgevingsrecht eenvoudiger*. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/vernieuwing-omgevingsrecht>
- Rosanvallon, P. (2012). Wantrouwen en Democratie. Inleiding tot La Contre-démocratie. In P. Rosanvallon, *Democratie en tegendemocratie* (pp. 93-122). Boom.
- Rousseau, J. J. (1923a). Chapter I That sovereignty is inalienable. In J. J. Rousseau, *The social contract & discourses by Jean Jacques Rousseau* (3th ed., pp. 22-23). E. P. Dutton & Co. (origineel werk gepubliceerd in 1762). <https://oll.libertyfund.org/title/cole-the-social-contract-and-discourses>
- Rousseau, J. J. (1923b). Chapter XV Deputies or representatives. In J. J. Rousseau, *The social contract & discourses by Jean Jacques Rousseau* (3th ed., pp. 82-85). E. P. Dutton & Co. (origineel werk gepubliceerd in 1762). <https://oll.libertyfund.org/title/cole-the-social-contract-and-discourses>

- Rutte, M., Verhagen, M., & Wilders, G. (2010). *Vrijheid en verantwoordelijkheid. Regeerakkoord VVD-CDA*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2010/09/30/regeerakkoord-vvd-cda>
- Samuels, P. (2017). Advice on reliability analysis with small samples – revised version. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1495.536>
- Schmidt, A. F., & Finan, C. (2018). Linear regression and the normality assumption. *Journal of Clinical Epidemiology*, 98, 146-151. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2017.12.006>
- Schmitter, P. C., & Karl, T. L. (1991). What Democracy Is. . . and Is Not. *Journal of Democracy*, 2(3), 75-88. <https://doi.org/10.1353/jod.1991.0033>
- Schreuder, A. (2014, 7 juni). Zelf iets leuks bouwen - straks mag het wél. *NRC Handelsblad*. [https://advance-lexis-com.ru.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:5CFN-TTV1-JC8W-Y43N-00000-00&context=1516831](https://advance.lexis-com.ru.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:5CFN-TTV1-JC8W-Y43N-00000-00&context=1516831).
- Schumpeter, J. A. (2003). Chapter XXII Another theory of democracy. In J.A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy* (6th ed., pp. 265-284). Routledge. (origineel werk gepubliceerd in 1943). <https://periferiaactiva.files.wordpress.com/2015/08/joseph-schumpeter-capitalism-socialism-and-democracy-2006.pdf>
- Somit, A., & Peterson S. A. (2005) What is a Democracy?: Toward a Working Definition. In A. Somit & S. A. Peterson, *The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution* (pp. 25-33). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781403978424_3
- Stockemer, D. (2019). *Quantitative methods for the social sciences : a practical introduction with examples in spss and stata* (1st ed.). Springer. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1007/978-3-319-99118-4>
- Sullivan, G. M., & Artino, A. R. J. (2013). Analyzing and interpreting data from likert-type scales. *Journal of Graduate Medical Education*, 5(4), 541–542. <https://doi.org/10.4300/JGME-5-4-18>
- Taber, K. S. (2018). The use of cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education*, 48(6), 1273–1296. <https://doi.org/10.1007/s11165-016-9602-2>
- Thiel, S. van. (2014). *Research methods in public administration and public management : an introduction* (1st ed.). Routledge, Taylor & Francis Group. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.4324/9780203078525>

- Tholen, B. (2015). Citizen participation and bureaucratization: the participatory turn seen through a weberian lens. *International Review of Administrative Sciences*, 81(3), 585–603. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1177/0020852314548152>
- Tormey, S. (2014). The Contemporary Crisis of Representative Democracy. *Democratic Theory* (1)2, 104-112. <https://doi.org/10.3167/dt.2014.010211>
- Van Dam, P. (2011). Een wankel vertoog. Over ontzuiling als karikatuur. *Bmgn: Low Countries Historical Review*, 126(3), 52–77. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.18352/bmgn-lchr.738>
- Van Damme, J., & Brans, M. (2008). *Interactief beleid van de Vlaamse overheid. Een internationale verkenning naar visie, beleid & praktijken*. https://steunpuntbov.be/rapport/s2A1205001_intern_verkenning_interactief_beleid.pdf
- Van den Broeck, P. (2019). Mythes over participatie in wijkontwikkeling: Het Antwerpse Schipperskwartier als case. In A. Kuhk, H. Heynen, L. Huybrechts, J. Schreurs & F. Moulaert, (Eds.), *Participatiegolven: Dialogen over ruimte, planning en ontwerp in Vlaanderen en Brussel* (pp. 73-98). Leuven University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvrs8xrk>
- Verlaan, J. (2021, 9 februari). De Omgevingswet gaat volgens de Eerste Kamer tot chaos leiden. *NRC Handelsblad.nl*. <https://advance-lexis-com.ru.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:61YN-DN01-JBNH-J4YK-00000-00&context=1516831>.
- VNG. (2017). *De Staat van de Gemeenten 2017*. VNG. https://vng.nl/sites/default/files/publicaties/2017/svdg-hr_20170621.pdf
- VNG. (z.d.-a). *Veranderopgave Anders werken Omgevingswet*. <https://vng.nl/artikelen/veranderopgave-anders-werken-omgevingswet>
- VNG. (z.d.-b). *Integraal werken*. <https://vng.nl/artikelen/integraal-werken>
- Voerman, G. (2012). *Over de toekomst van de politieke partij* [Oratie]. <https://research.rug.nl/en/publications/over-de-toekomst-van-de-politieke-partij>
- Weber, M. (2017). Politiek als beroep. In M. Weber, *Politiek als beroep voorafgegaan door Wetenschap als beroep* (3^e druk., pp 43-106). Uitgeverij Vantilt.
- Zakaras, A. (2007). John Stuart Mill, Individuality and Participatory Democracy. In N. Urbinati & A. Zakaras, *J. S. Mill's Political Thought. A Bicentennial Reassessment* (pp. 200-220). Cambridge University Press. https://www.researchgate.net/publication/297476279_John_Stuart_Mill_Individuality_and_Participatory_Democracy

Zuidervaat. B., & Markus. N. (2021, 24 april). Weer uitstel voor invoering Omgevingswet. *Trouw*.
<https://advance-lexis-com.ru.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:62H9-1G91-DYRY-X132-00000-00&context=1516831>.

Bijlagen

Bijlage 1: Alle gemeenten met CBS-code 4 (tussen 20.000 en 50.000 inwoners) met aantal raadsleden per gemeente.

<i>Gemeente</i>	<i>Provincie waarin de gemeente ligt.</i>	<i>CBS-code voor de gemeentegrootte</i>	<i>Inwoneraantal van de gemeente</i>	<i>Aantal gemeenteraadsleden per gemeente</i>
<i>Aa en Hunze</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>25392</i>	<i>21</i>
<i>Aalsmeer</i>	<i>Noord-Holland</i>	<i>4</i>	<i>31986</i>	<i>23</i>
<i>Aalten</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>27120</i>	<i>21</i>
<i>Achtkarspelen</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>27900</i>	<i>21</i>
<i>Alblasserdam</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>20126</i>	<i>19</i>
<i>Albrandswaard</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>25799</i>	<i>21</i>
<i>Baarn</i>	<i>Utrecht</i>	<i>4</i>	<i>24784</i>	<i>19</i>
<i>Barendrecht</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>48637</i>	<i>29</i>
<i>Beekdaelen</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>36057</i>	<i>25</i>
<i>Berg en Dal</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>35008</i>	<i>25</i>
<i>Bergen (NH.)</i>	<i>Noord-Holland</i>	<i>4</i>	<i>29696</i>	<i>21</i>
<i>Berkelland</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>43846</i>	<i>27</i>
<i>Bernheze</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>31464</i>	<i>23</i>
<i>Best</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>30211</i>	<i>23</i>
<i>Beuningen</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>26165</i>	<i>21</i>
<i>Beverwijk</i>	<i>Noord-Holland</i>	<i>4</i>	<i>41853</i>	<i>27</i>
<i>Bladel</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>20529</i>	<i>19</i>
<i>Bloemendaal</i>	<i>Noord-Holland</i>	<i>4</i>	<i>23478</i>	<i>19</i>
<i>Bodegraven-Reeuwijk</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>35281</i>	<i>25</i>
<i>Borger-Odoorn</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>25596</i>	<i>21</i>
<i>Borne</i>	<i>Overijssel</i>	<i>4</i>	<i>23667</i>	<i>19</i>
<i>Borsele</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>22818</i>	<i>19</i>
<i>Boxmeer</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>29599</i>	<i>21</i>
<i>Boxtel</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>32989</i>	<i>23</i>
<i>Bronckhorst</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>36083</i>	<i>25</i>
<i>Brummen</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>20877</i>	<i>19</i>
<i>Brunssum</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>27682</i>	<i>21</i>
<i>Bunschoten</i>	<i>Utrecht</i>	<i>4</i>	<i>22024</i>	<i>19</i>
<i>Buren</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>27010</i>	<i>21</i>
<i>Castricum</i>	<i>Noord-Holland</i>	<i>4</i>	<i>36084</i>	<i>25</i>
<i>Coevorden</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>35321</i>	<i>25</i>
<i>Cranendonck</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>21004</i>	<i>19</i>
<i>Cuijk</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>25395</i>	<i>21</i>
<i>Culemborg</i>	<i>Gelderland</i>	<i>4</i>	<i>29129</i>	<i>21</i>
<i>Dalfsen</i>	<i>Overijssel</i>	<i>4</i>	<i>28903</i>	<i>21</i>
<i>De Bilt</i>	<i>Utrecht</i>	<i>4</i>	<i>43368</i>	<i>27</i>
<i>De Ronde Venen</i>	<i>Utrecht</i>	<i>4</i>	<i>44727</i>	<i>27</i>
<i>De Wolden</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>24374</i>	<i>19</i>
<i>Deurne</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>32432</i>	<i>23</i>

Diemen	Noord-Holland	4	31330	23
Dinkelland	Overijssel	4	26603	21
Dongen	Noord-Brabant	4	26372	21
Drimmelen	Noord-Brabant	4	27322	21
Dronten	Flevoland	4	42017	27
Duiven	Gelderland	4	25067	21
Echt-Susteren	Limburg	4	31744	23
Edam-Volendam	Noord-Holland	4	36262	25
Eemsdelta	Groningen	4	45528	29
Eijsden-Margraten	Limburg	4	25898	21
Elburg	Gelderland	4	23429	19
Epe	Gelderland	4	33197	23
Ermelo	Gelderland	4	27017	21
Etten-Leur	Noord-Brabant	4	43875	27
Geertruidenberg	Noord-Brabant	4	21779	19
Geldrop-Mierlo	Noord-Brabant	4	40059	27
Gemert-Bakel	Noord-Brabant	4	30766	23
Gilze en Rijen	Noord-Brabant	4	26742	21
Goes	Zeeland	4	38594	25
Goirle	Noord-Brabant	4	23948	19
Gorinchem	Zuid-Holland	4	37416	25
Haaksbergen	Overijssel	4	24228	19
Halderberge	Noord-Brabant	4	30430	23
Harderwijk	Gelderland	4	48722	29
Heemskerk	Noord-Holland	4	39206	25
Heemstede	Noord-Holland	4	27531	21
Heiloo	Noord-Holland	4	24146	19
Hellendoorn	Overijssel	4	35929	25
Hellevoetsluis	Zuid-Holland	4	40296	27
Hendrik-Ido-Ambacht	Zuid-Holland	4	31247	23
Het Hogeland	Groningen	4	47843	29
Heusden	Noord-Brabant	4	45008	29
Hillegom	Zuid-Holland	4	22204	19
Hof van Twente	Overijssel	4	35035	25
Hollands Kroon	Noord-Holland	4	48576	29
Horst aan de Maas	Limburg	4	42497	27
Huizen	Noord-Holland	4	41084	27
Hulst	Zeeland	4	27574	21
IJsselstein	Utrecht	4	33812	23
Kaag en Braassem	Zuid-Holland	4	27547	21
Kerkrade	Limburg	4	45468	29
Koggenland	Noord-Holland	4	22938	19
Krimpen aan den IJssel	Zuid-Holland	4	29396	21
Laarbeek	Noord-Brabant	4	22800	19
Landgraaf	Limburg	4	37261	25
Langedijk	Noord-Holland	4	28327	21

Leiderdorp	<i>Zuid-Holland</i>	4	27385	21
Leudal	<i>Limburg</i>	4	36046	25
Leusden	<i>Utrecht</i>	4	30540	23
Lingewaard	<i>Gelderland</i>	4	46815	29
Lisse	<i>Zuid-Holland</i>	4	22983	19
Lochem	<i>Gelderland</i>	4	33944	23
Loon op Zand	<i>Noord-Brabant</i>	4	23504	19
Losser	<i>Overijssel</i>	4	22884	19
Maasdriel	<i>Gelderland</i>	4	25448	21
Maasgouw	<i>Limburg</i>	4	23947	19
Maassluis	<i>Zuid-Holland</i>	4	33551	23
Medemblik	<i>Noord-Holland</i>	4	45178	29
Meppel	<i>Drenthe</i>	4	34383	23
Middelburg (Z.)	<i>Zeeland</i>	4	48977	29
Midden-Drenthe	<i>Drenthe</i>	4	33386	23
Moerdijk	<i>Noord-Brabant</i>	4	37179	25
Molenlanden	<i>Zuid-Holland</i>	4	44135	27
Montferland	<i>Gelderland</i>	4	36038	25
Neder-Betuwe	<i>Gelderland</i>	4	24646	19
Nieuwkoop	<i>Zuid-Holland</i>	4	29144	21
Nijkerk	<i>Gelderland</i>	4	43598	27
Noardeast-Fryslân	<i>Fryslân</i>	4	45485	29
Noordenveld	<i>Drenthe</i>	4	31218	23
Noordoostpolder	<i>Flevoland</i>	4	47610	29
Noordwijk	<i>Zuid-Holland</i>	4	44055	27
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	<i>Noord-Brabant</i>	4	23701	19
Nunspeet	<i>Gelderland</i>	4	28029	21
Oegstgeest	<i>Zuid-Holland</i>	4	25064	21
Oisterwijk	<i>Noord-Brabant</i>	4	32373	23
Oldambt	<i>Groningen</i>	4	38292	25
Oldebroek	<i>Gelderland</i>	4	23756	19
Oldenzaal	<i>Overijssel</i>	4	31702	23
Oost Gelre	<i>Gelderland</i>	4	29572	21
Ooststellingwerf	<i>Fryslân</i>	4	25463	21
Opsterland	<i>Fryslân</i>	4	29810	21
Oude IJsselstreek	<i>Gelderland</i>	4	39349	25
Overbetuwe	<i>Gelderland</i>	4	48214	29
Papendrecht	<i>Zuid-Holland</i>	4	32164	23
Peel en Maas	<i>Limburg</i>	4	43658	27
Putten	<i>Gelderland</i>	4	24370	19
Raalte	<i>Overijssel</i>	4	37915	25
Reimerswaal	<i>Zeeland</i>	4	22897	19
Renkum	<i>Gelderland</i>	4	31412	23
Rheden	<i>Gelderland</i>	4	43536	27
Rhenen	<i>Utrecht</i>	4	20203	19
Ridderkerk	<i>Zuid-Holland</i>	4	46665	29

Rijssen-Holten	<i>Overijssel</i>	4	38202	25
Roerdalen	<i>Limburg</i>	4	20602	19
Rucphen	<i>Noord-Brabant</i>	4	23081	19
Schagen	<i>Noord-Holland</i>	4	46528	29
Schouwen-Duiveland	<i>Zeeland</i>	4	34054	23
Sint-Michielsgestel	<i>Noord-Brabant</i>	4	29512	21
Sliedrecht	<i>Zuid-Holland</i>	4	25589	21
Sluis	<i>Zeeland</i>	4	23161	19
Soest	<i>Utrecht</i>	4	46900	29
Stadskanaal	<i>Groningen</i>	4	31757	23
Stede Broec	<i>Noord-Holland</i>	4	21749	19
Steenbergen	<i>Noord-Brabant</i>	4	24304	19
Steenwijkerland	<i>Overijssel</i>	4	44351	27
Stein (L.)	<i>Limburg</i>	4	24876	19
Teylingen	<i>Zuid-Holland</i>	4	37798	25
Tholen	<i>Zeeland</i>	4	26086	21
Tiel	<i>Gelderland</i>	4	41922	27
Tubbergen	<i>Overijssel</i>	4	21311	19
Twenterand	<i>Overijssel</i>	4	33705	23
Tynaarlo	<i>Drenthe</i>	4	33974	23
Tytsjerksteradiel	<i>Fryslân</i>	4	32056	23
Uden	<i>Noord-Brabant</i>	4	42293	27
Uithoorn	<i>Noord-Holland</i>	4	30205	23
Urk	<i>Flevoland</i>	4	21225	19
Utrechtse Heuvelrug	<i>Utrecht</i>	4	49931	29
Valkenswaard	<i>Noord-Brabant</i>	4	31228	23
Veendam	<i>Groningen</i>	4	27419	21
Veere	<i>Zeeland</i>	4	21950	19
Veldhoven	<i>Noord-Brabant</i>	4	45500	29
Venray	<i>Limburg</i>	4	43706	27
Vlissingen	<i>Zeeland</i>	4	44351	27
Voorschoten	<i>Zuid-Holland</i>	4	25645	21
Voorst	<i>Gelderland</i>	4	24797	19
Vught	<i>Noord-Brabant</i>	4	31663	23
Waadhoeke	<i>Fryslân</i>	4	46155	29
Waalwijk	<i>Noord-Brabant</i>	4	48801	29
Waddinxveen	<i>Zuid-Holland</i>	4	30485	23
Wageningen	<i>Gelderland</i>	4	39643	25
Wassenaar	<i>Zuid-Holland</i>	4	26939	21
Weesp	<i>Noord-Holland</i>	4	20449	19
Westerwolde	<i>Groningen</i>	4	26190	21
Weststellingwerf	<i>Fryslân</i>	4	26125	21
Wierden	<i>Overijssel</i>	4	24534	19
Wijchen	<i>Gelderland</i>	4	41259	27
Wijdmeren	<i>Noord-Holland</i>	4	24464	19
Wijk bij Duurstede	<i>Utrecht</i>	4	23927	19

Winterswijk	<i>Gelderland</i>	4	29041	21
Woensdrecht	<i>Noord-Brabant</i>	4	22019	19
Zaltbommel	<i>Gelderland</i>	4	29437	21
Zeewolde	<i>Flevoland</i>	4	22886	19
Zevenaar	<i>Gelderland</i>	4	44099	27
Zuidplas	<i>Zuid-Holland</i>	4	45054	29
Zundert	<i>Noord-Brabant</i>	4	21988	19
Zutphen	<i>Gelderland</i>	4	48099	29
Zwartewaterland	<i>Overijssel</i>	4	22817	19
Zwijndrecht	<i>Zuid-Holland</i>	4	44780	27

Bijlage 2: De grootte van de gemeenteraad naar inwonertal (naar Artikel 8 van de Gemeentewet).

Inwonertal van gemeenten	<i>Wettelijk aantal raadsleden</i>
0 – 3.000	<i>9 raadsleden</i>
3.001 – 6.000	<i>11 raadsleden</i>
6.001 – 10.000	<i>13 raadsleden</i>
10.001 – 15.000	<i>15 raadsleden</i>
15.001 – 20.000	<i>17 raadsleden</i>
20.001 – 25.000	<i>19 raadsleden</i>
25.001 – 30.000	<i>21 raadsleden</i>
30.001 – 35.000	<i>23 raadsleden</i>
35.001 – 40.000	<i>25 raadsleden</i>
40.001 – 45.000	<i>27 raadsleden</i>
45.001 – 50.000	<i>29 raadsleden</i>
50.001 – 60.000	<i>31 raadsleden</i>
60.001 – 70.000	<i>33 raadsleden</i>
70.001 – 80.000	<i>35 raadsleden</i>
80.001 – 100.000	<i>37 raadsleden</i>
100.001 – 200.000	<i>39 raadsleden</i>
Meer dan 200.000	<i>45 raadsleden</i>

Bijlage 3: Het aantal gemeenteraadsleden per stratum met het aantal *de facto* gemeenteraadsleden per stratum

Provincie	Aantal gemeenteraadsleden per provincie	Percentage van de totale populatie.	<i>De facto</i> aantal gemeenteraadsleden per provincie	Percentage van de (<i>de facto</i>) totale populatie:
Drenthe	178 raadsleden	4.1%	174 raadsleden	4.1%
Flevoland	94 raadsleden	2.1%	93 raadsleden	2.2%
Friesland	165 raadsleden	3.8%	165 raadsleden	3.9%
Gelderland	817 raadsleden	19.0%	802 raadsleden	19.0%
Groningen	148 raadsleden	3.4%	140 raadsleden	3.3%
Limburg	307 raadsleden	7.1%	306 raadsleden	7.2%
Noord Brabant	733 raadsleden	17.0%	719 raadsleden	17.0%
Noord Holland	462 raadsleden	10.7%	445 raadsleden	10.5%
Overijssel	329 raadsleden	7.6%	326 raadsleden	7.7%
Utrecht	234 raadsleden	5.4%	229 raadsleden	5.4%
Zeeland	222 raadsleden	5.2%	218 raadsleden	5.1%
Zuid-Holland	608 raadsleden	14.1%	594 raadsleden	14.1%
Totaal	4297 raadsleden	100%	4211 raadsleden	100%

Bijlage 3: Lijst van gemeenteraadsleden (per gemeente) die present (of niet present) waren in het register van overheidsorganisaties.

<i>Drenthe (n1)</i>					
<i>Gemeente</i>	<i>Provincie</i>	<i>CBS-code</i>	<i>Inwoneraantal</i>	<i>Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet</i>	<i>Aantal in het register</i>
<i>Aa en Hunze</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>25392</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Borger-Odoorn</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>25596</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Coevorden</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>35321</i>	<i>25</i>	<i>missen 1 raadslid</i>
<i>De Wolden</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>24374</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Meppel</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>34383</i>	<i>23</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Midden-Drenthe</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>33386</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Noordenveld</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>31218</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Tynaarlo</i>	<i>Drenthe</i>	<i>4</i>	<i>33974</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>

<i>Flevoland (n2)</i>					
<i>Gemeente</i>	<i>Provincie</i>	<i>CBS-code</i>	<i>Inwoneraantal</i>	<i>Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet</i>	<i>Aantal in het register</i>
<i>Dronten</i>	<i>Flevoland</i>	<i>4</i>	<i>42017</i>	<i>27</i>	<i>volledig</i>
<i>Noordoostpolder</i>	<i>Flevoland</i>	<i>4</i>	<i>47610</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Urk</i>	<i>Flevoland</i>	<i>4</i>	<i>21225</i>	<i>19</i>	<i>missen 1 raadslid</i>
<i>Zeewolde</i>	<i>Flevoland</i>	<i>4</i>	<i>22886</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>

<i>Friesland (n3)</i>					
<i>Gemeente</i>	<i>Provincie</i>	<i>CBS-code</i>	<i>Inwoneraantal</i>	<i>Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet</i>	<i>Aantal in het register</i>
<i>Achtkarspelen</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>27900</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Noardeast-Fryslân</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>45485</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Ooststellingwerf</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>25463</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Opsterland</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>29810</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Tytsjerksteradiel</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>32056</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Waadhoeke</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>46155</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Weststellingwerf</i>	<i>Fryslân</i>	<i>4</i>	<i>26125</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>

Gelderland (n4)

Gemeente	Provincie	CBS-code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
Aalten	<i>Gelderland</i>	4	27120	21	volledig
Berg en Dal	<i>Gelderland</i>	4	35008	25	missen 1 raadslid
Berkelland	<i>Gelderland</i>	4	43846	27	volledig
Beuningen	<i>Gelderland</i>	4	26165	21	volledig
Bronckhorst	<i>Gelderland</i>	4	36083	25	volledig
Brummen	<i>Gelderland</i>	4	20877	19	missen 1 raadslid
Buren	<i>Gelderland</i>	4	27010	21	volledig
Culemborg	<i>Gelderland</i>	4	29129	21	volledig
Duiven	<i>Gelderland</i>	4	25067	21	volledig
Elburg	<i>Gelderland</i>	4	23429	19	missen 1 raadslid
Epe	<i>Gelderland</i>	4	33197	23	missen 1 raadslid
Ermelo	<i>Gelderland</i>	4	27017	21	missen 1 raadslid
Harderwijk	<i>Gelderland</i>	4	48722	29	missen 1 raadslid
Lingewaard	<i>Gelderland</i>	4	46815	29	volledig
Lochem	<i>Gelderland</i>	4	33944	23	missen 1 raadslid
Maasdriel	<i>Gelderland</i>	4	25448	21	missen 3 raadsleden
Montferland	<i>Gelderland</i>	4	36038	25	missen 2 raadsleden
Neder-Betuwe	<i>Gelderland</i>	4	24646	19	volledig
Nijkerk	<i>Gelderland</i>	4	43598	27	volledig
Nunspeet	<i>Gelderland</i>	4	28029	21	volledig
Oldebroek	<i>Gelderland</i>	4	23756	19	volledig
Oost Gelre	<i>Gelderland</i>	4	29572	21	missen 1 raadslid
Oude IJsselstreek	<i>Gelderland</i>	4	39349	25	volledig
Overbetuwe	<i>Gelderland</i>	4	48214	29	volledig
Putten	<i>Gelderland</i>	4	24370	19	volledig
Renkum	<i>Gelderland</i>	4	31412	23	volledig
Rheden	<i>Gelderland</i>	4	43536	27	volledig
Tiel	<i>Gelderland</i>	4	41922	27	volledig
Voorst	<i>Gelderland</i>	4	24797	19	missen 1 raadslid
Wageningen	<i>Gelderland</i>	4	39643	25	volledig
Wijchen	<i>Gelderland</i>	4	41259	27	volledig
Winterswijk	<i>Gelderland</i>	4	29041	21	volledig
Zaltbommel	<i>Gelderland</i>	4	29437	21	volledig
Zevenaar	<i>Gelderland</i>	4	44099	27	volledig
Zutphen	<i>Gelderland</i>	4	48099	29	missen 2 raadsleden

Groningen (n5)

Gemeente	Provincie	CBS-code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemw	Aantal in het register
<i>Eemsdelta</i>	<i>Groningen</i>	<i>4</i>	<i>45528</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Het Hogeland</i>	<i>Groningen</i>	<i>4</i>	<i>47843</i>	<i>29</i>	<i>missen 5 raadsleden</i>
<i>Oldambt</i>	<i>Groningen</i>	<i>4</i>	<i>38292</i>	<i>25</i>	<i>volledig</i>
<i>Stadskanaal</i>	<i>Groningen</i>	<i>4</i>	<i>31757</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Veendam</i>	<i>Groningen</i>	<i>4</i>	<i>27419</i>	<i>21</i>	<i>missen 1 raadslid</i>
<i>Westerwolde</i>	<i>Groningen</i>	<i>4</i>	<i>26190</i>	<i>21</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>

Limburg (n6)

Gemeente	Provincie	CBS-code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
<i>Beekdaelen</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>36057</i>	<i>25</i>	<i>volledig</i>
<i>Brunssum</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>27682</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Echt-Susteren</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>31744</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Eijsden- Margraten</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>25898</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Horst aan de Maas</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>42497</i>	<i>27</i>	<i>volledig</i>
<i>Kerkrade</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>45468</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Landgraaf</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>37261</i>	<i>25</i>	<i>missen 1 raadslid</i>
<i>Leudal</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>36046</i>	<i>25</i>	<i>volledig</i>
<i>Maasgouw</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>23947</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Peel en Maas</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>43658</i>	<i>27</i>	<i>volledig</i>
<i>Roerdalen</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>20602</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Stein (L.)</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>24876</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Venray</i>	<i>Limburg</i>	<i>4</i>	<i>43706</i>	<i>27</i>	<i>volledig</i>

**Noord Brabant
(n7)**

Gemeente	Provincie	CBS- code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
<i>Bernheze</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>31464</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Best</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>30211</i>	<i>23</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Bladel</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>20529</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Boxmeer</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>29599</i>	<i>21</i>	<i>missen 1 raadslid</i>
<i>Boxtel</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>32989</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Cranendonck</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>21004</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Cuijk</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>25395</i>	<i>21</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Deurne</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>32432</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Dongen</i>	<i>Noord-Brabant</i>	<i>4</i>	<i>26372</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>

Drimmelen	Noord-Brabant	4	27322	21	missen 1 raadslid
Etten-Leur	Noord-Brabant	4	43875	27	volledig
Geertruidenberg	Noord-Brabant	4	21779	19	missen 1 raadslid
Geldrop-Mierlo	Noord-Brabant	4	40059	27	missen 1 raadslid
Gemert-Bakel	Noord-Brabant	4	30766	23	volledig
Gilze en Rijen	Noord-Brabant	4	26742	21	volledig
Goirle	Noord-Brabant	4	23948	19	volledig
Halderberge	Noord-Brabant	4	30430	23	missen 2 raadsleden
Heusden	Noord-Brabant	4	45008	29	Missen 2 raadsleden
Laarbeek	Noord-Brabant	4	22800	19	volledig
Loon op Zand	Noord-Brabant	4	23504	19	1 raadslid extra (vervanging)
Moerdijk	Noord-Brabant	4	37179	25	volledig
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	Noord-Brabant	4	23701	19	volledig
Oisterwijk	Noord-Brabant	4	32373	23	volledig
Rucphen	Noord-Brabant	4	23081	19	volledig
Sint- Michielsgestel	Noord-Brabant	4	29512	21	volledig
Steenbergen	Noord-Brabant	4	24304	19	missen 1 raadslid
Uden	Noord-Brabant	4	42293	27	volledig
Valkenswaard	Noord-Brabant	4	31228	23	volledig
Veldhoven	Noord-Brabant	4	45500	29	missen 2 raadsleden
Vught	Noord-Brabant	4	31663	23	volledig
Waalwijk	Noord-Brabant	4	48801	29	volledig
Woensdrecht	Noord-Brabant	4	22019	19	volledig
Zundert	Noord-Brabant	4	21988	19	volledig

Noord Holland (n8)

Gemeente	Provincie	CBS- code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
Aalsmeer	Noord-Holland	4	31986	23	volledig
Bergen (NH.)	Noord-Holland	4	29696	21	volledig
Beverwijk	Noord-Holland	4	41853	27	missen 1 raadslid
Bloemendaal	Noord-Holland	4	23478	19	volledig
Castricum	Noord-Holland	4	36084	25	volledig
Diemen	Noord-Holland	4	31330	23	missen 2 raadsleden
Edam-Volendam	Noord-Holland	4	36262	25	volledig
Heemskerk	Noord-Holland	4	39206	25	volledig
Heemstede	Noord-Holland	4	27531	21	volledig
Heiloo	Noord-Holland	4	24146	19	volledig
Hollands Kroon	Noord-Holland	4	48576	29	missen 2 raadsleden
Huizen	Noord-Holland	4	41084	27	volledig
Koggenland	Noord-Holland	4	22938	19	missen 2 raadsleden
Langedijk	Noord-Holland	4	28327	21	missen 1 raadslid

Medemblik	Noord-Holland	4	45178	29	missen 2 raadsleden
Schagen	Noord-Holland	4	46528	29	volledig
Stede Broec	Noord-Holland	4	21749	19	volledig
Uithoorn	Noord-Holland	4	30205	23	missen 2 raadsleden
Weesp	Noord-Holland	4	20449	19	missen 3 raadsleden
Wijdmeren	Noord-Holland	4	24464	19	volledig

Overijssel (n9)

Gemeente	Provincie	CBS-code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
Borne	Overijssel	4	23667	19	missen 2 raadsleden
Dalfsen	Overijssel	4	28903	21	volledig
Dinkelland	Overijssel	4	26603	21	volledig
Haaksbergen	Overijssel	4	24228	19	volledig
Hellendoorn	Overijssel	4	35929	25	volledig
Hof van Twente	Overijssel	4	35035	25	volledig
Losser	Overijssel	4	22884	19	volledig
Oldenzaal	Overijssel	4	31702	23	volledig
Raalte	Overijssel	4	37915	25	volledig
Rijssen-Holten	Overijssel	4	38202	25	volledig
Steenwijkerland	Overijssel	4	44351	27	volledig
Tubbergen	Overijssel	4	21311	19	missen 1 raadslid
Twenterand	Overijssel	4	33705	23	volledig
Wierden	Overijssel	4	24534	19	volledig
Zwartewaterland	Overijssel	4	22817	19	volledig

Utrecht (n10)

Gemeente	Provincie	CBS-code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
Baarn	Utrecht	4	24868	19	volledig
Bunschoten	Utrecht	4	21866	19	volledig
De Bilt	Utrecht	4	43137	27	volledig
De Ronde Venen	Utrecht	4	44456	27	volledig
IJsselstein	Utrecht	4	34109	23	mist 1 raadslid
Leusden	Utrecht	4	30401	23	missen 2 raadsleden
Rhenen	Utrecht	4	20119	19	missen 2 raadsleden
Soest	Utrecht	4	46606	29	volledig
Utrechtse Heuvelrug	Utrecht	4	49580	29	volledig
Wijk bij Duurstede	Utrecht	4	23914	19	volledig

Zeeland (n11)

Gemeente	Provincie	CBS-code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
<i>Borsele</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>22818</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Goes</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>38594</i>	<i>25</i>	<i>volledig</i>
<i>Hulst</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>27574</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Middelburg (Z.)</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>48977</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Reimerswaal</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>22897</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Schouwen- Duiveland</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>34054</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Sluis</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>23161</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Tholen</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>26086</i>	<i>21</i>	<i>Missen 1 raadsleden</i>
<i>Veere</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>21950</i>	<i>19</i>	<i>Missen 3 raadsleden</i>
<i>Vlissingen</i>	<i>Zeeland</i>	<i>4</i>	<i>44351</i>	<i>27</i>	<i>volledig</i>

Zuid Holland (n12)

Gemeente	Provincie	CBS- code	Inwoneraantal	Aantal gemeenteraadsleden volgens Artikel 8 Gemeentewet	Aantal in het register
<i>Alblasserdam</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>20126</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Albrandswaard</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>25799</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Barendrecht</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>48637</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Bodegraven- Reeuwijk</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>35281</i>	<i>25</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Gorinchem</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>37416</i>	<i>25</i>	<i>volledig</i>
<i>Hellevoetsluis</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>40296</i>	<i>27</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Hendrik-Ido- Ambacht</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>31247</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Hillegom</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>22204</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Kaag en Braassem</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>27547</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Krimpen aan den IJssel</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>29396</i>	<i>21</i>	<i>missen 3 raadsleden</i>
<i>Leiderdorp</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>27385</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Lisse</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>22983</i>	<i>19</i>	<i>volledig</i>
<i>Maassluis</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>33551</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Molenlanden</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>44135</i>	<i>27</i>	<i>volledig</i>
<i>Nieuwkoop</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>29144</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Noordwijk</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>44055</i>	<i>27</i>	<i>volledig</i>
<i>Oegstgeest</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>25064</i>	<i>21</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Papendrecht</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>32164</i>	<i>23</i>	<i>volledig</i>
<i>Ridderkerk</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>46665</i>	<i>29</i>	<i>volledig</i>
<i>Sliedrecht</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>25589</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Teylingen</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>37798</i>	<i>25</i>	<i>volledig</i>
<i>Voorschoten</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>25645</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>
<i>Waddinxveen</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>30485</i>	<i>23</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Wassenaar</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>26939</i>	<i>21</i>	<i>volledig</i>

<i>Zuidplas</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>45054</i>	<i>29</i>	<i>missen 2 raadsleden</i>
<i>Zwijndrecht</i>	<i>Zuid-Holland</i>	<i>4</i>	<i>44780</i>	<i>27</i>	<i>missen 1 raadslid</i>

Bijlage 4: Lijst van het aantal gemeenteraadsleden (per gemeente) die op aselechte wijze geselecteerd waren voor de proportionele steekproef.

Drenthe (n1)	
Gemeente	Aantal aselechte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
Gemeente Aa en Hunze	5
Gemeente Borger-Odoorn	6
Gemeente Coevorden	8
Gemeente De Wolden	6
Gemeente Meppel	2
Gemeente Midden Drenthe	5
Gemeente Noorderveld	5
Gemeente Tynaarlo	7
Totaal	44 gemeenteraadsleden

Flevoland (n2)	
Gemeente	Aantal aselechte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
Gemeente Dronten	7
Gemeente Noordoostpolder	9
Gemeente Urk	4
Gemeente Zeewolde	4
Totaal	24 gemeenteraadsleden

Friesland (n3)	
Gemeente	Aantal aselechte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
Gemeente Achtkarspelen	6
Gemeente Noardeast-Fryslân	9
Gemeente Ooststellingwerf	1
Gemeente Opsterland	8
Gemeente Tytsjerksteradiel	3
Gemeente Waadhoeke	8
Gemeente Weststellingwerf	7
Totaal	42 raadsleden

Gelderland (n4)

Gemeente	Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
<i>Gemeente Aalten</i>	11
<i>Gemeente Berg en Dal</i>	5
<i>Gemeente Berkelland</i>	9
<i>Gemeente Beuningen</i>	5
<i>Gemeente Bronckhorst</i>	4
<i>Gemeente Brummen</i>	4
<i>Gemeente Buren</i>	6
<i>Gemeente Culemborg</i>	4
<i>Gemeente Duiven</i>	4
<i>Gemeente Elburg</i>	8
<i>Gemeente Epe</i>	5
<i>Gemeente Ermelo</i>	3
<i>Gemeente Harderwijk</i>	11
<i>Gemeente Lingewaard</i>	2
<i>Gemeente Lochem</i>	7
<i>Gemeente Maasdriel</i>	5
<i>Gemeente Montferland</i>	7
<i>Gemeente Nederbetuwe</i>	5
<i>Gemeente Nijkerk</i>	6
<i>Gemeente Nunspeet</i>	5
<i>Gemeenten Oldebroek</i>	5
<i>Gemeente Oost Gelre</i>	3
<i>Gemeente Oude IJsselstreek</i>	7
<i>Gemeente Overbetuwe</i>	7
<i>Gemeente Putten</i>	5
<i>Gemeente Renkum</i>	6
<i>Gemeente Rheden</i>	5
<i>Gemeente Tiel</i>	9
<i>Gemeente Voorst</i>	1
<i>Gemeente Wageningen</i>	8
<i>Gemeente Wijchen</i>	6
<i>Gemeente Winterswijk</i>	4
<i>Gemeente Zaltbommel</i>	8
<i>Gemeente Zevenaar</i>	6
<i>Gemeente Zutphen</i>	7
Totaal:	203 raadsleden

Groningen (n5)	
Gemeente	Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
<i>Gemeente Eemsdelta</i>	4
<i>Gemeente Het Hogeland</i>	8
<i>Gemeente Oldambt</i>	5
<i>Gemeente Stadskanaal</i>	3
<i>Gemeente Venray</i>	9
<i>Gemeente Westerwolde</i>	6
Totaal:	35 raadsleden

Limburg (n6)	
Gemeente	Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
<i>Gemeente Beekdaelen</i>	10
<i>Gemeente Brunssum</i>	7
<i>Gemeente Echt-Susteren</i>	3
<i>Gemeente Eijsden-Magraten</i>	8
<i>Gemeente Horst aan de Maas</i>	1
<i>Gemeente Kerkrade</i>	8
<i>Gemeente Landgraaf</i>	7
<i>Gemeente Leudal</i>	6
<i>Gemeente Maasgouw</i>	6
<i>Gemeente Peel en Maas</i>	6
<i>Gemeente Roerdalen</i>	9
<i>Gemeente Venray</i>	7
Totaal:	78 raadsleden

Noord Brabant (n7)	
Gemeente	Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
<i>Gemeente Bernheze</i>	9
<i>Gemeente Best</i>	6
<i>Gemeente Bladel</i>	4
<i>Gemeente Boxtmeer</i>	6
<i>Gemeente Boxtel</i>	7
<i>Gemeente Cranendonck</i>	2
<i>Gemeente Cuijk</i>	4
<i>Gemeente Deurne</i>	2
<i>Gemeente Dongen</i>	6
<i>Gemeente Drimmelen</i>	3

<i>Gemeente Etten-Leur</i>	9
<i>Gemeente Geertruidenberg</i>	4
<i>Gemeente Geldrop-Mierlo</i>	7
<i>Gemeente Gemert-Bakel</i>	5
<i>Gemeente Gilze-Rijen</i>	6
<i>Gemeente Goirle</i>	3
<i>Gemeente Halderberge</i>	4
<i>Gemeente Heusden</i>	11
<i>Gemeente Laarbeek</i>	2
<i>Gemeente Loon op Zand</i>	6
<i>Gemeente Moerdijk</i>	5
<i>Gemeente Nuenen c.a.</i>	5
<i>Gemeente Oisterwijk</i>	5
<i>Gemeente Ruchpen</i>	6
<i>Gemeente Sint-Michiëlgestel</i>	5
<i>Gemeente Steenbergen</i>	5
<i>Gemeente Uden</i>	7
<i>Gemeente Valkenswaard</i>	9
<i>Gemeente Veldhoven</i>	6
<i>Gemeente Vught</i>	6
<i>Gemeente Waalwijk</i>	6
<i>Gemeente Woensdrecht</i>	6
<i>Gemeente Zundert</i>	5
Totaal	182raadsleden

Noord-Holland (n8)	
Gemeente	Aantal aselechte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden
<i>Gemeente Aalsmeer</i>	5
<i>Gemeente Buren NH</i>	12
<i>Gemeente Beverwijk</i>	7
<i>Gemeente Bloemendaal</i>	4
<i>Gemeente Castricum</i>	2
<i>Gemeente Diemen</i>	7
<i>Gemeente Edam-Volendam</i>	7
<i>Gemeente Heesmeerk</i>	5
<i>Gemeente Heemstede</i>	6
<i>Gemeente Heiloo</i>	7
<i>Gemeente Hollands Kroon</i>	4
<i>Gemeente Huizen</i>	5
<i>Gemeente Koggeland</i>	3
<i>Gemeente Langendijk</i>	4
<i>Gemeente Medemblik</i>	6
<i>Gemeente Schagen</i>	8
<i>Gemeente Stede Broec</i>	5

<i>Gemeente Uithoorn</i>	5
<i>Gemeente Wijdmeren</i>	3
<i>Gemeente Weesp</i>	8

Totaal: **113 raadsleden**

Overijssel (n9)

<i>Gemeente</i>	<i>Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden</i>
<i>Gemeente Borne</i>	2
<i>Gemeente Dalfsen</i>	5
<i>Gemeente Dinkelland</i>	7
<i>Gemeente Haaksbergen</i>	8
<i>Gemeente Hellendoorn</i>	7
<i>Gemeente Hof van Twente</i>	7
<i>Gemeente Losser</i>	3
<i>Gemeente Oldenzaal</i>	7
<i>Gemeente Raalte</i>	7
<i>Gemeente Rijssen-Holten</i>	7
<i>Gemeente Steenwijkerland</i>	7
<i>Gemeente Tubbergen</i>	6
<i>Gemeente Twenterand</i>	5
<i>Gemeente Wierden</i>	2
<i>Gemeente Zwartewaterland</i>	3

Totaal: **83 raadsleden**

Utrecht (n10)

<i>Gemeente</i>	<i>Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden</i>
<i>Gemeente Baarn</i>	7
<i>Gemeente Bunschoten</i>	4
<i>Gemeente De Bilt</i>	4
<i>Gemeente De Ronde Venen</i>	5
<i>Gemeente IJsselstein</i>	9
<i>Gemeente Leusden</i>	9
<i>Gemeente Rhenen</i>	5
<i>Gemeente Soest</i>	7
<i>Gemeente Utrecht Heuvelrug</i>	5
<i>Gemeente Wijk bij Duurstede</i>	3

Totaal: **58 raadsleden**

Overijssel (n11)

<i>Gemeente</i>	<i>Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden</i>
<i>Gemeente Borne</i>	2
<i>Gemeente Dalfsen</i>	5
<i>Gemeente Dinkelland</i>	7
<i>Gemeente Haaksbergen</i>	8
<i>Gemeente Hellendoorn</i>	7
<i>Gemeente Hof van Twente</i>	7
<i>Gemeente Losser</i>	3
<i>Gemeente Oldenzaal</i>	7
<i>Gemeente Raalte</i>	7
<i>Gemeente Rijssen-Holten</i>	7
<i>Gemeente Steenwijkerland</i>	7
<i>Gemeente Tubbergen</i>	6
<i>Gemeente Twenterand</i>	5
<i>Gemeente Wierden</i>	2
<i>Gemeente Zwartewaterland</i>	3
Totaal:	83 raadsleden

Zuid Holland (n12)

<i>Gemeente</i>	<i>Aantal aselecte steekproeftrekkingen van gemeenteraadsleden</i>
<i>Gemeente Alblasterdam</i>	9
<i>Gemeente Albrandswaard</i>	3
<i>Gemeente Barendrecht</i>	8
<i>Gemeente Bodengraven- Reeuwijk</i>	8
<i>Gemeente Gorinchem</i>	2
<i>Gemeente Hellevoetsluis</i>	4
<i>Gemeente Hendrik- Ido- Ambacht</i>	12
<i>Gemeente Hillegom</i>	4
<i>Gemeente Kaag en Braassem</i>	2
<i>Gemeente Krimpen aan den Ijssel</i>	5
<i>Gemeente Leiderdorp</i>	3
<i>Gemeente Lisse</i>	5
<i>Gemeente Maassluis</i>	5
<i>Gemeente Molenlanden</i>	11
<i>Gemeente Nieuwkoop</i>	5
<i>Gemeente Noordwijk</i>	8
<i>Gemeente Oegstgeest</i>	4
<i>Gemeente Papendrecht</i>	6
<i>Gemeente Ridderkerk</i>	3

<i>Gemeente Sliedrecht</i>	5
<i>Gemeente Teylingen</i>	8
<i>Gemeente Voorschoten</i>	5
<i>Gemeente Waddinxveen</i>	7
<i>Gemeente Wassenaar</i>	5
<i>Gemeente Zuidplas</i>	5
<i>Gemeente Zwijndrecht</i>	8
<i>Totaal:</i>	<i>150 raadsleden</i>

Bijlage 4: Eerste begeleidende email naar de raadsleden voor de enquête.

Geacht gemeenteraadslid,

Mijn naam is Bart Jansen en ik ben masterstudent Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Voor mijn thesisproject doe ik onderzoek naar de rollen, attitudes en houdingen van gemeenteraadsleden in participatieve projecten. Voor dit onderzoek selecteer en bevraag ik op willekeurige wijze gemeenteraadsleden door heel Nederland met de vraag wat hun houding is tegenover participatieve projecten. Via deze mail wil ik graag uw medewerking vragen voor dit thesisonderzoek. Het zou mijn onderzoek namelijk erg helpen als u de onderstaande enquête zou willen invullen. De enquête is opengesteld tot vrijdag 12 juli.

De enquête zal minder dan 10 minuten in beslag nemen en bestaat uit een aantal stellingen waarop u kunt aangeven of u het *eens* of *oneens* bent met deze stellingen. De enquête is volledig geanonimiseerd. De antwoorden zijn dan niet te traceren naar uw persoon. Mocht u de onderzoeksresultaten wel graag willen ontvangen dan is het mogelijk om uw emailadres op het einde van deze enquête achter te laten. Het opgegeven emailadres zal dan alleen gebruikt worden om de resultaten van het onderzoek te verzenden.

136

De enquête is te bereiken met de volgende

link: https://fmru.az1.qualtrics.com/jfe/form/SV_5hdN3i9SGpZxxm6

Dank voor uw (mogelijke) deelname aan dit onderzoek. Ik stel het zeer op prijs.

Met vriendelijke groet,

Dhr. ing. B. (Bart) Jansen

Masterstudent Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit in Nijmegen

Email: bart.jansen@student.ru.nl

Bijlage 5: Eerste concept enquête

Introductie voor de enquête:

Geacht gemeenteraadslid,

Allereest dank voor uw interesse en deelname aan deze enquête. De enquête zal minder dan 15 minuten in beslag nemen. De enquête is volledig geanonimiseerd. Mocht u de onderzoeksresultaten wel graag willen ontvangen dan kunt u op het laatste blad uw emailadres achterlaten. Dit emailadres zal dan alleen gebruikt worden om de resultaten te verzenden.

Nogmaals dank voor uw deelname aan de enquête.

Met vriendelijke groet,

Dhr. ing. B. (Bart) Jansen

Masterstudent Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit in Nijmegen

Enquêtevragen:

Vraagsectie (Blok) 1: Introductie				
	Ja	Nee	Anders	Wil ik niet zeggen
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>				
Q1: “Bent u nu actief als gemeenteraadslid voor een gemeente?”	☐	☐	☐	☐
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>	Man	Vrouw	Anders	Wil ik niet zeggen
Q2: “Wat is uw geslacht?”	☐	☐	☐	☐
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>	Rechts	Centrum	Links	Wil ik niet zeggen
Q3: “Hoe zou u uw politieke oriëntatie omschrijven als gemeenteraadslid?”	☐	☐	☐	☐
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>	Coalitie	Oppositie	Anders	Wil ik niet zeggen
Q4: “Bent u als gemeenteraadslid onderdeel van de coalitie of van de oppositie?”	☐	☐	☐	☐
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>	Ja	Nee	Anders	Wil ik niet zeggen

Q5: “Heeft u als gemeenteraadslid ooit geparticipeerd in participatieve projecten?”	O	O	O	O
---	---	---	---	---

Vraagsectie (Blok) 2: De houding tegenover burgerparticipatie

	Ze er mee eens (1)		Tamelijk mee eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk oneens (4)	Ze er mee oneens (5)	
Bent u het eens met de volgende stelling?							
Q6: “Ik ben tevreden met de manier waarop burgerparticipatie in het algemeen is geregeld in de gemeente waarin ik als raadslid actief ben”	O		O	O	O	O	
Bent u het eens met de volgende stelling?	Ze er mee eens (1)		Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk oneens (4)	Ze er mee oneens (5)	
Q7: “Ik sta positief tegenover het idee van burgerparticipatie in de gemeente waarin ik als raadslid actief ben”	O		O	O	O	O	
Gelieve aan te kruisen wat van toepassing is (er zijn meerdere antwoorden mogelijk):	(Burger) referenda	Opinie peilingen	Burger initiatieven	Burger Panels	Anders	Niet van Toepassing	
Q8: “In de gemeente waarin ik als raadslid actief ben gebruiken wij de volgende vormen van burgerparticipatie”	O		O	O	O	O	

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens
--	-------------------------	-------------------------	-----------------	---------------------------	-----------------------

<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					(5)
Q9: “Ik sta positief tegenover (wat de respondent heeft ingevuld bij Q8) als vorm van burgerparticipatie.¹⁸	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q10: “Ik ben over het algemeen tevreden met de vormen van burgerparticipatie die ik aangekruist heb”¹⁹	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q11: “Ik vind dat ik met mijn eigen beslissingsbevoegdheid als raadslid mag afwijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn”²⁰.	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q12: “Ik ben bereid te breken met het inhoudelijke standpunt van mijn partij als de uitkomsten van participatieve projecten daarom vragen”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q13: “Ik zie participatieve projecten als een (verkiezings)platform voor de (volgende) verkiezingen”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)

¹⁸ Afhankelijk wat de respondent invult kan deze vraag meerdere keren gesteld worden.

¹⁹ Deze vraag verschijnt niet voor respondenten die “niet van toepassing” hebben aangekruist in vraag Q8.

²⁰ Dit is de bevraagde afhankelijke variabele.

<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					oneens (5)
Q14: “Ik zie participatieve projecten als mogelijke (verkiezings)platformen voor mijn politieke tegenstanders”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q15: “Ik ben bang dat participatieve projecten mijn legitimiteit als volksvertegenwoordiger aantasten”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q16: “Participatieve projecten vormen geen risico voor de legitimiteit van de gemeenteraad”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q17: “Participatieve projecten beperken de manoeuvreerruimte van de gemeenteraad bij beleidskwesties”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q18: “Door participatieve projecten heb ik als gemeenteraadslid minder te zeggen bij beleidskwesties”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q19: “Participatieve projecten tasten de besluitvormingsmacht van de gemeenteraad aan”	O	O	O	O	O

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q20: “Door participatieve projecten heb ik als gemeenteraadslid minder te zeggen in de publieke dienstverlening binnen de gemeente waarin ik actief ben als raadslid ”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q21: “Participatieve projecten fungeren als podium voor andere rivaliserende politieke partijen”²¹	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q22: “Participatieve projecten vormen een risico voor de lokale representatieve democratie”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q23: “Ik vind het belangrijk om binnen participatieve projecten naar de burger te luisteren”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q24: “ Door participatieve projecten kan ik als raadslid laten zien dat ik naar de burger luister”	O	O	O	O	O

²¹Herhaling van vraag Q13.

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q25: “Participatieve projecten helpen om moeilijke besluiten meer legitiem te maken”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q26: “Participatieve projecten dragen bij aan de legitimiteit van de gemeenteraad”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q27: “Ik ben bang dat participatieve projecten mijn zeggenschap in beleidsprocessen aantasten”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q28: “Het bijdragen aan participatieve projecten draagt bij aan het versterken van mijn persoonlijke legitimiteit als gemeenteraadslid”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q29: “De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten zijn belangrijk voor mij als gemeenteraadslid”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					

Q30: “De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten staan hoog op mijn politieke agenda als gemeenteraadslid”	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q31: “De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten staan hoog om mijn persoonlijke agenda als raadslid”	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q32: “Participatieve projecten geven een juist beeld van mijn persoonlijke prioriteiten als gemeenteraadslid”	☐	☐	☐	☐	☐

Vraagsectie (blok) 3: De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden					
<i>Gelieve aan te kruisen wat van toepassing is (<u>er zijn meerdere antwoorden mogelijk</u>):</i>	Werk bezoeken	Telefonisch contact	Persoonlijke gesprekken	Anders	
Q33: “Kruis aan welke vorm van klassieke communicatie u gebruikt met de interactie met burgers”	☐	☐	☐	☐	
<i>Gelieve aan te kruisen wat van toepassing is (<u>er zijn meerdere antwoorden mogelijk</u>):</i>	Email	Online forums	Blogs	Anders	
Q34: “Kruis aan welke vorm van digitale communicatie u gebruikt met de interactie met burgers”	☐	☐	☐	☐	
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q35: “Ik ben als gemeenteraadslid tevreden over (keuzes die respondent heeft gemaakt bij	☐	☐	☐	☐	☐

Q33) als vorm van klassiek communicatiemiddel richting de burger”^{22,23}					
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeermee eens (1)	Tamelijkeens (2)	Neutraal (3)	Tamelijkeens (4)	Zeermee eens (5)
Q36: “Ik ben als gemeenteraadslid tevreden (keuzes die respondent heeft gemaakt bij Q34) als vorm van digitaal communicatiemiddel richting de burger”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeermee eens (1)	Tamelijkeens (2)	Neutraal (3)	Tamelijkeens (4)	Zeermee eens (5)
Q37: “Ik gebruik communicatie als middel om mijn keuze (stem) binnen de gemeenteraad te verantwoorden naar burgers”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeermee eens (1)	Tamelijkeens (2)	Neutraal (3)	Tamelijkeens (4)	Zeermee eens (5)
Q38: “Ik gebruik communicatie als middel om meningen te peilen voordat ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O

Vraagsectie (blok) 4: De rolperceptie als gemeenteraadslid

<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeermee eens (1)	Tamelijkeens (2)	Neutraal (3)	Tamelijkeens (4)	Zeermee eens (5)
Q39: “Ik laat mij voornamelijk leiden door mijn eigen persoonlijke oordeel als ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeermee eens (1)	Tamelijkeens (2)	Neutraal (3)	Tamelijkeens (4)	Zeermee eens (5)

²² Q34 en Q35 worden dan afhankelijk van de keuzes in Q32 en Q33 meerdere keren bevraagd.

²³ Ook zijn Q34 en Q35 bevraagd aan respondenten die bij Q32 en Q33 ook “anders” hadden ingevoerd.

Q40: “Ik laat mij voornamelijk leiden door het standpunt van mijn partij als ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeermee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeermee oneens (5)
Q41: “Ik laat mij voornamelijk leiden door de preferenties en meningen van de burgers als ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O

Vraagsectie (Blok) 5: Opmerkingen

Q42: Heeft u nog andere opmerkingen en/of aanvullingen?	- Open vraag -
--	----------------

Vraagsectie (Blok) 6: Ontvangst onderzoeksresultaten

	Ja	Nee
Q43: “Wilt u graag de onderzoeksresultaten van het onderzoek ontvangen? Als u ja aanklikt gelieve dan uw mailadres achter te laten op de volgende pagina”²⁴	O	O

- Gemeenteraadsleden kunnen dan op de volgende pagina hun email-adres achterlaten”²⁴

Eind van de survey

Nogmaals dank voor uw deelname aan het onderzoek.

²⁴ Deze vraag wordt overgeslagen als respondenten bij Q42 geen antwoord geven, respondenten worden dan meteen geleid naar het eind van de survey.

Bijlage 6: Aanvullende vragen voor de pilotstudy

Naast de vragen in de enquêtelijst zijn voor de pilotstudy ook nog een aantal aanvullende vragen gesteld aan de participanten van de pilotstudy. Deze vragen zijn in deze bijlage opgenomen.

Vragen over de pilotstudy	
QP1: Heeft u nog concrete verbeteringen voor de enquête? Vond u de instructie en de enquête helder? (Graag hieronder invullen.)	- Open vraag -
QP2: Hoeveel tijd was u kwijt aan het invullen van de enquête? (Graag hieronder het aantal minuten invullen.)	- Open vraag -
QP3: Wat vond u van de lengte van de enquête? Was deze te lang, te kort of prima te doen? (Graag hieronder invullen.)	- Open vraag –
QP4: Heeft u nog andere opmerkingen en/of aanvullingen op de enquête?	- Open vraag -

Bijlage 7: Aangepaste (definitieve) enquête na Pilotstudy

Introductie voor de enquête:

Geacht gemeenteraadslid,

Allereest dank voor uw interesse en deelname aan deze enquête. De enquête zal minder dan 15 minuten in beslag nemen. De enquête is volledig geanonimiseerd. Mocht u de onderzoeksresultaten wel graag willen ontvangen dan kunt u op het laatste blad uw emailadres achterlaten. Dit emailadres zal dan alleen gebruikt worden om de resultaten te verzenden.

Nogmaals dank voor uw deelname aan de enquête.

Met vriendelijke groet,

Dhr. ing. B. (Bart) Jansen

Masterstudent Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit in Nijmegen

147

Enquêtevragen:

Vraagsectie (blok) 1: Introductie				
	Man	Vrouw	Anders	Wil ik niet zeggen
Gelieve de volgende vraag beantwoorden:				
Q1: “Wat is uw geslacht?”	☐	☐	☐	☐
	Ja	Vrouw	Anders	Wil ik niet zeggen
Gelieve de volgende vraag beantwoorden:				
Q2: “Bent u nu actief als gemeenteraadslid voor een gemeente”	☐	☐	☐	☐
	Prov. Drenthe	Prov. Flevoland	Prov. Friesland	Prov. Gelderland
Q3: “In welke provincie bent u actief als gemeenteraadslid?”	☐	☐	☐	☐
	Prov. Groningen	Prov. Limburg	Prov. Noord- Brabant	Prov. Noord-Holland
	☐	☐	☐	☐

	Prov. Overijssel	Prov. Utrecht	Prov. Zeeland	Prov. Zeeland
	O	O	O	O
	Rechts	Centrum	Links	Wil ik niet zeggen
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>				
Q4: “Hoe zou u uw politieke oriëntatie willen omschrijven als gemeenteraadslid?”	O	O	O	O
	Coalitie	Oppositie	Anders	Wil ik niet zeggen
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>				
Q5: “Bent u als gemeenteraadslid onderdeel van de coalitie of van de oppositie?”	O	O	O	O
	Ja	Nee	Anders	Wil ik niet zeggen
<i>Gelieve de volgende vraag beantwoorden:</i>				
Q6: “Heeft u als gemeenteraadslid ooit geparticipeerd in participatieve projecten?”	O	O	O	O

Vraagsectie (blok) 2: De houding tegenover burgerparticipatie

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk mee eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q7: “Ik ben tevreden met de manier waarop burgerparticipatie in het algemeen is geregeld in de gemeente waarin ik als raadslid actief ben”	O	O	O	O	O
Bent u het eens met de volgende stelling?	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q8: “Ik sta als raadslid positief tegenover het idee van burgerparticipatie in de gemeente waarin ik als raadslid actief ben.”	O	O	O	O	O
Gelieve aan te kruisen wat van toepassing is (er zijn meerdere antwoorden mogelijk).	(Burger) referenda	Inspraak avonden	Opinie peilingen	Interactieve Website of internetfora	Burger panels of burgerjury
Q9: “In de gemeente waarin ik als raadslid actief ben	O	O	O	O	O

gebruiken wij de volgende vormen van burgerparticipatie ”					
	Stads, dorps of wijk Gesprekken of schouwen	Formeel Burgerinitiatief	Participatief begroten	anders	Niet van toepassing
	O	O	O	O	O

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q10: “Ik sta positief tegenover (wat de respondent heeft ingevuld bij Q9) als vorm van burgerparticipatie”.²⁵	O	O	O	O	O
Q11: “Kunt u aangeven welke andere vormen van burgerparticipatie gebruikt worden?”²⁶	Open vraag				
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q12: “Ik ben over het algemeen tevreden met de vormen van burgerparticipatie die ik aangekruist heb”²⁷	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q13: “Ik vind dat ik met mijn eigen beslissingsbevoegdheid als raadslid mag	O	O	O	O	O

²⁵ Afhankelijk wat de respondent bij vraag Q9 invult kan deze vraag meerdere keren gesteld worden.

²⁶ Deze vraag verschijnt alleen voor mensen die ook of alleen “anders” hebben ingevuld bij vraag Q9.

²⁷ Deze vraag verschijnt niet voor respondenten die “niet van toepassing” hebben aangekruist in vraag Q8.

afwijken van uitkomsten van participatieve projecten waarin burgers betrokken zijn”²⁸.					
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q14: “Ik ben bereid te breken met het inhoudelijke standpunt van mijn partij als de uitkomsten van participatieve projecten daarom vragen”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q15: “Ik zie participatieve projecten als een (verkiezings)platform voor de (volgende) verkiezingen”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q16: “Ik zie participatieve projecten als mogelijke (verkiezings)platformen voor mijn politieke tegenstanders”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q17: “Ik ben bang dat participatieve projecten mijn legitimiteit als volksvertegenwoordiger aantasten”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)

²⁸ Dit is de bevroegde afhankelijke variabele.

Q18: “Participatieve projecten vormen geen risico voor de legitimiteit van de gemeenteraad”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q19: “Participatieve projecten beperken de manoeuvreerruimte van de gemeenteraad bij beleidskwesties”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q20: “Door participatieve projecten heb ik als gemeenteraadslid minder te zeggen bij beleidskwesties”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q21: “Participatieve projecten tasten de besluitvormingsmacht van de gemeenteraad aan”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q22: “Door participatieve projecten heb ik als gemeenteraadslid minder te zeggen in de publieke dienstverlening binnen de gemeente waarin ik actief ben als raadslid ”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)

Q23: “Participatieve projecten fungeren als podium voor andere politieke partijen.”²⁹	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q24: “Participatieve projecten vormen een risico voor de lokale representatieve democratie.”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q25: “Ik vind het belangrijk om binnen participatieve projecten naar de burger te luisteren.”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q26: “ Door participatieve projecten kan ik als raadslid laten zien dat ik naar de burgers luister.”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q27: “Participatieve projecten helpen om moeilijke besluiten meer legitiem te maken.”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q28: “Participatieve projecten dragen bij aan de legitimiteit van de gemeenteraad.”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens

²⁹Herhaling van vraag Q16.

<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					(5)
Q29: “Ik ben bang dat participatieve projecten mijn zeggenschap in beleidsprocessen aantasten.”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q30: “Het bijdragen aan participatieve projecten draagt bij aan het versterken van mijn persoonlijke legitimiteit als gemeenteraadslid.”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q31: “De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten zijn belangrijk voor mij als gemeenteraadslid.”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q32: “De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten staan hoog op mijn politieke agenda als raadslid.”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q33: “De onderwerpen die aan bod komen in participatieve projecten staan hoog om mijn persoonlijke agenda als raadslid”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q34: ”Participatieve projecten geven een juist beeld van mijn persoonlijke prioriteiten als gemeenteraadslid”	O	O	O	O	O

Vraagsectie (blok) 3: De communicatie tussen burgers en gemeenteraadsleden					
<i>Gelieve aan te kruisen wat van toepassing is (er zijn meerdere antwoorden mogelijk).</i>	Werkbezoeken	Telefonisch contact	Persoonlijke gesprekken	Anders	
Q35: “Kruis aan welke vorm van klassieke communicatie u gebruikt met de interactie met burgers. Er zijn meerdere antwoorden mogelijk”	O	O	O	O	
<i>Gelieve aan te kruisen wat van toepassing is (er zijn meerdere antwoorden mogelijk).</i>	Email	Online forums	Blogs	Anders	
Q36: “Kruis aan welke vorm van digitale communicatie u gebruikt met de interactie met burgers. Er zijn meerdere antwoorden mogelijk”	O	O	O	O	
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q37: “Ik ben als gemeenteraadslid tevreden over (keuzes die respondent heeft gemaakt bij Q35) als vorm van klassiek communicatiemiddel richting de burger”^{30,31}	O	O	O	O	O
Q38: “Kunt u aangeven welke andere vormen van klassieke communicatie u verder gebruikt voor het contact richting de burger?”³²	Open vraag				

³⁰ Q37 en Q39 worden dan afhankelijk van de keuzes in Q35 en Q36 meerdere keren bevraagd.

³¹ Ook zijn Q37 en Q39 bevraagd aan respondenten die bij Q35 en Q36 ook “anders” hadden ingevuld.

³² Vraag Q38 en Q40 worden bevraagd als respondenten bij Q35 en Q36 “anders” hadden ingevuld.

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q39: “Ik ben als gemeenteraadslid tevreden (keuzes die respondent heeft gemaakt bij Q36) als vorm van digitaal communicatiemiddel richting de burger”^{26 27}	O	O	O	O	O
Q40: “Kunt u aangeven welke andere vormen van digitale communicatie u verder gebruikt voor het contact richting de burger?”²⁸	Open vraag				
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q41: “Ik gebruik communicatie als middel om mijn keuze (mijn stem) binnen de gemeenteraad te verantwoorden naar burgers”	O	O	O	O	O
	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q42: “ Ik gebruik communicatie als middel om meningen te peilen voordat ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O

Vraagsectie (blok) 4: De rolperceptie als gemeenteraadslid

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Bent u het eens met de volgende stelling?					
Q43: “Ik laat mij voornamelijk leiden door mijn eigen persoonlijke oordeel als ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O

	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>					
Q44: “Ik laat mij voornamelijk leiden door het standpunt van mijn partij als ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O
<i>Bent u het eens met de volgende stelling?</i>	Zeer mee eens (1)	Tamelijk eens (2)	Neutraal (3)	Tamelijk Oneens (4)	Zeer mee oneens (5)
Q45: “Ik laat mij voornamelijk leiden door de preferenties en meningen van de burgers als ik stem binnen de gemeenteraad”	O	O	O	O	O

Vraagsectie (bron) 5: Ontvangst onderzoeksresultaten

	Ja	Nee
Q46: “Wilt u graag de onderzoeksresultaten van het onderzoek ontvangen? Als u ja aanklikt gelieve dan uw mailadres achter te laten op de volgende pagina”³³	O	O

- Gemeenteraadsleden kunnen dan op de volgende pagina hun email-adres achterlaten”³³

Eind van de survey

Nogmaals dank voor uw deelname aan het onderzoek.

³³ Deze vraag wordt overgeslagen als respondenten bij Q43 een nee als antwoord geven, respondenten worden dan meteen geleid naar het eind van de survey.

Bijlage 8: Herinneringsmail aan de Raadsleden

Geacht gemeenteraadslid,

Twee weken geleden heb ik u een mail gestuurd met de vraag of u een enquête wilde invullen voor mijn thesisonderzoek naar de rollen, houdingen en attitudes van gemeenteraadsleden in participatieve projecten. Een thesisonderzoek wat ik doe in het kader van mijn Master Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Als u deze enquête al heeft ingevuld dan wil ik u daar graag hartelijk voor bedanken. Mocht u de enquête (nog) niet hebben ingevuld dan zou ik het zeer waarderen als u deze alsnog in zou willen vullen. De enquête kost 10 minuten van uw tijd en het zou mijn onderzoek erg helpen. De enquête sluit op 12 juli.

De enquête is te vinden via de volgende

link: https://fmru.az1.qualtrics.com/jfe/form/SV_5hdN3i9SGpZxxm6

Nogmaals dank voor uw genomen moeite. Ik waardeer het zeer.

Met vriendelijke groet,

Dhr. ing. B. (Bart) Jansen

Student Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.